

เอกสารฉบับย่อ

รายงานการติดตามประเมินโครงการ

การเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ
: รูปแบบที่คัดสรร

เอกสารนี้เป็นส่วนหนึ่งของการติดตามประเมินชุดโครงการ
การเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ

โดยการสนับสนุนของ สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) สถาบันวิจัยสาธารณสุข (สวรส.)
ศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

พ.ศ. 2552

รายงานฉบับสรุป การติดตามประเมินชุดโครงการ
การเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ : รูปแบบที่คัดสรร

เลขหมู่ LC 3987.15 W1646 2552
เลขทะเบียน HS1842
วันที่ 24.08.2554

เอกสารนี้เป็นส่วนหนึ่งของการติดตามประเมินชุดโครงการ
การเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ
โดยการสนับสนุนของ

สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) สถาบันวิจัยสาธารณสุข (สวรส.)
ศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

พ.ศ. 2552

คำนำ

เอกสารฉบับนี้ เป็นเอกสารฉบับสรุปของรายงานลำดับที่ 13 ในจำนวน 13 ฉบับของเอกสารรายงานการติดตามประเมินชุดโครงการ "การเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ" ที่สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) เป็นผู้สนับสนุนทุนในการดำเนินโครงการ ในระหว่างปี 2549 – 2552 และ สสพ. เห็นว่ามีโครงการจำนวน 12 โครงการ ที่น่าติดตามประเมินเพื่อสรุปบทเรียนเกี่ยวกับประสิทธิภาพของนวัตกรรมต่างๆ ที่แต่ละโครงการนำมาใช้ดำเนินการ ซึ่งอาจมีข้อมูลนำไปสู่กระบวนการนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการต่อไป

ในรายงานฉบับนี้ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญคือ การสรุปย่อรายงานการประเมินทั้ง 12 โครงการ การวิเคราะห์รูปแบบของนวัตกรรมของแต่ละโครงการ การสังเคราะห์ภาพรวมเพื่อสะท้อนจุดเด่น และข้อสังเกต และข้อเสนอแนะทั้งระดับนโยบาย และระดับการปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการในโอกาสต่อไป

ขอขอบคุณคณะผู้รับผิดชอบโครงการทั้ง 12 โครงการ ผู้ปกครองเด็กพิเศษ เพื่อนบ้านของครอบครัวเด็กพิเศษ บุคลากรเครือข่าย ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากองค์กรที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนร่วมทุกคนที่ร่วมมือให้ข้อมูล ขอขอบคุณ ดร.ผจกญ โกจารย์ศรี และคณะผู้ติดตามประเมินโครงการ ที่ลงพื้นที่โครงการทุกภูมิภาค และนำข้อมูลมาสังเคราะห์สรุปเป็นรายงานทั้ง 13 ฉบับ ซึ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์กับผู้สนใจและผู้เกี่ยวข้องกับการใช้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กพิเศษต่อไป

สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ

ธันวาคม 2552

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาเพื่อร่วมกับองค์กรอื่นขับเคลื่อนกระแสสังคมในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับคนพิการและความพิการ ทั้งในระดับนโยบาย และระดับชุมชน ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของ สสพ. ที่สำคัญประการหนึ่งคือการวิจัย หรือ การสร้างและจัดการความรู้ด้านความพิการ คนพิการ การฟื้นฟูสมรรถภาพ การสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ และสุขภาวะคนพิการ ด้วยการวิจัย หรือการสร้างและจัดการความรู้ด้านความพิการ คนพิการ การฟื้นฟูสมรรถภาพ การสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ ตั้งแต่ปี 2549 ถึงปัจจุบัน สสพ. ได้สนับสนุนให้หลายองค์กร ทำงานวิจัยเพื่อร่วมพัฒนาสุขภาวะของคนพิการ และการขับเคลื่อนกระแสสังคมเกี่ยวกับคนพิการอย่างกว้างขวาง เป็นการพัฒนาสุขภาวะผู้พิการตามแนวทางและมุมมองที่หลากหลาย แตกต่าง และหลากหลาย แต่มีจุดหมายเดียวกันคือ การพัฒนาศักยภาพคนพิการในวัยแรกเกิดถึงวัยเรียนเพื่อให้มีสุขภาวะ สสพ. มีความต้องการสร้างคลังความรู้ เกี่ยวกับประสิทธิผลและประสิทธิภาพของนวัตกรรม คุณค่าของนวัตกรรม ข้อเสนอแนะในการใช้นวัตกรรม และการใช้ผลการติดตามประเมินไปเป็นข้อมูลในการเสนอนโยบายสาธารณะต่อไป จึงจัดให้มีการติดตามประเมินโครงการจำนวน 12 โครงการ เพื่อ 1) ประเมินอภิมาน การดำเนินโครงการทั้ง 12 โครงการ 2) ศึกษาวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้ที่สนับสนุนกระบวนการทำงานของ สสพ. ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษ และ 3) ได้ข้อมูลที่จะนำไปรองรับการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายดูแล และการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษ การติดตามประเมินโครงการครั้งนี้ ดำเนินการระหว่าง เดือนเมษายน ถึง เดือน มิถุนายน 2552 ผลการติดตามประเมิน มีดังนี้

1. ข้อค้นพบ

1.1 ประเภทของโครงการ

การติดตามประเมินโครงการ 12 โครงการ โดยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบ เยี่ยมครอบครัวเด็กพิเศษ สังเกตสภาพจริง สัมภาษณ์ผู้ปกครอง เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ขององค์กรในท้องถิ่น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญ พบว่าจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) กลุ่มโครงการสร้างความตระหนักแก่คนปกติให้รู้จัก เข้าใจ ให้พื้นที่แก่เด็กพิเศษ มีจำนวน

3 โครงการ

- 2) กลุ่มโครงการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวหรือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ จำนวน 6 โครงการ

- 3) กลุ่มโครงการพัฒนาศักยภาพเด็กพิเศษด้วยกิจกรรมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเด็กพิเศษ จำนวน 3 โครงการ

1.2 นวัตกรรมที่ใช้ในโครงการ

จากการวิเคราะห์พบว่าการใช้นวัตกรรมการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชนมีส่วนร่วม (CBR) 3 โครงการ นวัตกรรมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว 3 โครงการ เป็นนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการ

6 โครงการ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการสร้างความตระหนัก 3 โครงการ กระบวนการเรียนรู้ทักษะพิสัย 2 โครงการ และกระบวนการเรียนรู้จิตพิสัย 1 โครงการ

ทั้ง 12 โครงการมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับรูปแบบที่เป็นนวัตกรรม มีการดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการชัดเจน

2. ผลการสังเคราะห์รูปแบบของนวัตกรรมที่ใช้

1. โครงการที่เน้นการสร้างความตระหนัก พบว่าใช้กระบวนการสร้างความตระหนักเหมือนกันทุกโครงการ ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการสังเกตและรับรู้ข้อมูล ขั้นการคิดพิจารณาไตร่ตรอง และขั้นการสรุปความเห็น

ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการต่อไป กระบวนการสร้างความตระหนักควรเป็นจุดเริ่มต้นของทุกโครงการที่เกี่ยวข้องกับเด็กพิเศษ ไม่ควรมีการปฏิบัติงานใดที่ไม่สร้างความตระหนักก่อน และไม่ควรมีแต่กิจกรรมสร้างความตระหนักลอยๆ โดยไม่มีกิจกรรมอื่นมาทำต่อเนื่อง ยกเว้นการสร้างความตระหนักให้แก่สาธารณชนทั่วไป และควรเน้นการสร้างความตระหนักในวงกว้างให้มาก

2. โครงการที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ พบว่ามีการใช้ทั้ง กระบวนการเรียนรู้เจตคติ กระบวนการเรียนรู้ทักษะ และกระบวนการเรียนรู้ทั่วไป มีขั้นตอนการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการต่อไป กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ ยังขาดความชัดเจนในเรื่องการประเมินคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษหลังการเรียนรู้

3. โครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ใช้นวัตกรรมที่ผสมผสานกันตามบริบทและประสบการณ์ของผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มโครงการที่เน้นความเข้มแข็งของครอบครัวเน้นการอบรมเชิงปฏิบัติการ และการติดตามหลังการอบรม สามารถบรรลุเป้าหมายชัดเจน ส่วนกลุ่มโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ต้องอาศัยกระบวนการสร้างเครือข่ายมาเสริม มีบางโครงการที่มีแนวโน้มประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการต่อไป โครงการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ควรขยายขอบข่ายออกไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนควรให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างเครือข่ายให้เป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

กลยุทธ์ที่ 1 การตอบสนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการรายคน อย่างน้อยที่สุด คนพิการควรได้รับการตอบสนอง 3 ประการ คือ

- (1) การได้รับการบำบัดฟื้นฟู อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
- (2) การได้รับการศึกษา ตามศักยภาพ
- (3) การได้รับการส่งเสริมอาชีพ ตามศักยภาพ

กลยุทธ์ที่ 2 การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้พิการ

สังคมควรจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอิสระ ให้แก่คนพิการ ซึ่งประกอบด้วย

- (1) บุคคลแวดล้อมที่เปิดใจ ให้พื้นที่แก่คนพิการ
- (2) การมีศูนย์บำบัดฟื้นฟูที่มีคุณภาพ เข้าถึงง่าย

(3) การมีอาคารสถานที่ ยานพาหนะ ป้ายสื่อสาร ที่เอื้อต่อคนพิการ
กลยุทธ์ที่ 3 การส่งเสริมปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

(1) การกำหนดเจ้าภาพงานคนพิการในชุมชน กำหนดมาตรฐาน และตัวบ่งชี้ ในการดำเนินงาน
เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการของ อบต. / เทศบาล เน้นการดำเนินงานที่เป็น
กระบวนการต่อเนื่อง

(2) ปรับกระบวนการทำงานทุกกระทรวงให้เป็นเอกภาพ และบังคับใช้กฎหมาย ระเบียบ ที่
เกี่ยวข้องให้เป็นจริง

(3) ควรมีกระบวนการดูแลคุณภาพชีวิตผู้ดูแลคนพิการระดับรุนแรง

กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการศึกษาพัฒนา เกี่ยวกับคนพิการและความพิการ

(1) สรรหา ประกาศยกย่อง ให้กำลังใจ ผู้ที่เป็นแบบอย่าง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
สร้างเครือข่ายชุมชนต้นแบบ

(2) สนับสนุนให้บุคคล / องค์กร ร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ศึกษา แนวคิด วิถีปฏิบัติ และ
องค์ความรู้จากบุคคลต้นแบบ เพื่อสร้างคลังความรู้ และสนับสนุนให้ ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้
กับบุคคลหรือองค์กรต้นแบบ โดยการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากกองทุนส่งเสริมการเรียนรู้คนพิการ
ในชุมชน ควรส่งเสริมกิจกรรมเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมให้บุคคลที่เป็นภาคี/องค์กร
ศึกษาแนวคิดของต่างประเทศที่สามารถดำเนินการได้ดี เพื่อนำมาประยุกต์ใช้

5. ข้อเสนอแนะระดับการปฏิบัติ

กลยุทธ์ที่ 1 การตอบสนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนพิการรายคน

(1) สร้างความตระหนักแก่ผู้ปกครองให้เฝ้าเด็กเข้ารับการบำบัด ทักษะที่ทราบความพิการ และตระหนักถึง
ความสำคัญของการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายและร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

(2) ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด/ ศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา ให้แนวทาง การบำบัดฟื้นฟู
โดยชุมชน (CBR) ที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นให้เป็นจริง

(3) ควรจัดห้องเรียนคู่ขนาดที่เป็นจริง อย่างน้อยตำบลละ 1 แห่ง ให้เป็น “1 ตำบล 1 โรงเรียนในฝันของ
เด็กพิเศษ” และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปีอย่างมีคุณภาพของรัฐบาล อย่างมี
จุดหมาย โดย “จัดงบประมาณเป็นพิเศษ” เนื่องจากเป็น “เด็กพิเศษ”

(4) องค์กรบริหารท้องถิ่น ควรประกันการรู้ภาษามือของเด็กหูหนวกและผู้ปกครอง

(5) กระทรวงศึกษาธิการ ควรส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยผู้ปกครอง/องค์กร สำหรับผู้ที่ไม่ต้องการให้เด็ก
พิเศษเรียนในระบบโรงเรียนทั่วไปให้เป็นจริง

(6) คนพิการควรได้รับการส่งเสริมอาชีพอย่างหลากหลายตามความต้องการโดยเริ่มตั้งแต่วัยเรียน และ
ควรส่งเสริมให้มีการจ้างงานคนพิการด้วยวิธีการอื่นเพิ่มเติมจากมาตรการที่มีอยู่แล้ว และกำกับให้มีการดำเนินการ
ตามข้อตกลงอย่างมีประสิทธิภาพ

(7) การมอบหมายให้องค์กรบริหารท้องถิ่น เป็นเจ้าภาพงานพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรให้มีการ
กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน และ ตัวบ่งชี้ของมาตรฐาน ที่ส่งเสริมให้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และ

กระบวนการ มีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนการบำบัดฟื้นฟู แผนการติดตามพัฒนาการ แผนการส่งเสริมการศึกษา แผนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งต้องมีรายงานการพัฒนาที่ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมประเมินอย่างเป็นรูปธรรม

(8) ควรมีการจัดตั้งกองทุนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการในชุมชน

กลยุทธ์ที่ 2 การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้พิการ

(1) ควรมีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำความเข้าใจคนพิการ ให้คนปกติเข้าใจ เปิดใจ และให้พื้นที่แก่คนพิการต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ในโรงเรียนควรมีเนื้อหาของหลักสูตรที่เกี่ยวกับคนพิการ ให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้และเข้าใจ

(2) ทุกตำบลควรมีศูนย์บำบัดฟื้นฟูคนพิการ โดยมีบุคคลเครือข่ายมาร่วมกิจกรรม โดย องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล เป็นเจ้าภาพออกค่าใช้จ่ายที่จำเป็น

(3) ควร ใช้ภาพเพื่อการสื่อสารกับคนพิการ ตามกลวิธีการสื่อสารผ่านการมอง ตามจุดต่างๆ ในสถานที่ของทางราชการ หรือสถานที่สาธารณะที่ใช้ร่วมกันให้มากขึ้น และให้การศึกษาแก่คนทั่วไปให้เข้าใจ

กลยุทธ์ที่ 3 การส่งเสริมปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

(1) หน่วยงานผู้เกี่ยวข้องกับคนพิการ ควรปรับวิธีทำงานให้มีเอกภาพทางความคิดและการปฏิบัติ

(2) หน่วยงานเจ้าภาพ ควรดูแลคุณภาพชีวิตผู้ดูแลคนพิการระดับรุนแรง ควบคู่กับการดูแลคนพิการ

(3) ควรมีวิธีการช่วยเหลือให้ผู้ดูแลคนพิการสามารถปฏิบัติต่อคนพิการได้ถูกต้องครบถ้วน เช่น มีสื่อประเภท ซีดี ที่สามารถเปิดชมและปฏิบัติตามได้ มีสายด่วนคนพิการ

(4) ควรมีแผนในการจัดสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น รายการโทรทัศน์ สถานีวิทยุชุมชน หรือคอลัมน์หนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นสื่อกลางและเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ความรู้ แก่ผู้ดูแลผู้พิการถึงบ้าน

กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการศึกษาพัฒนา เกี่ยวกับคนพิการและความพิการ

(1) ควรเร่งสนับสนุนการศึกษาวิจัยรูปแบบที่มีประสิทธิภาพในการจัดการ CBR ให้ได้ผลในแต่ละวัฒนธรรม/ภูมิภาค ในประเทศ

(2) ควรสรรหา และประกาศยกย่องบุคคลในชุมชนที่เป็นตัวอย่างของความทุ่มเท อุทิศตน ทำงานคนพิการ และต้นแบบมาถอดบทเรียนเพื่อสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

(3) สนับสนุนให้กลุ่มภาคีเครือข่ายคนพิการในชุมชน มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้ามภูมิภาค / ข้ามวัฒนธรรม / ข้ามชาติ เพื่อปรับแนวคิดมุมมองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทที่ 1 ความเป็นมา	1
บทที่ 2 ผลการติดตามประเมิน	7
บทที่ 3 สรุปบทเรียนและข้อเสนอแนะ	27
ภาคผนวก 1 รายงานฉบับย่อ การติดตามประเมินแต่ละโครงการ	35
รายงานคณะติดตามประเมินโครงการ	85

บทที่ 1

ความเป็นมา

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 กล่าวถึงเหตุผลในการประกาศใช้ ว่า คนพิการเป็นทรัพยากรส่วนหนึ่งของประเทศไทย แต่เนื่องจากสภาพของความพิการเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม จึงสมควรสนับสนุนให้คนพิการได้มีโอกาสในด้านต่างๆ สามารถดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมเท่าเทียมกับคนปกติทั่วไป คนพิการสมควรได้รับการคุ้มครอง การสงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยวิธีการทางการแพทย์ ทางการศึกษา ทางการสังคม และการฝึกอาชีพ ตลอดจนแก้ไขปัญหและอุปสรรคต่างๆ ทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่คนพิการ รวมทั้งให้สังคมมีส่วนร่วมในการเกื้อกูลและฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้เกิดคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เกิดสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เกิดกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และในขณะเดียวกัน หน่วยงานราชการ ชุมชน องค์กรเอกชน อันได้แก่ กลุ่มบุคคล ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอื่นในภาคส่วนต่างๆ ก็ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติฉบับนี้ ตามแต่ความเกี่ยวข้องของภารกิจ หน้าที่ และความถนัดของหน่วยงานและองค์กรนั้นๆ

สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) เป็นองค์กรที่เกิดจากการประสานความร่วมมือขององค์กรคนพิการและนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ร่วมสรุปบทเรียนการทำงานด้านความพิการและคนพิการในสังคมไทย เมื่อปี 2547 จนมีการจัดทำแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกระแสสังคมในประเด็นต่างๆ ทั้งในระดับนโยบายและระดับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนทางวิชาการและการจัดการจากศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ และ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขแห่งชาติ (สวรส.) ทั้งนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นผู้สนับสนุนแนวคิดและงบประมาณ

ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของ สสพ. มี 5 ยุทธศาสตร์ได้แก่

1. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้บนฐานการปฏิบัติการของสถาบันฯ ให้เข้มแข็ง และยั่งยืน(Networking)
2. การวิจัย หรือ การสร้างและจัดการความรู้ด้านความพิการ คนพิการ การฟื้นฟูสมรรถภาพ การสร้าง

เสริมสุขภาพคนพิการ และสุขภาวะคนพิการ (Research & Knowledge Management)

3. สื่อสารในสังคมเพื่อส่งเสริมให้สังคมวงกว้าง มีความรู้/เข้าใจปัญหา ความต้องการ ความคาดหวัง ความรู้สึก วิธีคิดของคนพิการ

4. พัฒนาระบบสุขภาพ/นโยบาย/สร้างสุขภาพคนพิการ

5. ปฏิบัติการเพื่อสร้างรูปธรรมการสร้างเสริมสุขภาวะคนพิการ

สำหรับแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่ สสพ. ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ในช่วงที่ผ่านมา มีดังนี้

1. พัฒนาเครือข่าย โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้บนฐานการปฏิบัติการของ สสพ. ให้เข้มแข็ง และยั่งยืน (Networking) ได้แก่

-การพัฒนาคนพิการ กลไกเชิงสถาบัน เพื่อสนับสนุนการทำงานเครือข่ายระยะยาว

-การสร้างเครือข่าย Change Agents ทำหน้าที่สร้างการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงสังคม

-จัดกระบวนการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการทำงานของเครือข่ายคนพิการ

2. สร้างความรู้ใหม่ เป็นการวิจัย หรือการสร้าง และจัดการความรู้ด้านความพิการ

คนพิการ การฟื้นฟูสมรรถภาพ การสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ ที่มาจากประสบการณ์ตรงของผู้พิการเอง ได้แก่

- การพัฒนาฐานข้อมูลความรู้เพื่อการค้นคว้า เผยแพร่ สื่อการเรียนรู้
- ประสบการณ์ชีวิต ศักยภาพ การรวมกลุ่มคนพิการ / การพัฒนาประชาสังคม / บริบทสังคม
- การนำเสนอภาพและพื้นที่ทางสังคมของคนพิการ
- ชุดงานสร้างความรู้ต่างๆ

3. สร้างกระบวนการสื่อสารสังคมด้านความพิการ คนพิการ เพื่อสื่อสารให้สังคมวงกว้าง มีความรู้/เข้าใจ

ปัญหา ความต้องการ ความคาดหวัง ความรู้สึก วิธีคิดของคนพิการ โดย

-ผลิตสื่อและสร้างฐานความรู้ แหล่งข้อมูล เพื่อใช้ในการสื่อสารความรู้ด้านคนพิการ ความพิการ ในรูปแบบต่างๆ เช่น จดหมายข่าว การจัดทำ Website ห้องสมุด แผนงานที่สามารถเชื่อมต่อผ่านภาคีเครือข่าย หรือการจัดทำหนังสือชุดประสบการณ์ชีวิตคนพิการ ชุดความรู้ต่างๆ ของคนพิการ เป็นต้น

-พัฒนาระบบสื่อสารสุขภาพสำหรับคนพิการ เพื่อการเข้าถึงข้อมูลของคนพิการ และการเปิดพื้นที่สื่อสารให้กับคนพิการผ่านสื่อแขนงต่างๆ

-สื่อสารสังคมเรื่องความพิการ คนพิการในสังคมไทย เช่น การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน การสื่อสารผ่านกิจกรรมต่างๆ ของภาคีเครือข่าย

4. ระบบนโยบายสร้างเสริมสุขภาพและการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยจัดชุดพัฒนาระบบบริการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เช่น

-วิจัยประเมินระบบบริการประกันสุขภาพ : ประเมินการเข้าถึงสุขภาพทั่วไป / ระบบบริการฟื้นฟูทางการแพทย์ที่มีอยู่

-พัฒนาโมเดลนำร่องบริการฟื้นฟูในชุมชน (CBR) ในจังหวัดนครศรีธรรมราช แพร่ นครปฐม ชลบุรี และสุรินทร์

-กลไกเพื่อเชื่อมโยงกับคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) เพื่อพัฒนาระบบด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับความพิการและคนพิการ

5. สนับสนุนปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยปฏิบัติการเพื่อสร้างความเป็นรูปธรรมของการสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ การสร้าง "ชุมพล" ซึ่งเป็นเครือข่ายผู้พิการ ประเภทต่างๆ การสร้าง "คลังความรู้" ซึ่งเป็นกระบวนการค้นคว้า รวบรวม และสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความพิการออกสู่สังคม ผ่านงานวิจัย สสพ. ได้ดำเนินงานหลายด้าน ซึ่งปฏิบัติการดังที่กล่าวมานั้นจำแนกได้คือ

- การจัดการความรู้/ ฐานข้อมูล ได้แก่ โครงการสำรวจสถานะขององค์ความรู้ความพิการ คนพิการ ในสังคมไทย โครงการสร้างองค์ความรู้ Introductory Reader สำหรับนักวิจัยด้านความพิการกับสังคม การพัฒนาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับความพิการตาบอดกับการสร้างเสริมสุขภาพ

-ประสบการณ์ชีวิต ศักยภาพ ภูมิปัญญา ทางเลือก ได้แก่ โครงการศึกษาประสบการณ์ชีวิตคนพิการทางกายและการเคลื่อนไหว โครงการศึกษาประสบการณ์ชีวิตครอบครัวเด็กพิการ ประสบการณ์ชีวิตคนตาบอด

-บริบทสังคม การนำเสนอภาพและพื้นที่ทางสังคมของคนพิการ ได้แก่ โครงการศึกษาภาพสะท้อนและเรื่องเล่าความพิการของผู้พิการ โครงการศึกษาภาพลักษณ์ทางสังคมของผู้พิการไทยผ่านวรรณกรรม โครงการศึกษาแนวคิดและวาทกรรมพัฒนาคนพิการ : การตีตราเพื่อแบ่งแยก / สร้างพลัง โครงการศึกษาความรุนแรงกับความพิการในสังคมไทย และโครงการวิจัยเจตคติคนพิการเกี่ยวกับความพิการตาบอดกับคนตาบอด

-กระบวนการพัฒนาประชาสังคม การมีส่วนร่วม และกระบวนการนโยบาย ได้แก่ โครงการศึกษานโยบายสวัสดิการสังคมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในสังคมไทย โครงการศึกษาสิทธิประโยชน์และการจัดการเพื่อการบังคับใช้กฎหมายด้านการแพทย์สำหรับคนพิการ ตาม พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 กับ พ.ร.บ.ประกันสุขภาพ พ.ศ.2545 โครงการศึกษากระบวนการสมัชชาสุขภาพคนพิการกับการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะและโครงการศึกษา : กรณีศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของคนหูหนวกในงาน CBR จังหวัดนครพนม

ในช่วงปี 2549 ถึงปัจจุบัน สสพ. ได้สนับสนุนให้หลายองค์กร มีส่วนร่วมพัฒนาสุขภาพผู้พิการอย่างกว้างขวาง โดยองค์กรเหล่านั้นส่วนใหญ่ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาสุขภาพคนพิการ/เด็กพิเศษ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 3 ลักษณะ ลักษณะแรกคือการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ดูแลคนพิการ/เด็กพิเศษ หรือการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพคนพิการ/เด็กพิเศษ ลักษณะที่สองคือการพัฒนาคนพิการ/เด็กพิเศษ ด้วยกิจกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพของคนพิการ/เด็กพิเศษ และส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจและเกื้อกูลกัน ของคนปกติและคนพิการ/เด็กพิเศษในสังคม ลักษณะที่สามคือการสร้างความตระหนักแก่คนปกติเกี่ยวกับคนพิการ/เด็กพิเศษเพื่อให้เปิดใจให้พื้นที่แก่คนพิการ/เด็กพิเศษ มีโครงการที่น่าสนใจ 12 โครงการ แต่ละโครงการมีแนวทางและมุมมองที่แหลมคม แตกต่าง และหลากหลาย แต่มีจุดหมายเดียวกันคือ การพัฒนาศักยภาพคนพิการ/เด็กพิเศษให้สูงขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความสุขมากขึ้น บางโครงการดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว แต่พบว่ายังมีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องมาระยะหนึ่งหรือขยายตัวออกไปสู่ชุมชนอื่น ซึ่งแสดงถึงความยั่งยืนของผลที่เกิดขึ้น จึงน่าสนใจศึกษาว่าการดำเนินงานมีลักษณะเช่นใด ตัวนวัตกรรมที่ใช้และวิธีการนำนวัตกรรมไปสู่คนพิการเป็นอย่างไร มีเหตุปัจจัยใดที่ทำให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งหากสามารถจัดองค์ความรู้จากการศึกษานี้ให้เป็นระบบ น่าจะได้แนวทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่การสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ในอนาคต และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานสนับสนุนการกำหนดนโยบายสาธารณะในส่วนที่เกี่ยวข้องได้ สสพ. จึงได้จัดให้มีการติดตามประเมินโครงการ 12 โครงการดังกล่าว เพื่อให้ทราบทั้งผลการดำเนินงานรายโครงการ และข้อสรุปในภาพรวม เพื่อให้มีคำตอบสำคัญคือ ผลการดำเนินงานทั้ง 12 โครงการดังกล่าวให้บทเรียนอะไรบ้าง นวัตกรรมที่ใช้แต่ละโครงการมีคุณค่าเพียงใด และจะสามารถนำบทเรียนจากการศึกษานวัตกรรมเหล่านี้ไปใช้สนับสนุนกระบวนการทำงานของ สสพ. อย่างไร หรือนำไปเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายสาธารณะได้อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

2.1 เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการจำนวน 12 โครงการ ที่ สสพ.เป็นผู้สนับสนุน

2.2 เพื่อศึกษานวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้ที่สนับสนุนกระบวนการทำงานของ สสพ. ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ ด้านการสร้างความรู้ความตระหนักแก่คนปกติ และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

2.3 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำไปเป็นพื้นฐานของการกำหนดนโยบายสาธารณะ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ

3. เป้าหมายของการติดตามประเมินโครงการ

3.1 สํารวจและรวบรวมข้อมูลเพื่อยืนยันประสิทธิผลของแต่ละโครงการ

3.2 ประเมินคุณค่าของนวัตกรรมที่ใช้ในแต่ละโครงการ

3.3 คัดสรรสิ่งที่เป็นการปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) เพื่อนำเสนอต่อสาธารณชน และเสนอแนะแนวทางการนำแต่ละนวัตกรรมไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กพิเศษต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 เสนอแนวทางนำผลการประเมินไปเป็นข้อมูลพื้นฐานของการกำหนดนโยบายสาธารณะ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ

4. ขอบเขตของการประเมิน

ในการติดตามประเมินโครงการครั้งนี้ มีขอบเขตในการดำเนินการดังนี้

4.1 โครงการที่ติดตามประเมิน ในการติดตามประเมินโครงการครั้งนี้ เป็นโครงการที่ สสพ. เป็นผู้สนับสนุนในการดำเนินงานในช่วงปี พ.ศ.2549-2552 ทั้งหมด 12 โครงการ ดังมีรายชื่อดังนี้

1) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน

โดยมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สาขา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9

พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดขอนแก่น

2) โครงการการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก

โดยชมรมจิตอาสา พัฒนาเครือข่ายการดูแลบุคคลออทิสติก

พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดขอนแก่น

3) โครงการ การพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมอง และความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง

โดยมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สาขา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9

พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดขอนแก่น

4) โครงการ ส่งเสริมความเข้มแข็ง ของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชน

โดยครอบครัวมีส่วนร่วม

โดยมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สาขา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9

พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดขอนแก่น

5) โครงการ การปลูกพืชพันธุ์ไม้ต้านภัยโลกร้อน ตามหลักสมดุระบบนิเวศเพื่อการอาชีวบำบัด

และปูพื้นฐานการงานอาชีพสำหรับบุคคลออทิสติก และครอบครัว จังหวัดขอนแก่น

โดยชมรมเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดขอนแก่น

6) โครงการ ตามฝัน ปั่นดิน...เป็นเพื่อนกัน

โดยกลุ่ม C.I.A. (Creative Idea of Art)

พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดเชียงใหม่

7) โครงการ ค่ายครู-ผู้ปกครองสร้างสำนึกรักเด็กปัญญา

โดยโรงเรียนจะเชิงเทราปัญญานุกูล

พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดฉะเชิงเทรา

- 8) โครงการ เด็กปัญญาเลิศจากการเล่นปั้นดินล้าคุณธรรม
โดยโรงเรียนจะเข้เทราปัญญาภูม
พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดจะเข้เทรา
- 9) โครงการ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว
โดยศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช
พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดนครศรีธรรมราช
- 10) โครงการ ผู้นำคนหนุนหนักเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน
โดยศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช
พื้นที่ดำเนินงานจังหวัดนครศรีธรรมราช
- 11) โครงการจัดการศึกษาเพื่อคนพิเศษ
โดยมูลนิธิห้องเรียนต้นรัก
พื้นที่ดำเนินงานกรุงเทพฯ
- 12) โครงการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา "เสริมสร้างความรู้
และความเข้าใจเพื่อการบำบัดเยียวยา "คนพิเศษของคนศิลปะ"
โดยศูนย์ศิลปะฮิวแมน
พื้นที่ดำเนินงานกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่นๆ

4.2 กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย

- (1) ผู้ประสานงานหรือผู้บริหารขององค์กรที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ
- (2) ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กพิเศษที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ
- (3) เพื่อนบ้านของกลุ่มเป้าหมายของโครงการ
- (4) เจ้าหน้าที่ขององค์กรในท้องถิ่น เช่น เทศบาล, องค์การบริหารส่วนตำบล, สถานีอนามัย
ตำบล, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งโครงการระบุว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง
- (5) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ

4.3 พื้นที่ ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของผู้รับผิดชอบโครงการ ในกรณีที่มีพื้นที่ดำเนินการ
หลายพื้นที่ เลือกเก็บข้อมูลจากบางพื้นที่ ที่เป็นตัวแทนกลุ่มเป้าหมายของแต่ละโครงการ

4.4 ประเด็นในการประเมิน

คำถามของการประเมิน มุ่งให้ได้คำตอบเกี่ยวกับสิ่งดังนี้

- (1) ประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม(ถ้ามี)
- (2) ศักยภาพของผู้เกี่ยวข้อง
- (3) กระบวนการทำงานของผู้รับผิดชอบ และวิธีการ/กิจกรรมในการดำเนินงาน
- (4) ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน
- (5) การเข้าถึงบริการของกลุ่มเป้าหมาย

(6) ผลกระทบ/ผลพลอยได้ นอกเหนือวัตถุประสงค์

4.5 วิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- (1) การวิเคราะห์/ประเมินหลักสูตรฝึกอบรม
- (2) การวิเคราะห์รายงานโครงการ
- (3) การสัมภาษณ์ผู้ประสานงานโครงการ
- (4) การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ในชุมชน
- (5) การเยี่ยมครอบครัวสังเกตสภาพจริง

ในกรณีที่ยังดำเนินการไม่เสร็จสิ้นโครงการ ประเมินแนวโน้มของความสำเร็จจากส่วนที่ดำเนินงานผ่านมา

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 เด็กพิเศษ (เด็กที่มีความต้องการพิเศษ) หมายถึง เด็กกลุ่มที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพิ่มเติมจากวิธีการตามปกติ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ และการเข้าสังคม เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของเขาเอง โดยออกแบบการดูแล ช่วยเหลือเด็ก ตามลักษณะความจำเป็นและความต้องการของเด็กแต่ละคน

5.2 นวัตกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ หมายถึง การนำเอาสิ่งใหม่ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความคิด หรือการกระทำ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ก็ตามเข้ามาใช้ในระบบการพัฒนาเด็กพิเศษ เพื่อมุ่งหวังเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่เดิมในระบบการพัฒนาเด็กพิเศษ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.3 การศึกษาพิเศษ หมายถึง การศึกษาที่จัดสำหรับเด็กพิเศษทุกประเภท ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่อาจได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษาที่จัดให้กับเด็กปกติ ดังนั้นการศึกษาพิเศษจึงแตกต่างไปจากการศึกษาสำหรับเด็กปกติในด้านที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอน กระบวนการ เนื้อหาวิชา (หลักสูตร) สื่อ และอุปกรณ์การสอนที่จำเป็น ที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของแต่ละบุคคล

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ได้รับทราบผลการดำเนินงานในภาพรวมเกี่ยวกับนวัตกรรมการให้การศึกษาแก่เด็กพิเศษ จากโครงการที่ สสพ. ให้การสนับสนุน ตามยุทธศาสตร์ที่ 2

6.2 สสพ. สามารถนำผลของการติดตามประเมินโครงการไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมในการพัฒนาเด็กพิเศษ และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เหมาะสมกับความต้องการจำเป็นในโอกาสต่อไป

บทที่ 2

ผลการติดตามประเมิน

โครงการทั้ง 12 โครงการ สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มตามลักษณะร่วมของโครงการได้ 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มโครงการที่มุ่งสร้างเจตคติของคนปกติให้รู้จัก เข้าใจ ให้พื้นที่แก่เด็กพิเศษ ได้แก่

1.1 โครงการค่ายครู-ผู้ปกครองสร้างสำนึกรักเด็กปัญญา

1.2 โครงการตามฝัน บันดิน...เป็นเพื่อนกัน

1.3 โครงการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา "เสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเพื่อการบำบัดเยียวยา "คนพิเศษของคนศิลปะ"

ลักษณะร่วมที่สำคัญคือทุกโครงการมีวัตถุประสงค์สร้างความตระหนักของคนทั่วไปให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อคนพิการ เพื่อให้คนทั่วไปมองเห็นความแตกต่างเป็นความปกติ และเปิดใจยอมรับ ให้พื้นที่แก่คนพิการ โครงการทั้ง 3 โครงการ มีกระบวนการดำเนินงานที่แตกต่างกันในรายละเอียดและกำหนดเป้าหมายไว้แตกต่างกันทำให้กิจกรรมลงลึกต่างกัน

2. กลุ่มโครงการที่มุ่งพัฒนาความรู้ความเข้าใจและความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนเพื่อส่งผลไปยังคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ กลุ่มโครงการนี้สามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่มย่อยตามเจตนารมณ์ของโครงการ ได้แก่

กลุ่มที่หนึ่ง เน้นครอบครัวเป็นหลักในการทำกิจกรรมบำบัดฟื้นฟู กิจกรรมของโครงการกลุ่มนี้มุ่งความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์การศึกษาพิเศษ กับ ครอบครัวผู้พิการ ลักษณะร่วมของโครงการคือการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้ปกครอง/ผู้ดูแล แล้วทีมสหวิชาชีพจากศูนย์การศึกษาพิเศษออกเยี่ยมครอบครัวเพื่อช่วยเหลือแนะนำเป็นรายครอบครัว โครงการในกลุ่มนี้ได้แก่

2.1 โครงการ อบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน

2.2 โครงการส่งเสริมความเข้มแข็ง ของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชน โดยครอบครัวมีส่วนร่วม

2.3 โครงการการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองและความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง

กลุ่มที่สอง เน้นชุมชนและเครือข่ายชุมชน โครงการกลุ่มนี้มีวิธีการดำเนินงานตามแนวการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (Community-based Rehabilitation : CBR) ลักษณะร่วมของโครงการกลุ่มนี้คือมีการรวมกลุ่มภาคีที่มีจิตอาสา รวมตัวกันทำกิจกรรมเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูเด็กพิการ โดยมีหน่วยงานที่เข้มแข็งเป็นพี่เลี้ยง กลุ่มโครงการนี้เป็นตัวอย่างที่น่าศึกษาในการทำงานแบบเครือข่าย (Network) โครงการในกลุ่มนี้ได้แก่

2.4 โครงการการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก

2.5 โครงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว

2.6 โครงการจัดการศึกษาพิเศษเพื่อคนพิเศษ

3. กลุ่มโครงการที่มุ่งจัดกิจกรรมสำหรับเด็กพิเศษโดยตรง ลักษณะร่วมของโครงการกลุ่มนี้คือการแสวงหากิจกรรมบำบัดที่เหมาะสมกับเด็กพิการ และความพิการ ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีหลักการในการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความเป็นเหตุ-ผลในตัวเอง โครงการในกลุ่มนี้ได้แก่

3.1 โครงการผู้นำคนหนุ่มสาวเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน

- 3.2 โครงการการปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านภัยโลกร้อน ตามหลักสมดุระบบนิเวศเพื่อการอาศัย
 บำบัดและฟื้นฟูพื้นฐานการทำงานอาชีพสำหรับบุคคลออทิสติกและครอบครัว จังหวัดขอนแก่น
- 3.3 โครงการเด็กปัญญา มีคุณค่าจากการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรม
- ผลการติดตามประเมินโครงการ มีดังต่อไปนี้

กลุ่มโครงการที่มุ่งสร้างเจตคติของคนปกติให้รู้จัก เข้าใจ ให้พื้นที่แก่เด็กพิเศษ

กลุ่มโครงการนี้มี 3 โครงการ คือ 1) โครงการค่ายครู-ผู้ปกครองสร้างสำนึกรักเด็กปัญญา 2) โครงการตามฝัน ปันดิน...เป็นเพื่อนกัน และ 3) โครงการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา "เสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเพื่อการบำบัดเยียวยา "คนพิเศษของคนศิลปะ"

1. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ทั้ง 3 โครงการ ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ แต่มีข้อสังเกตบางประการสำหรับบางโครงการดังต่อไปนี้

โครงการค่ายครูผู้ปกครอง สำนึกรักเด็กปัญญา ผู้เข้าร่วมโครงการมีเจตคติที่ดีขึ้น มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กพิการ และมีความสามารถ ในการดูแลตนเองไม่ให้เกิดความเครียด แต่โครงการไม่มีกำหนดการ ที่จะติดตามความเปลี่ยนแปลงในระยะยาว จึงน่าจะมีการศึกษาติดตามความคงทนของเจตคติที่ถูกสร้างขึ้นด้วยวิธีนี้

โครงการตามฝัน ปันดิน...เป็นเพื่อนกัน (สร้างบ้านดิน) เยาวชนปกติที่ร่วมโครงการมีความรู้สึกที่ดีต่อเยาวชนที่เป็นคนพิเศษ แต่ไม่มีแนวทางที่ชัดเจนถึงวิธีการต่อยอด จึงน่าจะมีกิจกรรมต่อยอดเช่น การนำเยาวชนปกติกลับมาหาเยาวชนที่เป็นคนพิเศษ เพื่ออ่านหนังสือให้น้องฟังในห้องสมุดดินของพวกเขา หรือแสดงละครหุ่นตามเรื่องที่อ่าน อยู่ในห้องสมุด เป็นต้น

โครงการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา "เสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเพื่อการบำบัดเยียวยา คนพิเศษของคนศิลปะ" มีแนวโน้มว่า โครงการจะประสบความสำเร็จในการสร้างความตระหนักแก่ผู้ร่วมโครงการ และเป็นโครงการที่มีกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด น่าจะเป็นรูปแบบที่ดีในการสร้างความตระหนักในสังคมได้รวดเร็วและปริมาณมาก

2. จุดเด่นของแต่ละโครงการ

โครงการค่ายครู-ผู้ปกครองสร้างสำนึกรักเด็กปัญญา ซึ่งผู้ร่วมโครงการต้องมาเข้าค่ายในโรงเรียนเป็นเวลาหลายวัน ทำให้ ผู้ปกครองและครูโรงเรียนเรียนรู้ร่วมกันได้เห็นวิธีการปฏิบัติงานของครูและบุคลากร โรงเรียนจะเชิงเทราบัญญานุกูลต่อเด็กฯ ได้เรียนรู้และเห็นแบบอย่างซึ่ง สามารถนำไปใช้ได้ หากครูและผู้ปกครองสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติตนอย่างต่อเนื่อง โดยมีคณะวิทยากร ครูโรงเรียนจะเชิงเทราบัญญานุกูล และเครือข่ายผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้เด็กฯ มีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น

โครงการตามฝัน บันดิน...เป็นเพื่อนกัน เป็นตัวแบบที่ดีในการนำคนสองกลุ่มที่แตกต่างกันมาร่วมกันทำงานเป็นระยะเวลาอันพอสมควร โดยมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงเยาวชนทั้งสองกลุ่มไว้ คือ กิจกรรมบัดดี้ และการทำงานที่เกิดผลงานเป็นรูปธรรม

โครงการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา "เสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเพื่อการบำบัดเยียวยา คนพิเศษของคนศิลปะ" มีจุดเด่นที่สามารถสร้างความตระหนักแก่บุคคลทั่วไป ได้ทุกกลุ่มอายุ ทุกระดับความสัมพันธ์กับเด็กพิเศษและคนพิการ สามารถสร้างเจตคติได้เร็ว จำนวนคนมาก และทั่วถึง ทั่วทุกโครงการ แต่ยังควรหากิจกรรมมาต่อยอดให้ชัดเจนขึ้น

ดังนั้น การสร้างความตระหนักแก่คนปกติ ควรใช้วิธีที่แตกต่างกัน ตามวัย และตามระดับความสัมพันธ์กับเด็กพิเศษหรือคนพิการ

3. การสังเคราะห์รูปแบบของนวัตกรรมที่ใช้

รูปแบบของวิธีดำเนินการเพื่อไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ คือ การสร้างความตระหนัก ที่เป็น "กระบวนการสร้างความตระหนัก" เหมือนกันทุกโครงการซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการรับรู้ข้อมูล การคิดพิจารณาไตร่ตรอง และ การสรุปความเห็น ซึ่งมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1) ในขั้น "การสังเกต" หรือขั้น "รับรู้" ทุกโครงการออกแบบให้มีการสังเกตเพื่อให้เกิดการรับรู้ด้วยการให้รับรู้จากของจริงด้วยตนเองทุกโครงการ ซึ่งทำให้รับรู้ได้หลากหลายมุม รอบด้าน อย่างมีอิสระ ดังนั้นการชมนิทรรศการ การชมภาพยนตร์ การอยู่ในสถานที่จริงหลายๆ วัน การทดลองประสบการณ์ และการร่วมกิจกรรมกันหลายครั้ง จึงเป็นวิธีการที่เหมาะสม แต่เพื่อให้เกิดผลไปในทางที่ต้องการ ทุกโครงการจึงมีกระบวนการสร้างมโนคติ(Concept) ของผู้เข้าร่วมโครงการเช่น การมีวิทยากรจัดกิจกรรม นำเสวนา

2) ในขั้น "ไตร่ตรอง หรือ ขั้นวิจารณ์" ทุกโครงการจัดให้มีการไตร่ตรอง แต่มีด้วยกิจกรรมที่ชัดเจนต่างกัน การไตร่ตรองในกระบวนการสร้างความตระหนัก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนนำข้อมูลที่รับรู้ไปเข้าสู่กระบวนการคิด เพื่อให้เกิดความเข้าใจ รู้จัก เพื่อให้เกิดความตระหนักตามมา จึงต้องมีกรอบหรือแนวความคิดไว้ว่าจะให้คิดด้วยข้อมูลอะไร คิดในเรื่องอะไร ดังนั้นโครงการที่มีประสิทธิภาพสูง คือโครงการที่กำหนดประเด็น หรือ กำหนดกรอบคำถามไว้ล่วงหน้า นอกจากนั้น เพื่อให้แน่ใจว่าสิ่งที่แต่ละคนคิดเป็นสิ่งที่ถูกต้อง จะมีวิธีการหรือกระบวนการตรวจสอบจากกลุ่ม เช่น การอภิปรายแสดงความคิดเห็น การเขียนแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ซึ่งก็ต้องมีประเด็นที่ชัดเจน และประเมินต่อเนื่องเช่นกัน

3) ในขั้น "สรุป" คือการนำผลการคิด ที่ผ่านการตรวจสอบจากกลุ่มแล้วมาสะท้อนภาพของสิ่งที่กำลังศึกษาด้วยภาษาของตนเอง ซึ่งมักเป็นคำตอบของคำถามที่เกี่ยวกับเหตุปัจจัยของสิ่งที่เกิดขึ้น การตัดสินใจคุณค่า และการแสดงวิสัยทัศน์ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องสิ่งที่ศึกษา โครงการที่มีประสิทธิภาพจึงต้องกำหนดประเด็นคำถามล่วงหน้าให้ชัดเจน

4. ผลของนวัตกรรมด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

1) สามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ เนื่องจาก เป้าหมายของโครงการ คือการสร้างความตระหนัก ซึ่งทำให้ทุกโครงการสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรมการพัฒนาความรู้ ทักษะ

ความสามารถอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กพิเศษต่อไป ดังนั้น หากมุ่งหวังจะสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการดูแลเด็กพิเศษในอนาคต ควรให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนักแก่กลุ่มเป้าหมายก่อน

2) กิจกรรมของโครงการทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคี กล่าวคือทั้ง 3 โครงการ นอกจากทำให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการแล้ว ยังส่งผลกระทบไปถึงชุมชน และสังคม นอกกลุ่มเป้าหมายได้ เนื่องจากเป็นความเคลื่อนไหวที่มีทิศทางชัดเจน จึงเป็นผลดีต่อการสร้างเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษในอนาคต

5. ผลของนวัตกรรมด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

1) ทั้ง 3 โครงการมีวัตถุประสงค์ในการสร้างเจตคติของคนปกติที่มีต่อเด็กพิเศษ และคนพิการ ซึ่งจากการติดตามพบว่า ทั้ง 3 โครงการประสบความสำเร็จ การดำเนินการบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ คนปกติที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมีความตระหนัก เปิดใจ ให้พื้นที่แก่เด็กพิเศษ และคนพิการ มากขึ้น

2) นวัตกรรมในการสร้างความตระหนักให้เกิดในคนปกติ มีวิธีที่แตกต่างกัน และมีผลต่อการเกิดความตระหนักในวงกว้าง - แคบ ต่างกัน โครงการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา สร้างผลกระทบต่อบุคคลในวงกว้างกว่าเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมได้ครั้งละมากๆ และใช้เวลาในการทำกิจกรรมไม่ยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากจัดกิจกรรมในสถาบันการศึกษาที่มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่กำลังอยู่ในวัยแห่งการค้นหาตนเอง มีความรู้สึกต้องการความเป็นธรรม และกำลังก่อร่างของอุดมการณ์ในตนเอง จึงน่าจะส่งผลให้เกิดกิจกรรมอื่นๆ ตามมามากกว่า

3) ระดับอายุ และระดับความสัมพันธ์กับเด็กพิเศษและคนพิการ อาจมีผลต่อความยากง่ายในการสร้างความตระหนัก

6. ผลของนวัตกรรมด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

1) ในการดำเนินโครงการใดๆ เกี่ยวกับเด็กพิเศษและคนพิการ ไม่ควรละเลยกิจกรรมการสร้างความตระหนักให้แก่กลุ่มเป้าหมาย แต่ในการพัฒนาเด็กพิเศษก็ไม่ควรมีแต่กิจกรรมการสร้างความตระหนักเพียงประการเดียว แต่ควรตามด้วยกิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ เสมอ เนื่องจากทั้ง 3 โครงการไม่มีการศึกษาความยั่งยืนของผลที่เกิดขึ้น จึงไม่มีความแน่ใจว่าความตระหนักจะยั่งยืนอยู่นานเพียงใด หากไม่มีกิจกรรมอื่นตามมา

2) การสร้างความตระหนัก ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน อาจมีความเหมาะสมในการเป็นฐานของกิจกรรมพัฒนาที่ต่างกันไปด้วย แต่ยังไม่ชัดเจนว่า การสร้างความตระหนักด้วยวิธีการใดมีความยั่งยืนกว่าวิธีการใด

7. ข้อเสนอแนะในการนำนวัตกรรมไปใช้

ในระดับสถานศึกษา องค์กร ชุมชน และ สังคม กระบวนการสร้างความตระหนักควรเป็นจุดเริ่มต้นของทุกโครงการที่เกี่ยวข้องกับเด็กพิเศษ ไม่ควรมีการปฏิบัติงานใดที่ไม่สร้างความตระหนักก่อน และไม่ควรมีแต่กิจกรรมสร้างความตระหนักลอยๆ โดยไม่มีกิจกรรมอื่นมาทำต่อเนื่อง ยกเว้นการสร้างความรู้ความตระหนักให้แก่สาธารณชนทั่วไป ซึ่งควรเน้นการสร้างความรู้ความตระหนักในวงกว้างให้มาก

8. ข้อมูลที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย

1) เกี่ยวกับการสนับสนุนกิจกรรมการสร้างความตระหนัก เนื่องจากความตระหนักเป็นความจำเป็นขั้นต้นที่สุดของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการในสังคม ดังนั้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพคนพิการทุกประเภท ควรนำนวัตกรรมนี้ไปใช้ในการพัฒนาความตระหนักของผู้เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ที่รับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่อง และขยายกลุ่มเป้าหมายให้ทั่วถึงทั้งชุมชนควบคู่ไปกับการใช้นวัตกรรมอื่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สำหรับสถานศึกษานั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป น่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมสร้างความตระหนักเช่นนี้ เนื่องจากเป็นวัยที่กำลังแสวงหาสิ่งที่ท้าทาย และมีความคิดเห็นต่อโลกแบบตรงไปตรงมา ย่อมปลูกฝังความนึกคิดที่ดี มีคุณค่าเช่นนี้ได้ดี

2) สสพ. ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้สังคมเกิดความตระหนักถึงคนพิการอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะด้วยแนวทางของนวัตกรรมนี้หรือแนวทางอื่น เพื่อเผยแพร่ให้กว้างขวาง และควรส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายภาคีในชุมชนเพื่อร่วมมือกันสร้างเสริมคุณภาพคนพิการให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นจนส่งผลต่อไปถึงการมีครอบครัวชุมชนเอื้ออาทร(ใหม่) เกิดขึ้น

3) ในอนาคต คนพิการทุกคนควรมีหลักประกันสุขภาวะในการดำรงชีวิตร่วมกับคนไม่พิการในสังคมอย่างเท่าเทียม หน่วยงานระดับสูงควรเริ่มต้นสร้างความตระหนักถึงคุณค่าชีวิตของคนทุกคนอย่างจริงจัง โดยการมีการประชาสัมพันธ์ โฆษณาผ่านสื่อ หรือจัดกิจกรรม สร้างความตระหนักให้ต่อเนื่อง เช่นเดียวกับกิจกรรมการประชาสัมพันธ์เรื่อง เมาไม่ขับ จน-เครียด-ดื่มเหล้า กฎินปลอดภัย ซึ่งปัจจุบันประสบความสำเร็จกลายเป็นปทัสถาน (Norm) สำหรับสังคมไทยไปอีกเรื่องหนึ่ง

ดังนั้นในอนาคต ควรมีการประชาสัมพันธ์ดีๆ ผ่านสื่อทุกช่องทาง และมีการสนับสนุนทุนในการจัดกิจกรรมในสถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป เกี่ยวกับการ "เปิดใจ ให้พื้นที่ แก่คนพิการ" ซึ่งจะนำไปสู่บรรทัดฐานที่ดีของสังคมอีกเรื่องหนึ่งด้วย

4) ควรสนับสนุนให้มีพื้นที่สำหรับการนำเสนอผลงานของผู้พิการอย่างหลากหลาย เช่น การแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี ผลงาน/ชิ้นงานการฝีมือ สิ่งประดิษฐ์ รวมทั้งการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่พึ่งพาตนเองได้มากที่สุดตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

2. กลุ่มโครงการที่มุ่งพัฒนาความรู้ความเข้าใจและความเข้มแข็งของครอบครัว และชุมชน เพื่อส่งผลไปยังคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ

โครงการในกลุ่มนี้มี 6 โครงการ แต่จำแนกตามเจตนาของกิจกรรมได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 โครงการที่เน้นความเข้มแข็งของครอบครัว และ กลุ่มที่ 2 โครงการที่เน้นความเข้มแข็งของชุมชนหรือเครือข่าย

กลุ่มที่ 1 โครงการที่เน้นความเข้มแข็งของครอบครัว มี 3 โครงการ ได้แก่ 1. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน 2. โครงการส่งเสริมความเข้มแข็ง ของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชน โดยครอบครัวมีส่วนร่วม และ 3. โครงการการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมอง และความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง

สำหรับกลุ่มที่ 1 นั้น มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

1) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน และโครงการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชน โดยครอบครัวมีส่วนร่วม ทั้ง 2 โครงการมีลักษณะการดำเนินงานคล้ายคลึงกัน บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเหมือนกัน ในแง่จำนวนผู้เข้ารับการอบรมเป็นไปตามเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายมีเจตคติที่ดีและเข้าใจ ใส่ เด็กพิการในความดูแลมากขึ้น เมื่อเข้ารับการอบรมแล้วสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปพัฒนาศักยภาพเด็กพิการให้มีการทำกิจกรรมอิสระได้มากขึ้น มีอุปกรณ์กายภาพบำบัดจากวัสดุหาง่ายในชุมชน และผู้ปกครอง ที่ร่วมโครงการทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และมีเจตคติที่ดี เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการด้วยตนเอง

แต่มีข้อมูลว่าสำหรับผู้ปกครองรายใหม่ ในช่วงระยะแรกๆ หลังการอบรม ถ้าไม่ได้รับการเยี่ยมบ้าน โดยเร็ว จะปล่อยเด็กให้เป็นไปตามที่เคยเป็นมา ไม่ได้จัดทำสื่อ อุปกรณ์ช่วยเหลือ เพิ่มเติม หรือปรับสภาพให้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กตามที่ฝึกมา แต่หากเป็นผู้ปกครองที่นำเด็กมารับบริการที่ศูนย์ฯ เป็นประจำ หลังจากการอบรมแล้วผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็กประมาณร้อยละ 40 สามารถดัดแปลงสื่อ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับส่งเสริมการดำเนินชีวิตของเด็กพิการได้เพิ่มเติมและหลากหลายยิ่งขึ้น

2) โครงการการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมอง และความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่ร่วมโครงการส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนา ศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองอย่างชัดเจน และผู้ปกครองทุกคน สามารถร่วมกันผลิตสมุดภาพสื่อสารสำหรับเด็กพิการในส่วนทักษะการเคลื่อนไหว ภาษา สังคม การช่วยเหลือตนเองและวิชาการ โดยมีการเลือกภาพประกอบได้อย่างเหมาะสม และ มั่นใจว่าสามารถนำสมุดภาพไปใช้ในการ สื่อสารกับเด็กพิการที่บ้านได้

แต่มีผู้ปกครองบางคนที่ไม่ได้นำเด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์ฯ เป็นเวลานาน ขาดความต่อเนื่อง ได้มา สมัครเข้าร่วมโครงการและบอกเล่าถึงพัฒนาการของเด็กพิการตามการรับรู้ของตนเองให้กับผู้รับผิดชอบโครงการ รับทราบ ซึ่งข้อมูลการประเมินพัฒนาการโดยผู้ปกครองนี้คลาดเคลื่อน ทำให้มีเด็กพิการบางคนได้รับการพัฒนาไม่เหมาะสม

2. จุดเด่นของแต่ละโครงการ

1) ทุกโครงการมีจุดเด่นคล้ายคลึงกัน คือ ผู้ปกครองที่ร่วมโครงการ มีเจตคติ ความรู้ ความสามารถ มีกำลังใจ และมีความรู้สึกที่ดีต่อการได้รับการบริการจากศูนย์การศึกษาพิเศษฯ ผู้ปกครองทุกคนที่นำเด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง มีความมั่นใจและมีกำลังใจว่าเด็กพิการในการปกครองจะสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ และหลายครอบครัวมีความหวังว่าเด็กพิการจะมีโอกาสได้เรียนในโรงเรียนเรียนร่วมได้

2) เฉพาะผู้ที่นำเด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพ กฎหมาย สิทธิประโยชน์ และมีความพึงพอใจในความก้าวหน้าของพัฒนาการเด็ก สามารถผลิตคัดแปลงอุปกรณ์กายภาพบำบัด จากวัสดุหาง่ายในชุมชนที่จำเป็นสำหรับเด็กพิการแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม และสามารถแนะนำผู้ดูแลผู้พิการในครอบครัวอื่น ๆ ให้สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้พิการในครอบครัวของตนเองได้

3) ผู้ปกครองที่นำเด็กมารับบริการที่ศูนย์อย่างสม่ำเสมอ และได้วิเคราะห์พัฒนาการของเด็กพิการร่วมกับครูการศึกษาพิเศษ ครูศิลปะบำบัด นักจิตวิทยาคลินิก นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด เป็นระยะ ส่วนใหญ่สามารถผลิตสื่อเพิ่มเติมอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กพิการและนำไปใช้ที่บ้านอย่างต่อเนื่องควบคู่กับการมาเรียนรู้ที่ศูนย์การศึกษาพิเศษฯ ตลอดจนมีการร้องขอให้ครูสอนให้ผลิตสื่อเพิ่มเติมให้เหมือนกับสื่อที่ครูใช้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ปกครองที่ได้รับความรู้อย่างต่อเนื่องจากศูนย์ฯ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาเด็กพิการได้จริง ส่วนผู้ปกครองที่ขาดความต่อเนื่องในการนำเด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์ฯ มักไม่ให้ความสนใจกับการนำความรู้ไปใช้ และพบว่าการวิเคราะห์สภาพของความพิการกับการเลือกผลิตและใช้สื่อของบางครอบครัวไม่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กพิการ

4) การนำผู้ดูแลเด็กพิการ มาพบกันในการอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นจุดเริ่มของการมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันกับผู้ปกครองอื่น จนกระทั่งเชื่อมโยงไปถึงครอบครัวที่ยังไม่เคยไปรับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษฯ และอาสาพาไปรับบริการ แม้อยู่ต่างชุมชนแต่โทรศัพท์พูดคุยเรื่องการดูแลเด็กเป็นครั้งคราว

3. การสังเคราะห์รูปแบบของนวัตกรรมที่ใช้

จากการศึกษารูปแบบนวัตกรรมของกลุ่มโครงการที่เน้นความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า มีกระบวนการดำเนินงานคล้ายคลึงตามความเป็น “ปัจเจกชนนิยม” ของผู้คนในชุมชนที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการตั้งอยู่ กล่าวคือ โครงการไม่พยายามสร้างให้เกิดความร่วมมือ/เครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม แต่มุ่งพัฒนาให้แต่ละครอบครัวดูแลตนเองให้ดีที่สุด โดยมีหน่วยงานผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัดฟื้นฟูเป็นพี่เลี้ยง (ซึ่งอาจนำไปสู่การร่วมมือกันเป็นเครือข่ายก็เป็นไปได้) มีรูปแบบการทำงาน 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

1) ขั้นตอนที่ 1 การให้ความรู้ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ ตามหลักสูตรที่ร่างขึ้นอย่างรอบคอบ และครอบคลุม ความต้องการจำเป็นในการนำไปปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการนี้ เป็นกระบวนการตามรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ กิจกรรมการเรียนรู้ในกรณีนี้เลือกใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีทั้งการฟังคำบรรยาย ดูการสาธิต ฝึกปฏิบัติ ระดมสมอง เป็นช่วงสั้นๆ เหมาะสมกับลักษณะของเรื่องที่เรียนรู้ และลักษณะของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้จัดการเรียนรู้คือครูการศึกษาพิเศษ และทีมสหวิชาชีพ ถือว่ามีประสบการณ์เพียงพอ

2) ขั้นตอนที่ 2 การเยี่ยมชมครอบครัวโดยทีมสหวิชาชีพ เป็นเสมือนการติดตามประเมินผล การนำความรู้ไปใช้และนิเทศเพิ่มเติม เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้ดูแลเด็กพิการฯ มีความมั่นใจในการใช้ความรู้มากขึ้น เพื่อให้ผู้ร่วมโครงการบรรลุเป้าหมายของการเรียน

กิจกรรมทั้งสองขั้นตอนถือว่าพอเพียงที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนั้นรูปแบบการดำเนินงานนี้ถือว่ามีประสิทธิภาพ แต่รูปแบบการปฏิบัติงานที่เน้นความเข้มแข็งของครอบครัวที่ประสบความสำเร็จแล้วนี้ หากเชื่อมต่อการขยายไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะเครือข่าย เพื่อมุ่งไปสู่แนวทาง การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (CBR) น่าจะเป็นผลดีในระยะยาว ดังนั้น ควรสนับสนุนให้เริ่มก่อตั้งเครือข่ายอย่างเป็นทางการต่อไป

4. ผลของนวัตกรรมด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

1) มีเพียงครอบครัวของเด็กพิการเท่านั้นที่มีบทบาทสูงในการดูแลเด็กพิการ ส่วนในเรื่องการพัฒนาความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครองยังไม่ปรากฏเด่นชัด ดังนั้นทางศูนย์การศึกษาพิเศษ ฯ จึงควรเพิ่มกระบวนการในการให้ผู้ปกครองของเด็กพิการได้ทำกิจกรรมร่วมกันตามความเหมาะสมเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม

2) การดำเนินงานตามโครงการระบุชัดเจนว่า "โดยครอบครัวมีส่วนร่วม" ซึ่งสะท้อนว่า มีเจตนาไม่หวังความช่วยเหลือจากชุมชน หรือ องค์กรในท้องถิ่น องค์กรในท้องถิ่นจึงไม่ถูกกำหนดให้มีบทบาทในการดูแลเด็กพิการ ในโครงการนี้ องค์กร ฯ มีบทบาทเป็นผู้ส่งข่าว ซึ่งส่วนใหญ่คนที่ทราบและมาช่วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็น "ลูกค้าเก่า" ของศูนย์ ฯ ดังนั้นหลังจากอบรมแล้ว ควรมีการสร้างเครือข่ายผู้ดูแลเด็ก ตามความเหมาะสมเพื่อให้เกิดเครือข่ายของชุมชนขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดูแลเด็กพิการระดับรุนแรงในระยะยาว

5. ผลของนวัตกรรมด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

1) การจัดกิจกรรมเยี่ยมครอบครัวเป็นกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของโครงการนี้ ซึ่งนอกจากเป็นการติดตามการนำความรู้ของผู้ดูแลเด็กพิการไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของเด็กพิการแล้วยังส่งผลให้ชุมชนรอบด้านที่ได้สัมผัสกับกิจกรรมดังกล่าว รู้ เข้าใจ และประทับใจกับกิจกรรมเยี่ยมครอบครัว มองเรื่องความพิการเป็นเรื่องปกติหรือเป็นเรื่องที่คนทั่วไปควรเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการให้การดูแลเด็กพิการเท่าที่จะทำได้

2) โครงการทั้ง 3 ตอกย้ำเอกลักษณ์ความเป็นปัจเจกชนนิยมของชุมชนในพื้นที่หนึ่ง ซึ่งอาจไม่ใช่ชุมชนทั่วไปทั้งประเทศ ดังนั้น ควรหาทางส่งเสริมให้ชุมชน หรือ องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบเด็กพิการให้มากขึ้น

6. ผลของนวัตกรรมด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

1) ในการอบรมพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถใดๆ ของผู้ดูแลเด็กพิการ พบว่าบางครอบครัวผู้ที่มาอบรมกับผู้ที่เป็นผู้ดูแลเด็กพิการเป็นคนละคน เช่น คนที่มาอบรมคือ ตา/ปู่/น้า/อา ของเด็ก แต่คนที่ดูแลจริงๆ เป็นแม่ของเด็ก เป็นต้น ดังนั้นมักมีปัญหาเรื่องการนำความรู้ความเข้าใจไปปฏิบัติ การจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคตหากผู้รับผิดชอบโครงการกำชับว่าผู้เข้ารับการอบรมต้องเป็นผู้ดูแลเด็กจริงๆ โดยไม่จำเป็นต้อง

เป็นพ่อ แม่ เด็กพิการเสมอไป น่าจะส่งผลต่อความสำเร็จในระยะยาว เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการนำความรู้ความสามารถไปใช้ในการพัฒนาเด็กพิการได้อย่างอย่างต่อเนื่อง

2) หากสามารถจัดกิจกรรมให้ผู้ดูแลเด็กพิการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองในชุมชนได้เป็นระยะ โดยมีทีมสหวิชาชีพ ไปพบกลุ่มตามปฏิทินที่กำหนด ย่อมจะส่งผลถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและการผ่อนคลายความเครียดของผู้ดูแลเด็กพิการได้มากขึ้นและยังส่งผลให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นเช่นกัน

7. ข้อเสนอแนะในการนำนวัตกรรมไปใช้

1) ครอบครัวที่สามารถพัฒนาศักยภาพเด็กพิการระดับรุนแรงได้ในระดับดีมาก ซึ่งส่งผลให้พัฒนาการของเด็กพิการดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 80 เป็นครอบครัวขยาย (ครอบครัวที่มีญาติพี่น้องต่างวัยหลายคนอยู่รวมกัน) มีคนในครอบครัวบางคนมีเวลาว่างมากพอที่จะนำเด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ฯ อย่างสม่ำเสมอ และพบว่าการพัฒนาศักยภาพของเด็กพิการจะดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง หากผู้นำเด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์ ฯ และผู้ให้การดูแลที่บ้าน เป็นคนเดียวกัน ดังนั้น ผู้ที่จะนำนวัตกรรมนี้ไปดำเนินการในระยะต่อไปควรเน้นย้ำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจ

2) โครงการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมอง และความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 กับผู้ปกครองโดยตรง ไม่มีความเชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้ปกครองตามที่ตั้งชื่อโครงการ ลักษณะของกิจกรรมมี 2 ขั้นตอน เหมือนกับ 2 โครงการที่กล่าวแล้ว

3) ผลกระทบที่ตามมาจากรูปแบบการดำเนินการตามรูปแบบที่ใช้ คือการที่ประชาชนต้องพึ่งพิงกับหน่วยงานที่ถือว่าเป็นผู้ชำนาญการ และในระยะยาวหน่วยงานจะให้บริการได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งเคยเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดแนวคิด "การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (CBR)" ที่องค์ระหว่างประเทศ ILO, UNESCO , WHO เปิดประเด็นมาตั้งแต่หลายปีก่อน และถือว่าเป็นแนวคิดในการบำบัดฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพในเวลานี้

8. ข้อมูลที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย

1. องค์กรในท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ควรเริ่มนำหลักสูตรการอบรมผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองหรือพิการระดับรุนแรง ไปใช้ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม โดยการสำรวจเด็กพิการในพื้นที่รับผิดชอบ ประสานกับศูนย์การศึกษาพิเศษ ฯ เพื่อจัดอบรมผู้ดูแลเด็กพิการทางสมอง และจัดตั้งเครือข่ายผู้ดูแลเด็กพิการในชุมชน สนับสนุนให้มีกิจกรรมในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของผู้ดูแลเด็กพิการ และคุณภาพชีวิตของเด็กพิการ ตามแนวทางของการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (CBR)

2. สสพ. ควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาหลักสูตรการอบรมผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พร้อมกับสนับสนุนแหล่งความรู้ที่ผู้ปกครองคนพิการสามารถเข้าถึงได้ง่ายจากที่บ้าน เช่น รายการทางสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทต่างๆ การจัดทำสื่อประเภทมัลติมีเดียที่ผู้ปกครองสามารถเปิดใช้แล้วปฏิบัติตามได้ เช่น วีซีดี การนวดเพื่อบำบัด การอาบน้ำ การเรียนรู้ทางการศึกษาสำหรับเด็กพิการประเภทต่างๆ การทำอุปกรณ์เครื่องช่วยประเภทต่างๆ เป็นต้น และ ควรส่งเสริมโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบำบัดฟื้นฟู (CBR) ในลักษณะของเครือข่าย ให้มากขึ้น

3. ในระยะสั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการควรผลักดันให้เกิดช่องทางการสื่อสารระหว่างผู้ดูแลเด็กพิการด้วยกัน และระหว่างผู้ดูแลเด็กพิการกับองค์กรที่สามารถให้ความช่วยเหลือฉุกเฉินได้ เช่น การมีรายการวิทยุ/โทรทัศน์สำหรับคนพิการ/ความพิการ ที่เข้าถึงได้ง่ายจากทั่วทุกส่วน และมีอยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นปกติ การมีโทรศัพท์สายด่วน (HOTLINE) ที่สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา ส่วน ในเชิงนโยบายระดับชาติ ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการบำบัดฟื้นฟูคนพิการมากขึ้น โดยควรมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กรในท้องถิ่นเกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งต้องกำหนดตัวบ่งชี้ให้ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการอย่างเป็นกระบวนการ .

4. องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรมีนโยบายและแนวปฏิบัติให้ชัดเจนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายผู้ปกครองคนพิการ โดยสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม หรือ มูลนิธิ ในระดับชุมชน สร้างบรรยากาศให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ปกครองคนพิการแต่ละประเภทของความพิการได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งจากการฟัง การเล่า การถ่ายทอดความรู้สึก ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทั้งด้านอาชีพหรือด้านการพัฒนาสังคม มีการนำเสนอผลงานความสำเร็จ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ต่างๆ สู่สาธารณชนผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งนี้ควรเริ่มจากการจัดทำฐานข้อมูลในทุกหน่วยงานสามารถนำมาใช้พัฒนาศักยภาพของผู้พิการได้อย่างถูกต้อง ตรงกับความพิการของแต่ละบุคคลและทันต่อการใช้งาน โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล ศูนย์แพทย์ชุมชน สถานีอนามัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียน หรือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นร่วมกันพัฒนาในเชิงบูรณาการ

5. ในอนาคต ควรผลักดันให้มีการสื่อสารระหว่างผู้พิการและคนปกติโดยอาศัยกลวิธีการรับรู้ผ่านการมองให้แพร่หลายมากขึ้น โดยขยายพื้นที่บังคับให้มีการใช้สื่อประเภทนี้ให้กว้างขวางขึ้นจากปัจจุบัน

กลุ่มที่ 2 โครงการที่เน้นความเข้มแข็งของชุมชนหรือเครือข่าย มี 3 โครงการ ได้แก่ 1. โครงการการสร้าง ความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก 2. โครงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว และ 3. โครงการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษ(เด็กที่มีความต้องการพิเศษ)

สำหรับกลุ่มที่ 2 นั้น มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก มีการดำเนินงานต่อเนื่องตามวัตถุประสงค์ โดยดำเนินกิจกรรมแบบบูรณาการด้านสาธารณสุข การศึกษา และสวัสดิการสังคม และกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพบุคคลออทิสติก พบว่าจำนวนครอบครัวจำนวนหนึ่ง นำบุคคลออทิสติกเข้ารับการพัฒนาศักยภาพ ด้วยกิจกรรมธาราบ้ำบัด และกิจกรรมอาชาน้ำบัด บางครอบครัวสามารถส่งเสริมบุคคลออทิสติกบางคนให้ขึ้นเวที แสดงความสามารถ ส่วนกิจกรรมจิตอาสาพาเด็กเรียนร่วม มีการประชุมกรรมการจิตอาสาร่วมกับโรงเรียนที่มีเด็ก พิการเรียนร่วม กิจกรรมส่งเสริมอาชีพอิสระดำเนินการโดยมีอาชีพพ่อ แม่ และเด็กโต จัดหาตลาดและเปิดร้านค้า สาธิตในโรงพยาบาลและ ขอความร่วมมือกับเอกชน ด้านการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีกิจกรรมประชุมจัดการความรู้ ของเครือข่าย กิจกรรมติดตามการเยี่ยมเครือข่าย กิจกรรมอบรมบุคลากรในเครือข่ายเกี่ยวกับความรู้และ พฤติกรรมเด็กโต กิจกรรมประชุมนำเสนอการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) กิจกรรมอบรมสร้างผู้ดูแลต้นแบบ ด้านการสร้างความเข้าใจของชุมชนของจังหวัด มีกิจกรรมเข้าค่ายครอบครัวเด็กพิเศษ กิจกรรมเวทีประชาคม "บทบาทของชุมชนต่อเด็กพิเศษ การเปลี่ยนภาระเป็นพลัง " ทุกกิจกรรมดำเนินการได้บรรลุเป้าหมายตามแผน ของผู้รับผิดชอบโครงการ/กิจกรรม

โครงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว ประสบความสำเร็จในการสร้างเครือข่าย ที่มีความเป็นระบบที่มีการจัดโครงสร้างองค์กร วิธีการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างภาคี ภายในกลุ่มให้เป็น "หุ้นส่วน" ที่ชัดเจน เครือข่ายที่สร้างขึ้นมีความเข้มแข็ง ประกอบด้วยผู้ปกครองและบุคคล เครือข่ายที่มีหลากหลายมุมมองและหลายความชำนาญ มาเข้าร่วมกลุ่มตามความสมัครใจ มีการสนับสนุนจาก ภายนอก มีความยั่งยืน มีปฏิทินที่ชัดเจนในการพบกลุ่ม มีการประชุมสรุปผลการดำเนินงานและพัฒนางาน และ การติดตามช่วยเหลือจากผู้ประสานงานเป็นระยะ มีความเป็นกลไกทางสังคม เกิดความร่วมมือในระดับชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเป็นระบบ และเป็นจุดกำเนิดหนึ่งของการเป็นชุมชนเอื้ออาทร ปัจจุบันบาง เครือข่ายยุบเลิก แต่บางเครือข่ายสามารถดำเนินการต่อและขยายเครือข่ายได้

โครงการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษ(เด็กที่มีความต้องการพิเศษ) มีความสำเร็จ ประการแรกในฐานะที่ เป็นโครงการที่เกิดจาก พ่อ แม่ ผู้ปกครองที่มีลูกเป็นเด็กพิเศษ รวมกลุ่มกันเพื่อ จัดการศึกษาให้กับลูกๆ ของตนเอง โดยจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมของเด็กพิเศษ ที่เป็น "การศึกษานำบัดตามแนว วอลดอล์ฟ" เพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพของเด็กพิเศษโดยเฉพาะ ทำให้เกิดสถานที่และสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่ ทำให้สามารถจัดการศึกษาให้กับเด็กกลุ่มเป้าหมายและตัวชี้วัดของโครงการ ประการที่สอง โครงการนี้มีการจัด กลุ่มเรียนตามศักยภาพของเด็กพิเศษ มีการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็กทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล มีการ จัดทำแผนการศึกษาเป็นรายบุคคล (IEP) ที่เป็นการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการทำงานทางกายหรือมือ (HAND) ใจหรือความรู้สึก (HEART) และสมองหรือความคิด (HEAD) หลักการสำคัญของการนำบัดคือการทำงานร่วมกัน ระหว่างบ้านและโรงเรียนเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กทุกคน ประการที่สามเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของครอบครัว

เด็กพิเศษ ครู นักบำบัด บุคลากรผู้เกี่ยวข้อง และผู้สนใจ เพื่อเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ ค้นคว้า วิจัย พัฒนา เกี่ยวกับการศึกษาบำบัดแนวवलลอร์ฟ ตลอดจนการมีกิจกรรมของเครือข่ายเพื่อให้ผู้ปกครอง ครู นักบำบัด ร่วมเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้มากยิ่งขึ้น ประการสุดท้ายเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับ คนที่มีความต้องการพิเศษได้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ เนื่องจากเกิดขึ้นจากความต้องการของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่ ห่มเหตความรักให้กับเด็กมากที่สุด จนสามารถรวมตัวกันเพื่อจัดการศึกษาบำบัด สามารถร่วมมือกันพัฒนา หลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุปรวมได้ว่า โครงการในกลุ่มนี้ทุกโครงการ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการ มี ตัวอย่างที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่

2. จุดเด่นของแต่ละโครงการ

โครงการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก มีจุดเด่นคือ การเป็นเครือข่ายที่มีการ วางแผนการจัดกิจกรรมพัฒนา ครอบคลุม “รอบด้าน” ทั้งการแสดงความสามารถ - การเข้าถึงบริการ - การ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี - การใช้ทรัพยากรร่วมกัน - และการสร้างความเข้าใจให้ชุมชน มีลักษณะการดำเนินการ “ตลอดแนว” ตั้งแต่การบำบัดฟื้นฟูขั้นแรก - การส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา - และการส่งเสริมอาชีพ โดยทุก กิจกรรมจะเกี่ยวโยงถึงองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น ในลักษณะของการใช้ประโยชน์จากองค์กรในท้องถิ่น เครือข่ายของ โครงการนี้ มีลักษณะเป็น “ผู้จัดการทรัพยากร” ซึ่งสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ได้ชัดเจน สมาชิกที่ร่วมกิจกรรม ตระหนักว่าการเข้าร่วมกิจกรรมจะทำให้ตนเองได้อะไร และองค์กรในท้องถิ่นมีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาอย่าง ชัดเจนตามกิจกรรมที่กำหนดไว้

โครงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว มีจุดเด่น คือ มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่ถูก จัดตั้งด้วยการผลักดันของหน่วยงานของรัฐอย่างชัดเจนตั้งแต่แรก มีการวางแผนให้เครือข่ายสร้างจุดร่วมของ ผลประโยชน์ให้เห็นเป้าหมายที่จะร่วมมือกัน ซึ่งก็คือประโยชน์ที่เด็กพิการจะได้รับในระยะยาว มีบุคคลจากวงการ อื่นร่วมเป็นแนวร่วม และเป็นแกนนำที่ดีของเครือข่าย มีการจัดระบบเครือข่ายที่ชัดเจน ทั้งการกำหนดบทบาท หน้าที่ของแต่ละคนในกลุ่ม แต่ละคนต่อกลุ่ม และ กลุ่มต่อกลุ่ม มีระบบการติดต่อสื่อสาร และระบบการเรียนรู้ ร่วมกัน เครือข่ายมุ่งสร้างความตระหนักว่าคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบำบัดฟื้นฟูคนพิการในชุมชนของตน แต่ขณะเดียวกันก็สร้างความรับรู้ว่าหน่วยงาน / องค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องไม่ได้ทอดทิ้ง การใช้ประโยชน์จากการ เป็นเครือข่ายมีทั้งเพื่อเป็นเวทีกลางในการประสานงาน เวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร และเวทีสร้างกระแส ผลักดันประเด็นใหม่ๆ กิจกรรมของเครือข่ายไม่ซับซ้อน ไม่ใช้ทรัพยากรมาก ไม่ใช้ความรู้สูงมาก แต่เน้นความ ต่อเนื่อง การรักษาสัมพันธภาพที่ดีในเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือและการแก้ไขปัญหา การให้กำลังใจกัน และกัน หน่วยงานของรัฐผู้เริ่มต้นเครือข่ายถอนตัวออกมาเมื่อถึงเวลาสมควร เพื่อส่งต่อภารกิจให้แก่องค์กรใน ท้องถิ่นให้แสวงหาทิศทางที่เหมาะสมของตนต่อไป เครือข่ายลักษณะนี้มีความเหมาะสมกับการดูแลเด็กพิการและ ความพิการ ที่ต้องมีการดูแลกันคล้ายใกล้ชิดตลอดชีวิต เช่น ความพิการทางสมองระดับรุนแรง ความพิการซ้ำซ้อน ระดับรุนแรง เป็นต้น และ สอดคล้องกับแนวทางของการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (Community-Based Rehabilitation)

โครงการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษ(เด็กที่มีความต้องการพิเศษ) มีจุดเด่น คือ การก่อรูปจากการริเริ่มของ กลุ่มผู้ปกครองที่มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรวิชาการมีส่วนร่วมช่วยสนับสนุน ทำให้มี

ความเข้มแข็งโดยกำเนิด เพราะเกิดจากความตระหนักของบุคคล “ตัวจริง” ไม่ได้เกิดจากการโน้มน้าวของบุคคลอื่น มีจุดร่วมของผลประโยชน์ร่วมกัน มีปัจจัยเอื้อในการดำรงอยู่ของเครือข่ายก่อนช่วงสมบูรณ เช่น การเป็นนิติบุคคล การมีแกนนำที่มีความรู้ และมีความพร้อมทาง ครอบครัวย เศรษฐกิจ และสังคมสูง และการมีแนวร่วมที่ดี นอกจากนั้น การเป็นเครือข่ายเล็ก ระบบเครือข่ายจึงไม่ซับซ้อน ทั้งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การติดต่อสื่อสาร การจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกันเป็นรูปธรรมชัดเจนรับรู้ตรงกัน ส่วนการใช้ประโยชน์จากการเป็นเครือข่าย ทั้งเพื่อเป็นเวทีกลางในการประสานงาน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และ เวทีร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ มีการดำรงรักษาเครือข่ายที่น่าจะเกิดความยั่งยืน โดยการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง มีการรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิก การมีทรัพยากรสนับสนุนอย่างพอเพียงและการสนับสนุนคนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง สิ่งที่เป็นจุดเด่นมากคือ “ระบบการพัฒนาองค์ความรู้ของเครือข่ายด้วยตนเอง” ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และสามารถแสวงหาความร่วมมือและความช่วยเหลือจากเครือข่ายอื่นที่ถือว่าเป็น “เพื่อนร่วมทาง” ได้มากและตรงประเด็น

3. การสังเคราะห์รูปแบบของนวัตกรรมที่ใช้

โครงการในกลุ่มนี้ ใช้นวัตกรรม “การจัดการเครือข่าย” ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1.การรับรู้ มุมมองร่วมกัน 2.การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3.การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน 4.การมีส่วนร่วมของ สมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง 5.การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 6.การพึ่งพิงอิงร่วมกัน และ 7.การปฏิสัมพันธ์ เชิงแลกเปลี่ยน รูปแบบการดำเนินการที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนเป็น 2 ลักษณะ

3.1 บางโครงการมีลักษณะแรกเป็นการสร้างเครือข่ายที่ มีเพียงบางองค์ประกอบเท่านั้น ที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน นอกเหนือจากนี้ไม่สะท้อนอย่างชัดเจน อันอาจนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตว่าเป็น “เครือข่ายเทียม” (Pseudo Network) ที่กลุ่มคนมารวมกันเพื่อร่วมกันรับประโยชน์ โดยไม่ได้มีเป้าหมายและความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการทำภารกิจร่วมกันจริงจัง

3.2 บางโครงการมีรูปแบบการดำเนินงานที่สะท้อนความเป็นเครือข่ายชัดเจน แต่มีจุดกำเนิดของการเป็นเครือข่ายต่างกันกล่าวคือ

การเกิดจากหน่วยงานของรัฐเป็นผู้จุดประกายความคิด และส่งเสริมให้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม โดยมีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้นำอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง แล้วค่อยถอนตัวออก ผลคือบางเครือข่ายล้มเหลว ในขณะที่บางเครือข่ายดำรงอยู่และยังสามารถขยายเครือข่ายด้วยตนเองต่อไปได้อีก จากการลงพื้นที่พบว่าสาเหตุหลักๆ มาจากค่านิยม ปัจเจกชนนิยม และ การเป็นสังคมพึ่งพาอำนาจ ของสังคมไทย

บางโครงการเป็นความตระหนักและความต้องการของ “ตัวจริง” ทำให้รวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่ม มีองค์ประกอบของเครือข่ายครบ มีรูปแบบการก่อตัวและดำรงอยู่เป็นเครือข่ายที่ชัดเจนมาก ซึ่งจากการลงพื้นที่พบว่าสาเหตุหลักๆ เนื่องจาก ปัจจัยจากความพร้อมในทุกด้านของสมาชิก และความเป็นองค์กรที่เกิดจากแรงขับภายในตัวตนของคณะผู้ริเริ่ม

ทั้งสองโครงการมีก้าวย่างที่เป็นของตัวเอง ที่เหมาะสมกับบริบทของตัวเอง น่าสนใจศึกษาติดตามผลระยะยาว ในเชิงการศึกษาปรากฏการณ์ เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้แก่วงการฟื้นฟูผู้พิการด้วยเครือข่ายชุมชนในประเทศไทยต่อไป

4. ผลของนวัตกรรมด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

1. ทั้งสามโครงการ ให้บทเรียนสำคัญคือ การบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชนมีส่วนร่วม (CBR) จะเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งความเข้มแข็งของเครือข่าย จะสะท้อนจากกระบวนการสร้างและการดำรงเครือข่ายซึ่งมีองค์ประกอบ สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1. การก่อรูปเครือข่าย 2. การจัดระบบบริหารเครือข่าย 3. การใช้ประโยชน์เครือข่าย 4. การธำรงรักษาเครือข่าย ซึ่งจะต้องมีความสมดุลและยอมรับร่วมกันในเครือข่าย และนอกเครือข่าย การใช้นวัตกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ ควรมีการพัฒนาด้วยกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

2. เครือข่ายเป็นกลไกทางสังคม ที่ทำให้เกิดความร่วมมือในระดับชุมชน และเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเป็นระบบ เกิดจากวิถีดำเนินงานของแต่ละเครือข่ายเน้นการมีส่วนร่วมในลักษณะหุ้นส่วน เน้นการแก้ปัญหาจากภายในกลุ่ม ซึ่งต้องมีการระดมความคิด ร่วมมือกันวางแผนที่ชัดเจน และร่วมมือกันติดตามผลที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้ภาคีในกลุ่มเครือข่าย เรียนรู้วิถีคิดและรู้จักคิดผ่านบทเรียนของตน จนบางเครือข่ายสามารถขยายเครือข่ายได้ในที่สุด และการเป็นจุดกำเนิดของการเป็นชุมชนเอื้ออาทร ซึ่งเกิดจากการที่ภาคีมีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจชีวิตของครอบครัวของเด็กพิการ กับการได้สัมผัสกับเด็กพิการโดยตรง จะทำให้นุคคลเปิดใจให้พื้นที่สำหรับคนพิการ และเปิดใจกับเรื่องอื่นๆ อีก นำไปสู่สังคมเอื้ออาทรไปในที่สุด

5. ผลของนวัตกรรมด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

1) การสร้างเครือข่ายฯ เป็นเครื่องมือของการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (Community-Based Rehabilitation) ที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับการดูแลเด็กพิการและความพิการบางประเภทที่ต้องมีการดูแลกันอย่างใกล้ชิดตลอดชีวิต เช่น ความพิการทางสมองระดับรุนแรง ความพิการซ้ำซ้อนระดับรุนแรง เป็นต้น ดังนั้น การสร้างเครือข่ายจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นจิตสำนึกของคนทั่วไปเกี่ยวกับความรับผิดชอบในฐานะเป็นหุ้นส่วนหนึ่งในสังคม และ เป็นสิ่งที่ทำให้ความเป็นปัจเจกชนนิยม ลดลง

2) จากการติดตามครั้งนี้พบว่า ในชุมชนที่มีเครือข่ายที่เข้มแข็ง บุคคลต่างๆ นอกเครือข่ายเริ่มมองเห็นคนพิการ และเห็นความพิการชัดเจนขึ้น ผู้ปกครองมั่นใจมากขึ้น เด็กพิเศษมีสุขภาพจิตดีขึ้น องค์กรในท้องถิ่นให้ความสนใจและถือเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องมีส่วนร่วม เช่น จัดงบประมาณสนับสนุน จัดกิจกรรมส่งเสริม จัดระบบการดูแลสุขภาพของคนพิการและครอบครัว ส่งเสริมเรื่องอาชีพและรายได้ของผู้เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีข้อมูลมากพอที่จะทำนายได้ว่าแต่ละเครือข่าย แต่ละชุมชนจะเกิดผลขึ้นในทิศทางและระดับเดียวกันได้อย่างไร

6. ผลของนวัตกรรมด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

ในอนาคต การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ ควรมีกิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งในเชิงบูรณาการ ทั้งด้านการแพทย์ การศึกษา และการส่งเสริมอาชีพ กิจกรรมของเครือข่ายควรมีทั้งที่เป็น การให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง กิจกรรมบำบัดทางการแพทย์ กิจกรรมการศึกษาบำบัด และกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ โดยยึดแนวคิดหลักของนวัตกรรมการสร้างเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายเพื่อการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (CBR)

ซึ่งเป็นวัตรกรรมที่คำนึงถึงการบำบัดฟื้นฟูเชิงบูรณาการ ครอบคลุม มีกิจกรรมที่ดูแลเด็กพิเศษ ทั้ง วัยเด็ก (การบำบัดด้วยกิจกรรม) วัยเรียน(การบำบัดด้วยกิจกรรม และ การเรียนร่วม) และพ้นวัยเรียน (การฝึกอาชีพ)

7. ข้อสังเกตในการนำนวัตกรรมการไปใช้

ในการนำนวัตกรรมการไปดำเนินการ มีข้อสังเกตที่ควรกล่าวถึง 3 ประการ คือ

1. การก่อรูปเครือข่ายที่น่าจะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้น น่าจะสัมพันธ์กับพื้นฐานของบุคคลในเครือข่าย หากบุคคลในเครือข่ายเป็นประชาชนทั่วไป อาจจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานของรัฐหรือองค์การพัฒนาเอกชน เป็นผู้ริเริ่ม สร้างความตระหนัก แล้วนำทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งถอนตัวออกมาอย่างมีแบบแผน แต่หากเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความพร้อมทุกด้าน การก่อรูปเครือข่ายน่าจะเป็นเพียงการจัดประกาย แล้วให้คำแนะนำช่องทางดำเนินการต่อไป

2. สำหรับการบริหารจัดการเครือข่านั้น ควรระมัดระวังเรื่องการจัดการกิจกรรมที่แสดงในรูปแบบการทำงาน ที่อาจทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นการใช้เครือข่ายเพื่อร่วมกันรับผลประโยชน์ เนื่องจากสังคมไทยมีความคิดเกี่ยวกับการทำงานเพื่อคนพิการในเชิงกุศล-ผลบุญ ค่อนข้างมาก อันอาจบั่นทอนความยั่งยืนของเครือข่ายได้

3. วิสัยทัศน์และศักยภาพของบุคคลแกนนำเครือข่ายในชุมชนส่งผลต่อการดำรงรักษา และความสำเร็จหรือล้มเหลวของเครือข่าย ดังนั้น ควรมีการพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้นำควบคู่กับการสร้างเครือข่าย

8. ข้อมูลที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย

1. โรงพยาบาลประจำจังหวัด ควรศึกษานวัตกรรมการดำเนินงานของชมรมฯ ที่ "มองรอบด้าน – ตลอดแนว" เพื่อนำไปเป็นแนวทางดำเนินการเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูผู้พิการในหน้าที่ของโรงพยาบาล และ สสพ. ควรสนับสนุนให้เกิดชมรมที่มอง "รอบด้าน-ตลอดแนว" ขึ้นในโรงพยาบาลทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ อย่างแพร่หลาย

2. สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรส่งเสริมให้คนพิการในชุมชนต่างๆ มีโอกาสเข้าถึงบริการสุขภาพ การศึกษา อาชีพ อย่างรอบด้าน-ตลอดแนว โดยระบบการประกันคุณภาพสุขภาพ

การประกันสุขภาพของคนพิการ ควรทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความมั่นใจว่าจะได้รับการดูแลด้วยวิธีการและเครื่องมือที่มีคุณภาพ

การประกันการศึกษาของผู้พิการ ควรทำอย่างมีความหมายเพื่อให้ผู้พิการได้รับการศึกษาตามศักยภาพ ด้วยโอกาสเช่นเดียวกับคนปกติและด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับความพิการ

การประกันอาชีพของผู้พิการ ควรทำอย่างมีเป้าหมายว่าผู้พิการที่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพได้ต้องได้ประกอบอาชีพ ผู้ที่ไม่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพต้องได้รับความมั่นใจว่าสังคมจะดูแลเขาอย่างดีในฐานะเพื่อนร่วมสังคม

3. องค์กรในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล และ เทศบาล ควรริเริ่มจัดตั้งเครือข่ายผู้ดูแลเด็กพิการในชุมชนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม โดยการสำรวจเด็กพิเศษในพื้นที่รับผิดชอบ ประสานกับศูนย์การศึกษาพิเศษ เพื่อจัดอบรมผู้ดูแลเด็กพิการ สนับสนุนให้มีกิจกรรมในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของผู้ดูแลเด็กพิการ และคุณภาพชีวิตของเด็กพิการ ตามแนวทางของการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน

4. ในเชิงนโยบายระดับชาติ ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการบำบัดฟื้นฟูคนพิการมากขึ้น ในระยะสั้น อาจแสวงหาบุคคลหรือชุมชนที่ดำเนินการในเรื่องนี้ได้ดีอยู่แล้วเพื่อประกาศเชิดชู และยกย่องให้เป็นต้นแบบของ

สังคม เช่นเดียวกับที่มีปราชญ์ทางการเกษตรแบบผสมผสาน หรือ มีชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ในระยะยาวควรมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กรในท้องถิ่นเกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งต้องกำหนดตัวบ่งชี้ให้ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการอย่างเป็นกระบวนการ

5. สำหรับหน่วยงานทางการศึกษา ควรตระหนักถึงความสำคัญและความต่อเนื่องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษอย่างจริงจัง ในระดับโรงเรียนควรมีห้องเรียนคู่ขนานที่ "เป็นจริง" อย่างน้อยชุมชนละ 1 - 2 แห่งตามบริบท เพื่อให้เด็กพิเศษทั่วไปมีโอกาสได้เรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพ เช่นเดียวกับที่เด็กปกติได้รับโอกาสในปัจจุบัน แนวทางที่ควรดำเนินการคือการสนับสนุนให้องค์กรเอกชนเข้ามารับบทบาทช่วยเหลือภาครัฐในการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษให้มากขึ้น ห้องเรียนพิเศษสำหรับคนพิเศษอาจเกิดขึ้นในสถานศึกษาเอกชน หรือโรงเรียนในบ้าน (Home School) โดยมีเครือข่ายภาคีของชุมชนเป็นผู้ดูแล เท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งภาครัฐควรเปิดใจเรียนรู้ ศึกษาแนวทาง และสนับสนุนอย่างจริงจัง

3. กลุ่มโครงการที่มุ่งจัดกิจกรรมบำบัดสำหรับเด็กพิเศษโดยตรง

โครงการในกลุ่มนี้มี 3 โครงการได้แก่ 1) โครงการผู้นำคนหูหนวกเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน 2) โครงการปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านภัยโลกร้อน ตามหลักสมดุระบบนิเวศเพื่อการอาชีวะบำบัดและปูพื้นฐานการทำงานอาชีพสำหรับบุคคลออทิสติกและครอบครัว จังหวัดขอนแก่น และ 3) โครงการเด็กปัญญาเลิศค่าจากการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรม ซึ่งมีข้อมูลจากการติดตามประเมินโดยสังเขปดังนี้

1. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการผู้นำคนหูหนวกเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน พบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมผู้นำคนหูหนวกมีประสิทธิภาพ สามารถเพิ่มพูนศักยภาพของผู้นำคนหูหนวกให้มีความรู้ ความสามารถ และเจตคติที่ดีต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย กระบวนการทำงานของผู้นำคนหูหนวก รวบรวมและมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จ มีความภาคภูมิใจ ผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจต่อผลที่เกิดขึ้น ผู้นำคนหูหนวกประมาณร้อยละ 80 ปฏิบัติงานตามวิธีการที่กำหนด สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมาย การเข้าถึงบริการของเด็กหูหนวกในชุมชนต่างๆ เกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญบางประการ คือ ศักยภาพของผู้นำคนหูหนวก เจตคติของผู้ปกครองเด็กหูหนวก เจตคติของชุมชน และค่อนข้างปรากฏชัดเจนว่า หากไม่ใช่เป็นการบริการในลักษณะให้เปล่า จะไม่มีครอบครัวใดจ้างครูมาสอนภาษามือแก่เด็กพิการ

โครงการการปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านภัยโลกร้อนฯ สรุปได้ว่า ด้านกระบวนการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และตามปฏิทิน ด้านเจตคติของผู้เกี่ยวข้อง ทุกครอบครัวมีเจตคติที่ดีต่อการอาชีวะบำบัด แต่ไม่คาดหวังว่าบุคคลออทิสติกจะปฏิบัติกิจกรรมได้ การเข้าร่วมโครงการเพียงต้องการเรียนรู้ที่จะทำกิจกรรม และเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้บุคคลในครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ด้านความรู้หลังเข้าร่วมโครงการ ไม่มีความชัดเจนว่ามีครอบครัวที่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกกล้วยไม้เพิ่มขึ้น และเพิ่มเท่าใด ส่วนด้านความสามารถของ

ผู้เข้าร่วมโครงการ พบว่า บุคคลออทิสติกที่สามารถปฏิบัติกิจกรรมเพาะพันธุ์กล้วยไม้ฯ ตามแนวทางที่รับความรู้ เป็นบุคคลออทิสติกที่มีอาการในระดับไม่รุนแรง

โครงการเด็กปัญญาเลิศค่าจากการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรม ในขณะที่ติดตามประเมิน อยู่ระหว่างการดำเนินงานในช่วงการจัดทำห้องธรรมานุบาล แต่ที่ผ่านมาสามารถสามารถดำเนินงานตามขั้นตอน/กิจกรรม ซึ่งระบุไว้ในปฏิทินปฏิบัติงานของโครงการได้ ส่วนการดำเนินงานกิจกรรมที่เหลือ จะดำเนินงานตามปฏิทินที่กำหนดไว้ในภาคเรียนที่ 1 และ 2 ต่อไป การติดตามประเมินพบว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนามีความเหมาะสม การสร้างรูปแบบการทำความดีในชีวิตประจำวันและพฤติกรรมความเคยชินที่ดีเกื้อกูลสังคม น่าจะมีประสิทธิภาพเพียงพอ ที่จะพัฒนาเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติกได้ตามเป้าหมาย

2. จุดเด่นของแต่ละโครงการ

โครงการผู้นำคนหนุ่มสาวเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน เกิดจากผู้รับผิดชอบโครงการเล็งเห็นว่า เด็กหนุ่มสาวที่ยังไม่ถึงวัยเรียนขาดโอกาสเรียนรู้เพราะไม่สามารถรับรู้ข้อมูลอย่างหลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดโอกาสเรียนรู้ในช่วงต้นของชีวิต เช่นเดียวกับเด็กปกติที่อายุเท่ากัน มีจุดเด่นคือ วิเคราะห์ปัญหาข้อขัดแย้งเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก เนื่องจากการเป็นผู้นำทรัพยากรที่มี (คนหนุ่มสาวผู้รู้ภาษามือที่อยู่ในชุมชน) มาเรียนรู้วิธีสอนภาษามือ เพื่อให้ไปสอนภาษามือ ทั้งแก่เด็กหนุ่มสาวและผู้ปกครองเด็กหนุ่มสาว โดยมีความมุ่งมั่นที่จะให้เด็กหนุ่มสาวก่อนวัยเรียนสามารถเรียนรู้จากการสื่อสารกับผู้ปกครองให้มากขึ้น ก่อนที่จะถึงเกณฑ์เข้าเรียน

โครงการปลูกพืชพันธุ์ไม้ดำนกัยโลกร้อนฯ เกิดจากผู้รับผิดชอบโครงการต้องการส่งเสริมพัฒนาการของบุคคลออทิสติกโดยกิจกรรมปลูกต้นไม้ เนื่องจากเห็นว่าสอดคล้องกับสภาวะของโลกในปัจจุบัน ที่อาจเป็นทางเลือกอาชีพอิสระของบุคคลออทิสติกและครอบครัว มีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลออทิสติกเป็นหลัก มีจุดเด่นคือ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ เพื่อให้บุคคลเป้าหมายพัฒนาศักยภาพในการทำกิจกรรมบางประการร่วมกับผู้ปกครองได้ และเพื่อให้ครอบครัวเป้าหมายมีความอบอุ่น กิจกรรมมีทั้งการให้ความรู้ การให้ทุนการทำงาน การติดตามช่วยเหลือให้กำลังใจ และการส่งเสริมโอกาส

โครงการเด็กปัญญามีคุณค่าจากการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรม เกิดจากแนวคิดที่ว่าเด็กปัญญาสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ถ้ารู้วิธีการที่เหมาะสม จุดเด่น คือเป็นแนวทางของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดย "ศาสนาบำบัด" หรือ "พุทธบำบัด" คือ เป็นการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมจากชีวิตจริง ตามสภาพจริง ให้ซึมซับความดี ด้วยตนเอง เพื่อให้เป็นคุณลักษณะที่ฝังอยู่ในตัวของเด็ก

โดยสรุป โครงการทั้งสาม มีแนวคิดเชิงรุกเกี่ยวกับการบำบัดเยียวยาผู้พิการให้มีทักษะที่จำเป็น และคิดทำสิ่งใหม่ที่คนปกติอาจมองข้าม แต่เป็นกิจกรรมที่จะฝังอยู่ในตัวเด็กพิเศษไปนาน

3. การสังเคราะห์รูปแบบของนวัตกรรมที่ใช้

กลุ่มโครงการที่เน้นการจัดการเรียนรู้แก่เด็กพิเศษโดยตรงทั้งสามโครงการนี้ มีลักษณะ เหมือนกันทุกโครงการ แนวทางของนวัตกรรม ของกลุ่มโครงการนี้ คือ การบำบัดฟื้นฟูเด็กพิเศษด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเรียนรู้ภาษามือ การใช้พุทธบำบัด และการใช้อาชีวะบำบัด ซึ่งทั้ง 3 โครงการ มีแนวทางดำเนินงานที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) การให้การศึกษารู้อย่างที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่ต้องการ โดยการจัดหลักสูตรการอบรม เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ 2) การส่งเสริมการ

ปฏิบัติงาน ให้ผู้ร่วมโครงการนำความรู้และทักษะไปใช้ โดยการนิเทศ หรือการจัดระบบการกำกับติดตามงาน และให้ความช่วยเหลือ และ 3) การประเมินผลงานที่สะท้อนความสำเร็จ ผู้รับผิดชอบโครงการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้ (Cognitive Domain) พัฒนาเจตคติ (Affective Domain) และพัฒนาทักษะ (Psycho-motor Domain) ได้อย่างเหมาะสม โดยมีการจัดกระบวนการหรือขั้นตอนการสอนโดยอาศัยวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่างๆ เข้าช่วย ขั้นตอนการให้ความรู้ของทั้ง 3 โครงการเหมือนกัน คือ การมีชั้นเรียนที่มีหลักสูตรชัดเจน การจัดกระบวนการทำงานที่ชัดเจน การติดตามผลการปฏิบัติงาน และการจัดโอกาสที่จะพัฒนาต่อเนื่อง สภาพการเรียนรู้การสอน เป็นไปตามหลักการ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เหมาะสมกับอาคาร และระดับ ของความพิการของกลุ่มเป้าหมาย แม้ว่าในบางโครงการมีรายละเอียดของกิจกรรมที่แตกออกไปจากรูปแบบที่เป็นสากลบ้างเล็กน้อย แต่ไม่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ

ทุกโครงการ กล่าวถึงเรื่องการประเมินความสำเร็จไว้ไม่ชัดเจน บางโครงการขาดตัวชี้วัดที่ทำให้เข้าใจตรงกัน แต่อาจไม่มีผลในทางปฏิบัติเพราะผู้รับผิดชอบโครงการนั่นเองเป็นผู้ประเมินความสำเร็จ

4. ผลของนวัตกรรมด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

แนวทางของนวัตกรรม ของกลุ่มโครงการนี้ คือ การบำบัดฟื้นฟูเด็กพิเศษด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเรียนรู้ภาษามือ การใช้ทุทบำบัด และการใช้อาชีวะบำบัด ซึ่งทั้ง 3 โครงการ มีแนวทางดำเนินงานที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) การให้การศึกษารูปร่างที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่ต้องการ โดยการจัดหลักสูตรการอบรม เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ 2) การส่งเสริมการปฏิบัติงาน ให้ผู้ร่วมโครงการนำความรู้และทักษะไปใช้ โดยการนิเทศ หรือการจัดระบบการกำกับติดตามงาน และให้ความช่วยเหลือ และ 3) การประเมินผลงานที่สะท้อนความสำเร็จ นวัตกรรมนี้ทำให้เด็กพิเศษที่มีสมรรถนะในการปฏิบัติ หรือ มีระดับความพิการปานกลาง หรือ สามารถปฏิบัติงานได้ มีโอกาสพัฒนาตนเองได้โดยอาศัยความรู้ที่ได้ไปจากกิจกรรมในการอบรม

5. ผลของนวัตกรรมด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

การดำเนินงานของทั้ง 3 โครงการ ต้องอาศัยผู้เกี่ยวข้องได้แก่ บุคคลในครอบครัว และครูในสถานศึกษา บางโครงการอาจใช้วิทยากรพิเศษสมทบด้วย และทุกโครงการจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ค่าใช้จ่าย เช่น ค่าจัดทำสถานที่ ค่าตอบแทนวิทยากร ทุนสำหรับการปฏิบัติงาน เป็นต้น ซึ่งต้องมีองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุน ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเริ่มรับรู้ถึงความจำเป็นที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูเด็กพิเศษมากขึ้น

6. ผลของนวัตกรรมด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

1. ทั้ง 3 โครงการเป็นแนวทางการบำบัดที่เหมาะสมกับเด็กพิเศษที่มีศักยภาพเพียงพอด้านการเคลื่อนไหว การมองเห็น การสื่อสาร และบุคคลออทิสติกระดับปานกลางขึ้นไป

2. กิจกรรมอาชีวะบำบัด เป็นการเพิ่มคุณค่าของผู้พิการ และสร้างความภาคภูมิใจให้กับครอบครัว เป็นกิจกรรมที่ทำให้สังคมปรับเปลี่ยนมุมมองต่อผู้พิการ โดยมองข้ามความสงสาร แต่มองเห็นการให้กำลังใจและชื่นชมผลงานเป็นสิ่งแรก ต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายค่อนข้างมาก เนื่องจากการใช้อาชีวะบำบัดต้องมี

ต้นทุนค่าวัสดุ ส่วนการใช้วิทยากรคนหนุ่มสาวก็ต้องมีค่าตอบแทนและค่าพาหนะ ดังนั้น ความจริงจังและต่อเนื่องของกิจกรรมจึงสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายค่อนข้างมาก

3. จากการติดตามประเมินโครงการครั้งนี้พบว่าการจัดกิจกรรมบำบัดฟื้นฟูเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติกด้วยพุทธวิธี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในสถานศึกษา จะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกคนในสถานศึกษานั้นอย่างต่อเนื่อง และกระบวนการบริหารจัดการในสถานศึกษานั้นมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของโครงการ ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม จะเป็นการส่งเสริมความเมตตาของผู้ใหญ่ต่อเด็กพิการ ซึ่งน่าจะนำไปสู่การเปิดใจ ให้พื้นที่แก่เด็กพิการในที่สุด

4. ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กหนุ่มสาว ต้องสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ปกครองให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ภาษามือเพื่อสื่อสารกับเด็กหนุ่มสาวก่อนเข้าเรียนตามเกณฑ์ เนื่องจากผู้ปกครองส่วนหนึ่งไม่มีโอกาสเรียนรู้ภาษามือ ทำให้เด็กหนุ่มสาวเกิดการเรียนรู้ผ่านการสื่อสารได้น้อยกว่าเด็กปกติ

7. ข้อเสนอแนะในการนำนวัตกรรมไปใช้

1) ครอบครัวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาการทางภาษาของเด็กหนุ่มสาว ผู้ปกครองกับเด็กหนุ่มสาวอาจสื่อสารการใช้ภาษามือซึ่งกันและกัน หรือบางครั้งครอบครัวผู้ปกครองมีศักยภาพเพียงพอที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ภาษามือจากสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ผู้นำคนหนุ่มสาวนำมาให้เด็กใช้ได้ ดังนั้น บุคคลในครอบครัวเด็กหนุ่มสาวควรได้รับการพัฒนาทักษะการใช้ภาษามือสื่อสารกับเด็กหนุ่มสาวควบคู่ไปกับการพัฒนาเด็กหนุ่มสาว แต่หากไม่ใช่บริการให้เปล่าแล้ว เด็กหนุ่มสาวอายุก่อนวัยเรียนจากครอบครัวส่วนใหญ่จะขาดโอกาสเรียนรู้การใช้ภาษามือ เนื่องจากผู้ปกครองไม่คิดหรือไม่อยู่ในฐานะที่จะหาครูมาสอนภาษามือที่บ้าน ดังนั้น การการสอนภาษามือต้องเกี่ยวข้องกับการแสวงหาแหล่งทุนเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างๆ จึงต้องมีงบประมาณที่เพียงพอและสม่ำเสมอ เพื่อเป็นค่าตอบแทนสำหรับผู้สอน ในอนาคตอาจต้องเป็นภาระขององค์กรในท้องถิ่นเป็นเจ้าของงบประมาณ

2) การอาชีวบำบัดเพื่อพัฒนาบุคคลออทิสติก ต้องใช้ความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งในระดับครอบครัว เครือข่ายครอบครัว หน่วยงานในชุมชน และการสนับสนุนจากส่วนกลาง ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง และทั่วถึงครอบครัวบุคคลออทิสติก โดยให้ข้อมูลความเข้าใจวัตถุประสงค์โครงการ เพื่อให้แต่ละครอบครัวมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการร่วมกิจกรรมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการที่กำหนด การเลี้ยงกลั้วไม้เป็นอาชีวบำบัดนี้ อาจใช้ได้กับบุคคลออทิสติกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีระดับของอาการไม่มาก ที่สำคัญคือคนในครอบครัวต้องมีความชอบตรงกัน และมีสถานที่ในการจัดกิจกรรมที่บ้าน แนวทางอาชีวบำบัด อาจใช้การส่งเสริมอาชีพอื่นๆ ได้อีกตามความเหมาะสมกับเด็กพิเศษและบริบทของครอบครัว

3) การจัดกิจกรรมส่งเสริมความดีให้แก่เด็กพิเศษในโรงเรียน ต้องมีความเข้าใจข้อจำกัดของเด็ก จัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียนจึงจะประสบความสำเร็จ

8. ข้อมูลที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย

1) องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กหนุ่มสาว ควรนำนวัตกรรมผู้นำคนหนุ่มสาวในชุมชนไปดำเนินการในพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่อง และขยายเป้าหมายกลุ่มผู้เรียนให้ทั่วถึงทั้งครอบครัวของครอบครัวที่มีเด็กหนุ่มสาว

2) สสพ. ควรสนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้ภาษามือ เช่น วีซีดี ที่เด็กหูหนวกหรือผู้ปกครองสามารถเปิดชม เรียนรู้ และเลียนแบบได้เองตลอดเวลาตามความต้องการ และหน่วยงานระดับสูงทางการศึกษาควรตระหนักถึงความสำคัญของการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการเรียนรู้ภาษามือของเด็กหูหนวก ให้เท่าเทียมกับการให้ความสำคัญของการเรียนฟรีที่รัฐบาลกำลังทำอยู่สำหรับเด็กปกติ และควรประกันคุณภาพการให้บริการว่าเด็กหูหนวกอายุ 1-6 ปี สามารถใช้ภาษามือแบบเป็นทางการได้ทุกคนก่อนเข้าเรียนในระบบ โดยควรกำหนดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จขององค์กรที่รับผิดชอบถึงการ “ปลอดผู้ไม่รู้ภาษามือ” ของคนหูหนวกในพื้นที่นั้นๆ

3) กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรสนับสนุนและส่งเสริมการจัดกิจกรรมอาชีวบำบัด และการพัฒนาอาชีพให้กับครอบครัวผู้พิการมากขึ้น ตลอดจนสนับสนุนและส่งเสริมการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของครอบครัวผู้พิการอย่างกว้างขวาง โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ดูแลผู้พิการ และลดจำนวนของผู้พิการที่ประกอบอาชีพไม่เหมาะสมลง) หน่วยงานระดับสูงควรตระหนักถึงความสำคัญของการ เปิดโอกาสให้ผู้พิการได้นำเสนอผลิตภัณฑ์อย่างกว้างขวาง รวมทั้งสนับสนุนให้มีการรับเข้าทำงานในสถานประกอบการเพื่อให้บุคคลออทิสติกได้ปฏิบัติอาชีพตามศักยภาพ โดยในระยะสั้นอาจใช้การรณรงค์ปลุกกระแสสังคมให้หันมาจ้างงานคนพิการเพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมกับลักษณะงานและศักยภาพของบุคคล ส่วนในระยะยาวอาจใช้วิธีการทางกฎหมาย เช่น การกำหนดสัดส่วนบุคคลปกติ - บุคคลพิการ หรือการมาตรการทางภาษี เป็นต้น

4) สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ควรสนับสนุนองค์ความรู้แก่กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย เกี่ยวกับการจัดทำโครงการเกี่ยวกับการบำบัดด้วยนวัตกรรมต่างๆ ให้หลากหลาย เพื่อเป็นการเปิดมุมมองของคนในกลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย เช่น กิจกรรมบำบัด ศิลปะบำบัด ดนตรีบำบัด การศึกษามะเร็งบำบัด อาชีวบำบัด พฤติกรรมบำบัด ฯลฯ โดยควรส่งเสริมให้ทั่วถึงทุกประเภทความพิการ และควรเน้นโครงการที่ดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการและส่งผลต่อคนพิการทุกระดับในสังคม

6) องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพเด็กพิการทางสติปัญญาและออทิสติก ควรนำนวัตกรรม “พุทธบำบัด” ไปประยุกต์ใช้เพื่อดำเนินการในพื้นที่ที่รับผิดชอบ เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่นับถือและผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา การนำหลักทางพุทธมาใช้ในชีวิตประจำวันย่อมสอดคล้องกับบริบททางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ต้องการให้นักเรียนสงบ มีสมาธิ อาจรับแนวคิดเกี่ยวกับห้องธรรมานุบาลไปดำเนินการได้ เนื่องจากค่าใช้จ่ายไม่สูงและดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ดี

7) สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) อาจสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามแนวคิดของนวัตกรรมการใช้ศาสนาบำบัดให้กว้างขวางและแพร่หลายขึ้น เนื่องจากกิจกรรมของศาสนามะเร็งบำบัดนั้น สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของทุกคน หรืออาจส่งเสริมการประยุกต์ใช้กับศาสนาอื่นก็น่าจะได้ผลดีเช่นเดียวกัน ตามที่โครงการนี้แสดงทัศนะว่า

“.....เด็กพิการถูกผลักออกจากสังคม ถูกละเลยในเรื่องการบ่มเพาะคุณธรรม เพราะเห็นว่าเป็นคนไร้ความสามารถ เป็นคนพิการ เป็นเด็กปัญญาอ่อน ไม่มีความสามารถในการเรียนรู้หรือเข้าถึงหลักธรรมที่ลึกซึ้งและเป็นนามธรรมได้ แต่อันที่จริงการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน และเป็นที่มาของสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน กล่าวได้ว่า สุขภาวะทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจ และปัญญา จะมันคงยั่งยืนได้ก็ต้องอาศัยการมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน”

บทที่ 3

สรุปบทเรียน และข้อเสนอแนะ

การติดตามประเมินโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กพิเศษ ครั้งนี้ คณะทำงานได้เสนอข้อค้นพบที่สำคัญมาเป็นระยะ ในบทนี้ คณะทำงานต้องการนำเสนอบทเรียนที่สำคัญ และข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่กระบวนการกำหนดนโยบาย ดังนี้

1. สรุปบทเรียนสำคัญ

1.1 ปัจจุบันเกิดความตระหนักและการตื่นตัวเกี่ยวกับเด็กพิการและความพิการ อย่างกว้างขวางในทุกพื้นที่และทุกระดับของสังคม ทำให้มีผู้ “มองเห็น” เด็กพิการชัดเจนขึ้น ประกอบกับความต้องการนำเด็กพิการกลับเข้าสู่สังคมหลังจากถูกกีดกันออกไปในช่วงที่ผ่านมา ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กพิการเองก็กระตือรือร้นที่จะรู้จัก เข้าใจ ทงตามสิทธิประโยชน์ที่เด็กพึงได้รับตามรัฐธรรมนูญ ส่วนในวงการศึกษา และการสาธารณสุข ก็เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูเด็กพิเศษ และการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ มากขึ้น ในสถาบันการศึกษาทุกระดับมีการกล่าวถึงสิทธิในการได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับเด็กปกติ ในระดับอุดมศึกษามีการเปิดสอนสาขาวิชาที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ เช่น กายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัด การศึกษาพิเศษ มีการวิจัย และศึกษาเกี่ยวกับคนพิเศษและความพิการหลากหลายขึ้น ในเว็บไซต์ต่างๆ มีการสนทนาเกี่ยวกับเด็กพิเศษ รวมทั้งมีเว็บไซต์เพื่อเด็กพิเศษมากขึ้น ความพิเศษของเด็กพิเศษจึงเปิดเผยมากขึ้น และมีผู้เข้าใจเด็กพิเศษมากขึ้นตามลำดับ

1.2 แนวทางสำคัญที่เกิดขึ้นจากองค์การอนามัยโลก(WHO) เมื่อหลายสิบปีก่อน คือการบำบัดฟื้นฟูคนพิการโดยชุมชน (Community-based Rehabilitation : CBR) เน้นการสร้างและสนับสนุนให้ชุมชนซึ่งเป็นสถาบันหลักหนึ่งในสังคมเป็นฐานในการพัฒนาคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ไม่ร่ำรวยทั้งหลาย เพราะเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น สมาชิกในครอบครัว อาสาสมัครในชุมชน วัสดุในท้องถิ่น เป็นต้น เป้าหมายของ CBR คือการมีส่วนร่วมของ คนพิการ ครอบครัว และชุมชน ในการร่วมวางแผนและบำบัดฟื้นฟูคนพิการ โดยอาศัยวิธีการทางการแพทย์ ทางการศึกษา ทางสังคม และการฝึกอาชีพเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสามารถดำรงชีวิตในสังคมทัดเทียมคนปกติ ในเพื่อนบ้านบางประเทศนำไปใช้ได้ผลมานานแล้ว ในปัจจุบันเรายอมรับความคิดนี้ในฐานะเป็นยุทธศาสตร์ระดับรากหญ้า และมีความพยายามนำมาใช้ บางกลุ่ม/องค์กรพยายามผนวกแนวทางนี้เข้ากับบริบททางสังคมและประสบการณ์เดิมของตน ทำให้มีวิธีปฏิบัติที่หลากหลาย แตกต่างกันในรายละเอียด และแตกต่างกันในผลสำเร็จ บางพื้นที่สามารถสร้างเครือข่ายได้อย่างน่าภาคภูมิใจ แต่บางพื้นที่กลับไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากไม่สอดคล้องกับค่านิยม “ปัจเจกชนนิยม” ของท้องถิ่น แม้ว่าเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดแนวทางหนึ่งในเวลานี้ ก็ตาม

1.3 ปัจจัยสำคัญประการแรกของการได้รับการบำบัดฟื้นฟูคือ “ความตระหนักของครอบครัว” ที่ยอมรับว่าเด็กต้องได้รับการบำบัด และสถาบันครอบครัวยังเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาศักยภาพของเด็กพิการ ในการติดตามประเมินโครงการครั้งนี้มีข้อสังเกตเล็กน้อยว่า เด็กพิการในครอบครัวขยาย อันเป็นลักษณะดั้งเดิมของครอบครัวไทย ซึ่งมีคนหลายช่วงวัยอยู่ในครอบครัว มีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือ และผลัดเปลี่ยนกันดูแล ส่วนใหญ่มีพัฒนาการที่น่าพอใจกว่าเด็กพิการในครอบครัวเดี่ยว และพบว่าครอบครัวเด็กพิการที่ร่วมกลุ่มเครือข่าย

กับครอบครัวอื่นในชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับการเยี่ยมจากเครือข่ายในกลุ่มเดียวกัน ทั้งเด็กและผู้ดูแลมีสุขภาพจิตดีกว่าครอบครัวที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมเครือข่าย

1.4 องค์การที่เกี่ยวข้องกับคนพิการและความพิการมากมาย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ทั้งที่เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของกฎหมาย ทั้งที่เกิดขึ้นตามการจัดประกายความคิดของหน่วยงานภาครัฐ และทั้งที่เกิดจากความต้องการได้รับการตอบสนองของคนพิการ เช่น ชมรม สมาคม เครือข่าย มูลนิธิ และกลุ่มองค์กรคนพิการต่างๆ ทุกองค์กรกำหนดบทบาทหน้าที่ ความต้องการ และความตั้งใจไว้ใกล้เคียงกันว่าเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ยังไม่ประสานเป็นหนึ่งเดียว ต่างคนต่างทำตามวิสัยทัศน์ของตน ทำได้มาก น้อย กว้าง แคบ ต่างกัน ภาพความสำเร็จจึงไม่เชื่อมโยงเป็นภาพใหญ่ได้ ในขณะที่ประเทศไทยมีทรัพยากรเพื่อการฟื้นฟูที่พอเพียงระดับหนึ่ง เช่น มีแพทย์ พยาบาล นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด ครูการศึกษาพิเศษ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัดต่างๆ มีสถาบันที่ดำเนินการพัฒนา บำบัด ฟื้นฟูผู้พิการในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลชุมชน สถานือนามัย ศูนย์การศึกษาพิเศษระดับภาค ศูนย์การศึกษาพิเศษระดับจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ฯลฯ และมีงบประมาณด้านการพัฒนาบำบัดฟื้นฟูคนพิการผ่านทางกระทรวงหน่วยงาน มูลนิธิ องค์กรเอกชน อีกจำนวนไม่น้อย ประเด็นของปัญหาน่าจะอยู่ที่การบริหารจัดการทรัพยากรด้านการบำบัดฟื้นฟูอย่างมีประสิทธิภาพ มากกว่าการขาดแคลนทรัพยากร

1.5 ในบรรดาหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองแม้มีการศึกษาดูแลผู้พิการเช่นเดียวกัน แต่ยังไม่มีความเป็นเอกภาพ การใช้หลักคิด มุมมอง แนวปฏิบัติ ยังต่างกัน เช่น เมื่อกล่าวถึงประเภทของความพิการ กลุ่มของความพิการ ระดับของความพิการ แต่ละหน่วยงานก็จะจัดจำแนกหมวดหมู่ เรียกชื่อ ให้นิยาม ต่างกันไป การส่งต่อข้อมูลไปยังต่างหน่วยงานยังไม่สามารถทำได้เป็นอัตโนมัติ เพราะการจำแนกต่างกัน หรือแม้กระทั่งการส่งต่อข้อมูลไปในสายงานเดียวกันบางครั้งก็ขาดการเชื่อมโยงที่ดี ทำให้การดำเนินการไม่ราบรื่น

1.6 องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล ซึ่งมีฐานะเสมือนเป็นรัฐบาลท้องถิ่น มีข้อพันธกิจเกี่ยวกับเรื่องคนพิการเหมือนกันทั่วประเทศ แต่ยังไม่มีการตีความพันธกิจเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานด้านคนพิการต่างกัน เนื่องจากยังมีหลายเรื่องที่เป็น "ดุลพินิจ" ของผู้มีอำนาจ องค์กรท้องถิ่นบางแห่งใส่ใจงานด้านคนพิการ มีแผนงานเพื่อพัฒนาชัดเจน ทำเป็นกระบวนการ ทั้งถึงต่อเนื่อง สัมผัสได้ คนพิการในพื้นที่นั้นจึงได้รับการบำบัดฟื้นฟูอย่างเป็นรูปธรรมจริงจัง ในขณะที่องค์กรท้องถิ่นบางแห่งทำเป็นเพียงกิจกรรมชั่วคราวครั้งชั่วคราว เพียงเพื่อให้สามารถรายงานได้ว่า "ได้ดำเนินการแล้ว" เท่านั้น ซึ่งสะท้อนว่า วิสัยทัศน์ของผู้นำในท้องถิ่นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับงานคนพิการทำให้คนพิการในแต่ละพื้นที่ได้รับการดูแลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีแตกต่างกันไปด้วย

1.7 กฎ กติกา จำนวนมากไม่ถูกนำมาปฏิบัติ เช่น พ.ร.บ.การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ร.บ.ประกันสุขภาพ หรือ นโยบายต่างๆ เช่น นโยบายสวัสดิการสังคม นโยบายเรียนรวม นโยบายการจ้างงานคนพิการ เพราะว่าในปัจจุบันคนพิการจำนวนมากทั้งเด็กและผู้ใหญ่มองข้าม หรือถูกปฏิเสธในการให้บริการด้วยข้ออ้างต่างๆ หลายคนจึงไม่มีโอกาสอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเท่าเทียมคนปกติดังที่กฎหมายเขียนไว้ แม้ว่าในปัจจุบันสถานการณ์จะดีขึ้นแต่การตอบสนองความต้องการ โดยกลไกของรัฐยังคงเรื่องซ้ำและบางครั้งพยายามหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ โอกาสในการเข้าถึงบริการต่างๆ ที่กำหนดตามกฎหมายยังคงต้องเรียกร้อง หรือต้องอาศัยศักยภาพของครอบครัวคนพิการเป็นคนๆ ไป ไม่มีความเท่าเทียมแม้ในหมู่คนพิการด้วยกันเอง

1.8 จากการลงพื้นที่ครั้งนี้ พบว่ามีเด็กพิการที่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูทั้งโดยความรักเอาใจใส่ของครอบครัว และการมีส่วนร่วมของชุมชนจนเริ่มเห็นความปกติมากขึ้น แม้ส่วนใหญ่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูตามอาการเฉพาะหน้า

ไม่มีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิการรายคนที่แสดงให้เห็นว่าตั้งแต่เด็กจนโตเป็นผู้ใหญ่ เขาจะดำรงชีวิตอย่างไร แต่ก็ยังดีกว่าเด็กพิการอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยได้รับการบำบัด ด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ครอบครัวไม่เห็นคุณค่าของเด็กพิการ ผู้ปกครองขาดความรู้ ไม่สามารถไปรับบริการได้เพราะยากจน การคมนาคมไม่สะดวก ไม่มีผู้ดูแล เป็นต้น เด็กพิการเหล่านี้ยิ่งเวลาผ่านไปสภาพความพิการยิ่งถดถอย และยิ่งเป็นภาระมากขึ้นเรื่อยๆ เหตุการณ์เช่นนี้ทำให้ต้องกลับมาทบทวนบทบาทของชุมชนเกี่ยวกับคนพิการให้มากขึ้น

1.9 ในการลงพื้นที่ครั้งนี้ยังพบสิ่งดีๆ อีกคือ ในสังคมยังมีกลุ่มคนอีกจำนวนมากที่ทำงานด้านคนพิการ ด้วยจิตอาสา หลายคนทุ่มเทอุทิศตนทำงานเพื่อคนพิการในชุมชน อย่างต่อเนื่องยาวนานจนเกิดภูมิปัญญา และเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่อง นับถือ ของคนในชุมชน หลายคนเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานคนพิการ ซึ่ง แม้เป็นการทำงานตามหน้าที่แต่ทำด้วยใจ ก็บังเกิดผลดีต่อคนพิการในชุมชนเช่นกัน บางคนเป็นประชาชนที่ไม่มีโอกาสให้บริการแก่คนพิการได้โดยตรงก็อาสาเข้ามาเป็นเครือข่าย ช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้เป็นครั้งคราว คนพิการจำนวนไม่น้อยที่มีโอกาสรับการบำบัดฟื้นฟู ให้มีสุขภาพดีขึ้น ด้วยความเสียสละของคนดีๆ เหล่านี้แต่คนเหล่านี้มักไม่แสดงตัว จึงไม่ค่อยมีใครรู้จักจนออกเสียจากเป็นคนในชุมชนนั่นเอง

จากบทเรียนที่กล่าวถึงข้างต้น จะเสนอแนะเป็น 2 ระดับ คือข้อเสนอแนะระดับนโยบาย และข้อเสนอแนะระดับการปฏิบัติ เป็นข้อเสนอแนะเพื่อให้บุคคล / ครอบครัว / องค์กร หรือหน่วยงานระดับผู้ปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ / เด็กพิการ นำไปศึกษาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยจะนำเสนอเป็น 4 กลยุทธ์ รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

2. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

กลยุทธ์ที่ 1 การตอบสนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการรายคน

จุดหมายของการดูแลคนพิการคือการให้บรรลุความสามารถดำเนินชีวิตอิสระได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แม้ว่าคนพิการมีความต้องการเฉพาะตัว แต่อย่างน้อยที่สุด คนพิการควรได้รับการตอบสนอง 3 ประการ คือ

- (1) การได้รับการบำบัดฟื้นฟูทางการแพทย์ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
- (2) การได้รับการศึกษา ตามศักยภาพ
- (3) การได้รับการส่งเสริมอาชีพ ตามศักยภาพ

การดำเนินการทุกเรื่องควรเกิดจากการทำงานอย่างบูรณาการตลอดแนวของหน่วยงานหรือองค์กรเดียว เพื่อความมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่ควรเป็นเจ้าภาพในการตอบสนองความต้องการของคนพิการคือ องค์กรบริหารท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเทศบาล เนื่องจากเป็นองค์กรที่อยู่ในชุมชน และใกล้ชิดประชาชนที่สุด น่าจะดูแลทุกข์สุขและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดีที่สุด ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้มีเครือข่ายผู้ดูแลคนพิการของทุกพื้นที่ ด้วยรูปแบบที่ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชเคยพัฒนารูปแบบไว้ และอาจมีการจัดตั้งกองทุนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งทุนของกิจกรรม

คนพิการในแต่ละชุมชนมีไม่มาก จึงเป็นไปได้ที่องค์กรบริหารท้องถิ่น จะประกันคุณภาพชีวิตของคนพิการทุกคนตั้งแต่แรกพบ ในการนี้จะต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำ “แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการรายคน” ซึ่งเป็นแผนพัฒนายาระยะยาวตั้งแต่แรกพบความพิการไปจนตลอดชีวิต ซึ่งองค์กรบริหารท้องถิ่นร่วมกับผู้ปกครอง/

ผู้ดูแล ครูการศึกษาพิเศษ และแพทย์ จัดทำขึ้น และต้องมีระบบการประกันคุณภาพว่า เด็กพิการ / คนพิการ ทุกคน ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการรอบด้านอย่างมีคุณภาพตามแผนพัฒนาเฉพาะบุคคล ดังกล่าว ในการดำเนินการพัฒนาตามแผน อาจเชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้ดูแลคนพิการที่จัดตั้งขึ้น

ในการกำกับให้เป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ หน่วยงานผู้มีหน้าที่กำกับดูแลองค์กรบริหารท้องถิ่นควร กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านผู้พิการ ที่มีตัวบ่งชี้สะท้อนให้เห็นความเป็นกระบวนการในการดำเนินงาน และ มีการกำกับติดตามผ่านการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมิน

กลยุทธ์ที่ 2 การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับคนพิการ

คนพิการทุกคนย่อมมีความหวังที่จะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเท่าเทียมคนปกติ แต่ด้วยความพิการทำให้เกิดความเสียเปรียบ ดังนั้นสังคมควรชดเชยความเสียเปรียบโดยจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอิสระ ให้แก่คนพิการ ซึ่งประกอบด้วย

- (1) ประชาชนที่เปิดใจ ให้พื้นที่แก่คนพิการ
- (2) การมีสถานบำบัดฟื้นฟู ในชุมชน
- (3) การมีอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ ป้ายสื่อสาร ที่เอื้อต่อคนพิการ

ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย อย่างเป็นจริงได้ ประการแรกคือการบังคับให้มีการปฏิบัติตามกฎกระทรวง ที่ออกตามพระราชบัญญัติต่างๆ เช่น พ.ร.บ. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550

สิ่งที่จะเกิดตามมา คือการสร้างตระหนักให้คนปกติมองเห็นความพิเศษในคนพิการ ในรายงานนี้มีรูปแบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพเสนอไว้แล้ว เช่น โครงการคนพิเศษของคนศิลปะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งขยายความตระหนักด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพให้ครอบคลุมทั้งประเทศ ในระยะแรก ควรมีเป้าหมายสร้างความตระหนักแก่กลุ่มผู้บริหารองค์กรของรัฐในพื้นที่ จากนั้นจึงขยายเป้าหมายไปสู่ส่วนอื่นของสังคมต่อไป

จากการลงพื้นที่พบว่าผู้พิการและผู้ดูแล เรียกร้องให้มีศูนย์บำบัดฟื้นฟูคนพิการในแต่ละชุมชน เนื่องจากความยากลำบากในการเคลื่อนย้ายคนพิการบางประเภทไปรับบริการฟื้นฟูที่ศูนย์การศึกษาพิเศษฯ ดังนั้นในโอกาสที่จะมีการกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ด้านคนพิการให้แก่ องค์กรบริหารท้องถิ่น จึงควรกำหนดมาตรฐานสำหรับองค์กรบริหารท้องถิ่น ให้จัดทำศูนย์บำบัดฟื้นฟูในชุมชน และการมีกิจกรรมเกี่ยวกับการสนับสนุนประชาสัมพันธ์ให้คนปกติมองเห็นคนพิการในสังคมอย่างเท่าเทียม

ในเรื่องการมีอาคาร สถานที่ ที่มีป้ายสื่อสารที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนพิการนั้น ปัจจุบันทำได้ดีในเชิงสื่อสารให้คนพิการเข้าใจ ในระยะต่อไปควรเพิ่มแนวทางการสื่อสารให้คนปกติเข้าใจความต้องการของคนพิการด้วย จึงอาจต้องมีการให้การเรียนรู้แก่ประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านการมองเห็นกว้างขวางขึ้น

กลยุทธ์ที่ 3 การส่งเสริมปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

คนพิการเป็นคนที่เสียเปรียบทางสังคม เนื่องจากจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมปัจจัยเอื้อต่อการดำรงชีวิตมากกว่าคนทั่วไป โดยเฉพาะคนพิการบางคนจำเป็นต้องมีผู้ดูแลตลอดชีวิต ดังนั้นผู้ดูแลคนพิการควรได้รับการดูแลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วย แนวทางสำคัญที่ควบคู่กับการประกันคุณภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ คือควรให้มีการกำหนดมาตรฐาน และตัวบ่งชี้ ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ดูแลคนพิการระดับรุนแรง เพื่อรับประกันว่าคนพิการจะมีคนดูแลตลอดชีวิต และผู้ดูแลคนพิการจะได้รับการดูแลเช่นกัน

พ.ร.บ. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 เป็นปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เนื่องจากกำหนดประเด็นการไม่ให้เลือกปฏิบัติ เว้นแต่ด้วยเหตุผลทางวิชาการ จารีตประเพณี หรือประโยชน์สาธารณะ ซึ่งต้องมีมาตรการช่วยเหลือเยียวยาหรือรักษาสีทธิประโยชน์แก่ผู้พิการตามควร นอกเหนือจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการได้รับสิทธิอีกหลายประการ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายจะต้องร่วมมือกันในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ให้เป็นจริง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชน ควรมีแผนในการจัดสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น รายการโทรทัศน์ รายการในสถานีวิทยุชุมชน หรือคอลัมน์หนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นสื่อกลางและเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแนะ เมื่อคนพิการหรือผู้ดูแลต้องการความช่วยเหลือ ในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้นไป ควรมีเนื้อหาของหลักสูตรในบางรายวิชาที่เด็กทุกคนต้องเรียนรู้เพื่อเปิดใจ ให้พื้นที่แก่คนพิการ

กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการศึกษาพัฒนา เกี่ยวกับคนพิการและความพิการ

ในระยะสั้น ควรแสวงหานักคิด / องค์กร ที่มีความทุ่มเทในการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในชุมชนต่างๆ ที่ทำมานานและได้ผลเป็นที่ประจักษ์ เพื่อประกาศยกย่อง ให้กำลังใจ และเป็นแบบอย่าง (ต้นแบบ) แก่บุคคลทั่วไป คล้ายกับที่มีการค้นพบปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการเกษตร หรือ บุคคลต้นแบบตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การประกาศเกียรติคุณควรจะทำให้กว้างขวาง

ในระยะยาวควรสนับสนุนให้บุคคล / องค์กร ร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ศึกษา แนวคิด วิธีปฏิบัติ และองค์ความรู้จากบุคคลต้นแบบ เพื่อสร้างคลังความรู้ในเรื่องนั้น ๆ และสนับสนุนให้กลุ่มคณะบุคคลอื่นๆ ที่มีความต้องการและบริบทคล้ายคลึงกันไปศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหรือองค์กรต้นแบบ โดยการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากกองทุนส่งเสริมการเรียนรู้ของคนพิการในชุมชน ควรส่งเสริมกิจกรรมเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมให้บุคคล/องค์กร และหน่วยงานของรัฐ ไปศึกษาแนวคิดของต่างประเทศที่สามารถดำเนินการได้ดี เพื่อนำมาประยุกต์ใช้

3. ข้อเสนอแนะระดับการปฏิบัติ

กลยุทธ์ที่ 1 การตอบสนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนพิการรายคน

1) ผู้แทนด้านสาธารณสุขที่ใกล้ชิดกับครอบครัวของเด็กพิเศษที่สุด เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ต้องสร้างความตระหนักแก่ผู้ปกครองอย่างทั่วถึงและเข้าถึง ในเรื่อง การตัดสินใจรับการบำบัดฟื้นฟูที่ทราบความพิการ และการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ซึ่งจะเป็นผลดีแก่เด็กพิเศษและครอบครัวมากที่สุด ดังนั้นครอบครัวของเด็กพิเศษจะต้องเรียนรู้ว่า ในชุมชนของตนเองหรือใกล้เคียง มีเครือข่ายของเด็กพิเศษที่มีความพิเศษตรงกันหรือใกล้เคียงกับเด็กพิเศษของตนอยู่ที่ใดบ้าง และควรเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายและร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ หากในชุมชนไม่มีเครือข่ายและสามารถประสานกับครอบครัวอื่นเพื่อเริ่มเครือข่ายได้ก็เป็นการเริ่มต้นที่ดี

2) ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด/ ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ควรพยายามใช้แนวทาง การบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (CBR) ที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นให้เป็นจริง แม้ว่าคำนิยาม “ปัจเจกชนนิยม”

ในสังคมไทยเป็นอุปสรรคต่อการใช้แนวคิดนี้ก็ตาม จากการเรียนรู้ในการศึกษาค้นคว้าศูนย์การศึกษาพิเศษฯ

มีรูปแบบที่ดีในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวได้แล้ว ดังนั้นบทบาทต่อไปคือการกระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และส่งเสริมให้เครือข่ายขยายตัวอย่างกว้างขวางต่อไป และในอนาคต ศูนย์การศึกษาพิเศษทุกระดับควรพัฒนา

ศักยภาพการเป็นแหล่งบริการความรู้ เช่น ศูนย์วิจัย หรือศูนย์สาธิต แก่เครือข่ายผู้ดูแลคนพิการในชุมชนมากขึ้น เข้าถึงได้ง่ายขึ้น ตามภารกิจของศูนย์ฯ ที่กำหนดไว้แต่แรกตั้ง

3) ควรจัดห้องเรียนชุมชนที่เป็นจริง อย่างน้อยตำบลละ 1 แห่ง ให้เป็น " 1 ตำบล 1 โรงเรียนในฝันของเด็กพิเศษ" และสนับสนุนเป็นกรณีพิเศษให้มีครูการศึกษาพิเศษ นักกิจกรรมบำบัด นักจิตวิทยา หรือนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟู จัดทำ School Mapping โรงเรียนในท้องถิ่นให้ชัดเจน และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปีอย่างมีคุณภาพของรัฐบาลอย่างมีจุดหมาย โดยจัดงบประมาณ "เป็นพิเศษ" เนื่องจากเป็น "เด็กพิเศษ"

4) องค์กรบริหารท้องถิ่น ควรเปิดประเด็นการประกันการรู้ภาษามือของเด็กหูหนวกและผู้ปกครอง เช่น การเป็น "ชุมชนปลอดคนหูหนวกไม่รู้ภาษามือ" เพื่อให้เด็กหูหนวกทุกคนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านภาษามือไทย ตั้งแต่ก่อนเข้าเรียน นวัตกรรมที่น่าจะใช้ได้ผลคือการใช้ผู้นำคนหูหนวกในชุมชน

5) กระทรวงศึกษาธิการควรส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยผู้ปกครอง/องค์กร สำหรับผู้ที่ไม่ต้องการให้เด็กพิเศษเรียนในระบบโรงเรียนทั่วไปให้เป็นจริง เช่น โรงเรียนในบ้าน ห้องเรียนพิเศษ โดยควรสนับสนุนทางวิชาการ งบประมาณ และปรับปรุงระเบียบกฎหมายให้เอื้อต่อการดำเนินงานของบุคคล/องค์กร ที่ต้องการ

6) หากเด็กพันธุ์เรียน และมีศักยภาพในการประกอบอาชีพหรือหารายได้ ควรได้รับการส่งเสริมอาชีพอย่างหลากหลายตามความต้องการของเด็ก และควรส่งเสริมให้มีการจ้างงานคนพิการด้วยวิธีการอื่นเพิ่มเติมจากมาตรการที่มีอยู่แล้ว และกำกับให้มีการดำเนินการตามข้อตกลงอย่างมีประสิทธิภาพ

7) ควรมอบหมายให้องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล/องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นเจ้าภาพงานพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน และ ตัวบ่งชี้ของมาตรฐาน ที่ส่งเสริมให้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและกระบวนการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการรายคนในชุมชน ให้มีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต แผนการบำบัดฟื้นฟู แผนการติดตามพัฒนาการ แผนการส่งเสริมการศึกษา แผนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งต้องมีรายงานการพัฒนาที่มาจากการประเมินของภาคีเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม

8) ควรมีการพิจารณาการจัดตั้งกองทุนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการในชุมชน จากการแบ่งเงินส่วนหนึ่งมาจากงบประมาณที่ท้องถิ่นได้รับ

กลยุทธ์ที่ 2 การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้พิการ

1) ควรมีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำความเข้าใจคนพิการ ให้คนปกติเข้าใจ เปิดใจ และให้พื้นที่แก่คนพิการ โดยใช้สื่อสารมวลชนที่มีเป็นเครื่องมือ เช่น การทำสปอตโฆษณา การจัดรายการโทรทัศน์ / วิทยุ คอลัมน์ หนังสือพิมพ์ ป้ายโฆษณา การจัดเวทีสาธารณะตามสถานที่สำคัญ และเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งทุกช่องทางควรเข้าถึงง่าย ต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

2) ทุกตำบลควรมีศูนย์บำบัดฟื้นฟูคนพิการ ซึ่งมีการจัดกิจกรรมเป็นระยะตามปฏิทินของ อบต. โดยมีเครือข่ายมาร่วมกิจกรรม ได้แก่ นักวิชาชีพ และครูการศึกษาพิเศษจากศูนย์การศึกษาพิเศษ พยาบาลจากโรงพยาบาลหน่วยสถานีนายามัย นักพัฒนาชุมชน หรืออาสาสมัคร เป็นต้น เพื่อกันเด็กพิการทุกคนมีโอกาสได้รับการบำบัดใกล้บ้านอย่างทั่วถึง โดย อบต. อาจเป็นเจ้าภาพออกค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจากกองทุนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ

3) ควรริเริ่มใช้ภาพเพื่อการสื่อสารกับคนพิการ ตามกลวิธีการสื่อสารผ่านการมอง ตามจุดต่างๆ ในสถานที่ของทางราชการ หรือสถานที่สาธารณะที่ใช้ร่วมกันให้มากขึ้น เพื่อช่วยเหลือให้คนพิการสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสถานที่ หรือให้คนพิการใช้สื่อสารบอกความต้องการของตนเพื่อขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้ง่ายขึ้น

กลยุทธ์ที่ 3 การส่งเสริมปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

1) ควรปฏิรูปหน่วยงานผู้เกี่ยวข้องกับคนพิการ ให้มีเอกภาพทางความคิดและการปฏิบัติ เช่น การกำหนดนโยบายร่วม การกำหนดแผนร่วม การกำหนดนิยามความพิการร่วม การจัดทำฐานข้อมูลคนพิการ การพัฒนาระบบการให้บริการฟื้นฟูแบบเบ็ดเสร็จครบวงจร ในโรงพยาบาล การส่งต่อเพื่อไปรับบริการด้านการแพทย์ การศึกษา อาชีพ ตามความจำเป็น ซึ่งต้องมีฐานข้อมูลที่สำคัญ เป็นปัจจุบัน ส่งต่อได้ทันที เช่นเดียวกับการมี Smart Card ของคนพิการ

2) หน่วยงานเจ้าภาพ ควรดูแลคุณภาพชีวิตผู้ดูแลคนพิการระดับรุนแรง ควบคู่กับการดูแลคนพิการด้วย เนื่องจากส่วนใหญ่คนเหล่านี้ต้องอยู่กับคนพิการตลอดเวลา มีความเครียด ขาดโอกาสเรียนรู้และไม่มีโอกาสประกอบอาชีพ ดังนั้นควรมีการส่งเสริมสุขภาพจิต ส่งเสริมการเรียนรู้ และส่งเสริมการมีรายได้ หรือแม้กระทั่งการรับประกันว่าสังคมจะรับผิดชอบหากไม่สามารถวางมือจากคนพิการเพื่อประกอบอาชีพได้

3) ควรมีวิธีการให้การศึกษารับรู้แก่ผู้ดูแลคนพิการสามารถให้สามารถปฏิบัติต่อคนพิการได้อย่างถูกต้องตามหลักการ ครอบคลุม สมบูรณ์ เช่น การนวดกล้ามเนื้อ การใช้อุปกรณ์เครื่องช่วย การให้การศึกษารับรู้ ฯลฯ ดังนั้น ควรจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ มีสื่อประเภทวีซีดี ที่สามารถเปิดชมและปฏิบัติตามได้ สำหรับให้ผู้ดูแลใช้ และหากมีปัญหาเช่น การเจ็บป่วยกะทันหัน การต่อต้านของเด็ก การมีอารมณ์ผิดปกติ เกิดขึ้น ผู้ดูแลควรมีที่พึ่งฉุกเฉิน เช่น สายด่วนคนพิการ

4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชน ควรมีแผนในการจัดสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น รายการโทรทัศน์ สถานีวิทยุชุมชน หรือคอลัมน์หนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นสื่อกลางและเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ให้ความรู้ แก่ผู้ดูแลคนพิการถึงบ้าน

5) กระทรวงศึกษาธิการ ควรพิจารณากำหนดเนื้อหา รายวิชา ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ให้มีเรื่องเกี่ยวกับคนพิการและความพิการ ตามความเหมาะสม

กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการศึกษาพัฒนา เกี่ยวกับคนพิการและความพิการ

1) ควรเร่งสนับสนุนการศึกษารูปแบบที่มีประสิทธิภาพในการจัด CBR ให้ได้ผลในแต่ละภูมิภาค / แต่ละวัฒนธรรม / แต่ละพื้นที่ ในประเทศไทย เพราะค่านิยมของชุมชนมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการใช้รูปแบบเป็นอย่างมาก

2) ควรสรรหาและประกาศยกย่องบุคคลในชุมชนที่เป็นตัวอย่างของความทุ่มเท อุทิศตน ต่องานคนพิการ และแสวงหา Best Practice เพื่อนำมาเป็นต้นแบบ และถอดบทเรียนเพื่อสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

3) สนับสนุนให้กลุ่มภาคีเครือข่ายคนพิการในชุมชน มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้ามภูมิภาค / ข้ามวัฒนธรรม / ข้ามชาติ เพื่อปรับแนวคิดมุมมองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ภาคผนวก

รายงานฉบับย่อผลการติดตามประเมินแต่ละโครงการ

รายชื่อเอกสารในชุดรายงานการติดตามประเมินโครงการ
"การเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ"

เอกสารลำดับที่ 1/13	รายงานการติดตามประเมิน โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน
เอกสารลำดับที่ 2/13	รายงานการติดตามประเมิน โครงการการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก
เอกสารลำดับที่ 3/13	รายงานการติดตามประเมิน โครงการ การพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่าน การมองและความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง
เอกสารลำดับที่ 4/13	รายงานการติดตามประเมิน โครงการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรง ในชุมชน โดย ครอบครัวมีส่วนร่วม
เอกสารลำดับที่ 5/13	รายงานการติดตามประเมิน โครงการ การปลูกพืชพันธุ์ไม้ต้านภัยโลกร้อน ตามหลักสมดุระบบนิเวศ เพื่อการอาศัยบำบัดและปูพื้นฐานการงานอาชีพ สำหรับบุคคลออทิสติก และครอบครัว จังหวัดขอนแก่น
เอกสารลำดับที่ 6/13	รายงานการติดตามประเมิน โครงการตามฝัน ปันดิน...เป็นเพื่อนกัน
เอกสารลำดับที่ 7/13	รายงานการติดตามประเมิน โครงการค่ายครู-ผู้ปกครองสร้างสำนึกรักเด็กปัญญา
เอกสารลำดับที่ 8/13	รายงานการติดตามประเมิน โครงการเด็กปัญญามีคุณค่าจากการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรม

- เอกสารลำดับที่ 9/13 รายงานการติดตามประเมิน
โครงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว
- เอกสารลำดับที่ 10/13 รายงานการติดตามประเมิน
โครงการผู้นำคนหนุ่มสาวเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน
- เอกสารลำดับที่ 11/13 รายงานการติดตามประเมิน
โครงการจัดการศึกษาเพื่อคนพิเศษ
- เอกสารลำดับที่ 12/13 รายงานการติดตามประเมิน
โครงการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา
"เสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเพื่อการบำบัดเยียวยาคนพิเศษของคนศิลปะ"
- เอกสารลำดับที่ 13/13 การเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ : รูปแบบที่คัดสรร
เอกสารฉบับสรุปรายงานการติดตามประเมินกลุ่มโครงการ
โดย ดร.ผจัญ โกจารย์ศรี และคณะ

โครงการลำดับที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน

1. ความเป็นมา

สมองพิการเป็นโรคที่เกิดจากเซลล์ประสาทบกพร่องในเด็กวัยแรกเกิดถึง 3 ขวบ ที่ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านการเคลื่อนไหวร่างกายช้า ร่วมกับการเกร็งของกล้ามเนื้อแขน ขา เด็กที่มีความเสียหายของสมองอย่างรุนแรงอาจจะช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง ไม่เป็นภาระกับคนในครอบครัวมากเกินไป หากได้รับการดูแลรักษามาตั้งแต่ต้นเป็นอย่างดี ก็อาจพัฒนาได้ใกล้เคียงเท่ากับเด็กทั่วไป การบำบัดรักษาที่ดีที่สุด คือ ผู้ดูแลควรจะดูแลใกล้ชิด อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทั้งการทํากายภาพบำบัด การดูแลผู้ป่วยที่บ้าน รวมทั้งการพูดคุยหยอกล้อ กระตุ้นพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็ก การตรวจพบและวินิจฉัยแต่เนิ่นๆ จะช่วยเหลือแก้ไขความพิการ และกลับคืนสู่สภาพปกติหรือใกล้เคียงกับปกติได้เป็นอย่างดี แต่ผู้ดูแลส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีเวลา มีความยุ่งยากในการพาเด็กมารับบริการที่ศูนย์ฯ ทำให้เด็กสมองพิการบางคนมีความพิการแทรกซ้อน เช่น ข้อติด แผลกดทับ การเรียนรู้ล่าช้ากว่าเด็กทั่วไปซ้ำอีก

มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สาขา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 จังหวัดขอนแก่น ได้จัดทำโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน ขึ้น เพื่อให้ผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมพัฒนาเด็ก สามารถประเมินความสามารถขั้นพื้นฐาน จัดทำอุปกรณ์เครื่องช่วยในการดำเนินชีวิต และจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็กได้อย่างเหมาะสม ตามระดับความสามารถและความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคลของเด็ก

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อให้ผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กปฐมวัย
- 2.2 เพื่อให้ผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชนสามารถประเมินความสามารถขั้นพื้นฐานเด็กได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
- 2.3 เพื่อให้ผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชนสามารถ ประดิษฐ์อุปกรณ์เครื่องช่วย และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กได้อย่างเหมาะสมตามระดับความสามารถและความต้องการจำเป็นของเด็กแต่ละคน

3. วิธีดำเนินการ

3.1 สํารวจข้อมูลพื้นฐาน ศึกษาข้อจำกัดในการฟื้นฟูสมรรถภาพฯ และความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการทางสมองในชุมชน

3.2 ประชุมทีมสหวิชาชีพ เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่จำเป็นในการนำไปใช้พัฒนาเด็กที่บ้าน

3.3 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

3.4 ดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการ

4.1) ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกผู้ปกครองหรือผู้ดูแลที่มีคุณสมบัติ

(1) เป็นผู้ดูแลเด็กพิการทางสมอง

(2) มีข้อจำกัดในการมารับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ เช่น ที่อยู่อาศัยห่างจาก

ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 ตั้งแต่ 60 กิโลเมตรขึ้นไป ไม่มีรถส่วนตัว

(3) ขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาศักยภาพและมีความต้องการในการร่วมโครงการฯ

4.2) อบรมเชิงปฏิบัติการ ตามตารางการอบรม โดยทีมสหวิชาชีพที่รับผิดชอบโครงการฯ

4.3) ผู้เข้าอบรมผลิตสื่อการเรียนรู้ เครื่องช่วยเหลือในการดำเนินชีวิต ฯลฯ ตามความต้องการจำเป็น เพื่อนำไปใช้ในการช่วยเหลือเด็กพิการทางสมองที่บ้าน

4.4) ทีมสหวิชาชีพและบุคลากรมูลนิธิ เยี่ยมครอบครัว ปรับสภาพบ้าน ติดตามผลการพัฒนาศักยภาพเด็ก เพื่อให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุนและลดข้อจำกัดรวมทั้งอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการอย่างต่อเนื่อง

5. ติดตามประเมินผลและสรุปโครงการฯ

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

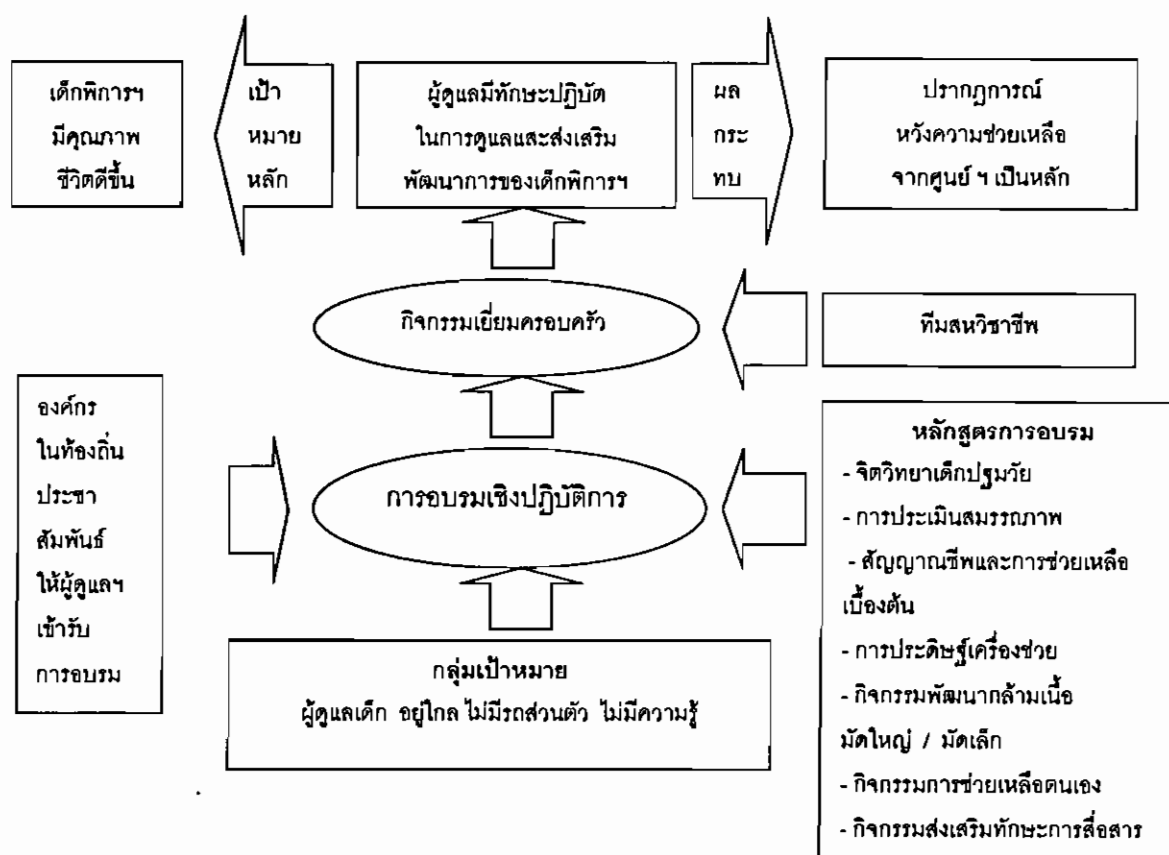
จากการติดตามโครงการสรุปได้ว่า โครงการบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของโครงการ มีผู้เข้ารับการอบรมตามจำนวนที่กำหนด และผู้ดูแลเด็กพิการที่ผ่านการอบรมเกินร้อยละ 80 มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่ต้องการ ถือได้ว่าเป็นโครงการที่มีประสิทธิผล

4.2 นวัตกรรมจัดการศึกษาเรียนรู้

นวัตกรรมที่ใช้ในโครงการนี้คือ การจัดหลักสูตรและกิจกรรมพัฒนาผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองเพื่อให้มีความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการทางสมองได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

แนวคิดของนวัตกรรมนี้ตั้งอยู่บนทฤษฎีการศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้ จะต้องพัฒนาทั้งเจตคติ (Attitude-จิตพิสัย) ความรู้ (Knowledge-พุทธิพิสัย) และความสามารถในการนำความรู้ไปปฏิบัติ (Performance / Skill-ทักษะพิสัย) กิจกรรมพัฒนาต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสิ่งที่พัฒนาและกับผู้รับการพัฒนา หลังจากนั้นต้องมีการติดตาม ตรวจสอบทบทวนและช่วยเหลือให้ผู้รับการพัฒนาศักยภาพบรรลุจุดหมายของตนเองได้ ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินงานดังนี้

รูปแบบการดำเนินงานโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน

แผนภาพที่ แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กพิการทางสมองในชุมชน

4.2.1 ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการบำบัดฟื้นฟูคนพิการมากขึ้น ในระยะสั้นอาจแสวงหานักจิตวิทยาหรือชุมชนที่ดำเนินการในเรื่องนี้ได้คืออยู่แล้วเพื่อประกาศเชิดชู และยกย่องให้เป็นต้นแบบของสังคม เช่นเดียวกับที่มีปราชญ์ทางการเกษตรผสมผสาน หรือ ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ในระยะยาวควรมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กรในท้องถิ่นเกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งต้องกำหนดตัวบ่งชี้ให้ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการอย่างเป็นกระบวนการ

4.2.2 ด้านการสร้างควมตระหนักแก่คนปกติ

กิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของโครงการนี้ คือการเยี่ยมครอบครัวเด็กพิการ ซึ่งนอกจากเป็นการติดตามการนำความรู้ของผู้ดูแลเด็กพิการไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของเด็กพิการแล้วยังส่งผลให้ชุมชนรอบด้านที่ได้สัมผัสกับกิจกรรมดังกล่าว รู้ เข้าใจ และประทับใจกับกิจกรรมเยี่ยมครอบครัว มองเรื่องความพิการเป็นเรื่องปกติหรือเห็นเรื่องของคนทั่วไปควรเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการให้การดูแลเด็กพิการเท่าที่จะทำได้

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในชุมชน

1) กิจกรรมการเรียนรู้ในกรณีนี้เลือกให้การคารมเชิงปฏิบัติทาง ซึ่งมีทั้งการฟังคำบรรยาย ดูการสาธิตฝึกปฏิบัติ ระดมสมอง เป็นช่วงสั้นๆ เหมาะสมกับลักษณะของเรื่องที่เรียนรู้ และลักษณะของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้จัดการเรียนรู้คือครูการศึกษาพิเศษและทีมสหวิชาชีพ ถือว่ามีประสบการณ์เพียงพอ

2) การจัดทีมสหวิชาชีพไปเยี่ยมครอบครัวเพื่อเป็นการติดตามการนำความรู้ไปใช้เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้ดูแลเด็กพิการ มีความมั่นใจในการใช้ความรู้มากขึ้น เป็นวิธีที่ควรนำไปใช้กับทุกโครงการ

3) องค์กรในท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ควรเริ่มนำหลักสูตรนี้ไปใช้ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม โดยการสำรวจเด็กพิการทางสมองในพื้นที่รับผิดชอบ ประสานกับศูนย์การศึกษาพิเศษ เพื่อจัดอบรมผู้ดูแลเด็กพิการทางสมอง และจัดตั้งเครือข่ายผู้ดูแลเด็กพิการในชุมชน สนับสนุนให้มีกิจกรรมในเครือข่าย อย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของผู้ดูแลเด็กพิการ และคุณภาพชีวิตของเด็กพิการ ตามแนวทางของการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (CBR)

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

4.3.1 ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 ควรให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง โดยให้ผู้ปกครองในพื้นที่เดียวกันรวมกันเป็นกลุ่มภาคีและเชื่อมโยงไปยังกลุ่มอื่นๆ ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้เอง แทนการรอความช่วยเหลือจากศูนย์ฯ

4.3.2 การขยายเครือข่ายไปสู่ชุมชน ควรมุ่งไปที่องค์กรส่วนท้องถิ่น หน่วยงานทางการศึกษาในท้องถิ่น สถานพยาบาลในท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมรับรู้และพัฒนาศักยภาพของเด็กพิการร่วมกัน โดยมีแนวทางที่ชัดเจนที่เกิดจากความต้องการของชุมชน

4.3.3 ในภาครัฐ ควรมีความพยายามในการใช้สื่อผ่านการมองในที่สาธารณะให้มากขึ้น เพื่อสนับสนุนให้คนพิการสามารถเข้าใจกฎ ระเบียบ มารยาท และสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ และช่วยเหลือให้คนพิการสามารถสื่อสารความเข้าใจ บอกความต้องการของตนกับบุคคลอื่นได้

โครงการลำดับที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก

1. ความเป็นมา

เครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษจังหวัดขอนแก่นปี 2550-2551 ได้ดำเนินการเพื่อพัฒนาเครือข่าย/ระบบการส่งต่อ ตลอดจนการพัฒนากระบวนการดูแลแต่แรกเริ่มในการดูแลเด็กออทิสติก ระหว่างสถานบริการสาธารณสุข สถานศึกษา และชุมชน จนเกิดเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งในระดับหนึ่ง ทำให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการดูแลเด็กพิเศษของผู้ปกครองเด็กออทิสติกในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 192 ครอบครัว โดยการดำเนินงาน ดังนี้คือ 1) จัดทำแผนที่ศักยภาพคนใช้ทุนทางสังคม โดยจัดทำแผนปฏิบัติการ กำหนดภารกิจและวิธีการทำงานของแต่ละองค์กรที่เกี่ยวข้อง และจัดตั้งศูนย์ประสานงานที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาชุมชน ค้นหาปัญหาสุขภาพเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม 3) ออกแบบระบบบริการสุขภาพที่เสริมพลังอำนาจผู้เกี่ยวข้อง และสร้างทีมในการดูแลบุคคลออทิสติกแบบมีส่วนร่วม 4) ดูแลแบบมีส่วนร่วม บูรณาการครอบคลุมตลอดเส้นทางชีวิตบุคคลออทิสติก โดยเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เกิดรูปแบบการดูแลที่เหมาะสม 3 ด้าน ได้แก่ ก) ด้านบริการ มีคลินิกกระตุ้นพัฒนาการในโรงพยาบาลที่ดูแลแบบสหสาขาวิชาชีพ มีโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมระดับประถมและมัธยมโดยครูจัดทำแผนการเรียนเฉพาะบุคคล มีการจัดการศึกษาเพื่อสร้างอาชีพโดยพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ และศูนย์บริการออทิสติก ข) ด้านวิชาการ อบรมผู้ดูแล (ครู, เจ้าหน้าที่สาธารณสุข, พ่อแม่) อย่างน้อยปีละครั้ง ค) ด้านบริหาร มีศูนย์ประสานงานจัดทำฐานข้อมูล พัฒนาระบบการส่งต่อ และการติดตามเยี่ยม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายต่อเนื่อง

คณะกรรมการภาคีเครือข่ายการดูแลเด็กออทิสติกยังพบว่า การดำเนินงานดังกล่าวเป็นการเริ่มต้นของภาคีเครือข่ายที่มุ่งให้การช่วยเหลือแต่แรกเริ่มรวดเร็วที่สุด และยังต้องการความต่อเนื่อง จึงได้จัดกิจกรรมบางส่วนเข้าแผนงานปกติ เช่น การประชุมคณะกรรมการภาคีเครือข่ายฯ การติดตามเยี่ยมเครือข่ายฯ การพัฒนาฐานข้อมูล เป็นต้น ซึ่งยังต้องการกิจกรรมขยายงานและเพิ่มศักยภาพเครือข่าย ให้ครอบคลุม การเข้าถึงของบุคคลออทิสติก กลุ่มอายุมากและอาการหนัก รวมทั้งเด็กที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ตลอดจนดำเนินกิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจในสังคม เพื่อการช่วยเหลือยอมรับจากสังคม เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวเกิดประสิทธิภาพต่อเนื่อง จึงจัดโครงการ “การสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองเด็กออทิสติก จังหวัดขอนแก่น” เพื่อให้การช่วยเหลือส่งเสริมฟื้นฟูความสามารถบุคคลออทิสติก ให้ได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ทำประโยชน์ให้สังคม หรืออย่างน้อยช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระต่อสังคม อันจะส่งผลดีทางด้านจิตใจ ให้มีความภาคภูมิใจในตนเอง และลดปัญหาอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้น

2. วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายการดูแลบุคคลออทิสติก ให้เกิดต่อเนื่อง แบบบูรณาการ ด้านสาธารณสุข การศึกษา และสวัสดิการสังคม โดย มีการแสดงศักยภาพเด็กพิเศษ การเข้าถึงบริการ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี การใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการสร้างความเข้าใจชุมชนของจังหวัด

3. การดำเนินงาน

3.1 การจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

3.2 การแสดงศักยภาพเด็กพิเศษด้านดนตรี

3.3 การสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ แบบบูรณาการ ด้านสาธารณสุข ศึกษา และสวัสดิการสังคม ด้านต่างๆ ได้แก่ การเข้าถึงบริการ โดยการจัดทำฐานข้อมูล GIS การพัฒนาระบบคัดกรองแต่แรกเริ่มอย่างครอบคลุม การกระตุ้นพัฒนาการใกล้บ้าน การติดตามเยี่ยมบ้านกรณีขาดนัด/พัฒนาการไม่ก้าวหน้า การพัฒนาศักยภาพบุคคลออกทิสติกด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น ธาราบำบัด อาชาบำบัด จิตอาสาพาเด็กไปหาโรงเรียนเรียนร่วม ส่งเสริมอาชีพอิสระ:โดยการฝึกอาชีพพ่อแม่และเด็กโต และเปิดร้านค้าสวัสดิ

3.4.การใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดย ประชุมจัดการความรู้ของภาคีเครือข่าย ติดตามเยี่ยมเครือข่าย อบรมบุคลากรในเครือข่าย ประชุมนำเสนอผลงานที่ดีที่สุด (Best Practice) อบรมการสร้างผู้ดูแลต้นแบบด้วยเทคนิค DIR/Floor time:patient's expert

3.5 การสร้างความเข้าใจชุมชน โดยค่าย Happy G Family Camps จัดเวทีประชาคม "บทบาทของชุมชนต่อเด็กพิเศษ: การเปลี่ยนภาวะเป็นพลัง" จัดกิจกรรมเวทีประชาคมที่ศาลากลาง นำเสนอเด็กพิเศษที่ประสบความสำเร็จจากการดูแลที่ผ่านมา

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

4.1.1 การแสดงศักยภาพทางดนตรีของเด็กพิการ มีเด็กจาก 4 ครอบครัว ที่มีความสามารถทางดนตรีขณะนี้อยู่ในช่วงดำเนินการเตรียมการแสดงถวายหน้าพระที่นั่ง

4.1.2 การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลบุคคลออทิสติกให้เกิดความต่อเนื่องแบบบูรณาการด้านสาธารณสุข การศึกษา และสวัสดิการสังคม

ได้ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูล GIS Resource Mapping ด้วยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการออกแบบฐานข้อมูล พัฒนาระบบคัดกรองแต่แรกเริ่มอย่างครอบคลุม การกระตุ้นพัฒนาการใกล้บ้าน ติดตามเยี่ยมครอบครัวที่ผิวนัด มีแนวโน้มที่การดำเนินการด้านนี้จะประสบความสำเร็จ ส่วนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพบุคคลออทิสติก พบว่าจำนวนครอบครัวที่นำบุคคลออทิสติกเข้ารับการพัฒนาศักยภาพด้วยธาราบำบัด 15 ครอบครัว และกิจกรรมอาชาบำบัด 15 ครอบครัว ขณะนี้อยู่ในช่วงดำเนินการ กิจกรรมจิตอาสาพาเด็กเรียนร่วมมีการประชุมกรรมการจิตอาสา ร่วมกับโรงเรียนที่มีเด็กพิการเรียนร่วม กิจกรรมส่งเสริมอาชีพอิสระดำเนินการโดยฝึกอาชีพ พ่อ แม่ และเด็กโต จัดตลาดและเปิดร้านค้าสวัสดิในโรงพยาบาลและประสานขอความร่วมมือกับเอกชน

4.1.3 ด้านการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีกิจกรรมประชุมจัดการความรู้ของเครือข่ายมีการดำเนินการต่อเนื่อง กิจกรรมติดตามการเยี่ยมเครือข่าย กิจกรรมอบรมบุคลากรในเครือข่ายเกี่ยวกับความรู้และพฤติกรรมเด็กโต กิจกรรมประชุมนำเสนอผลงานที่ดีที่สุด กิจกรรมอบรมการสร้างผู้ดูแลต้นแบบ

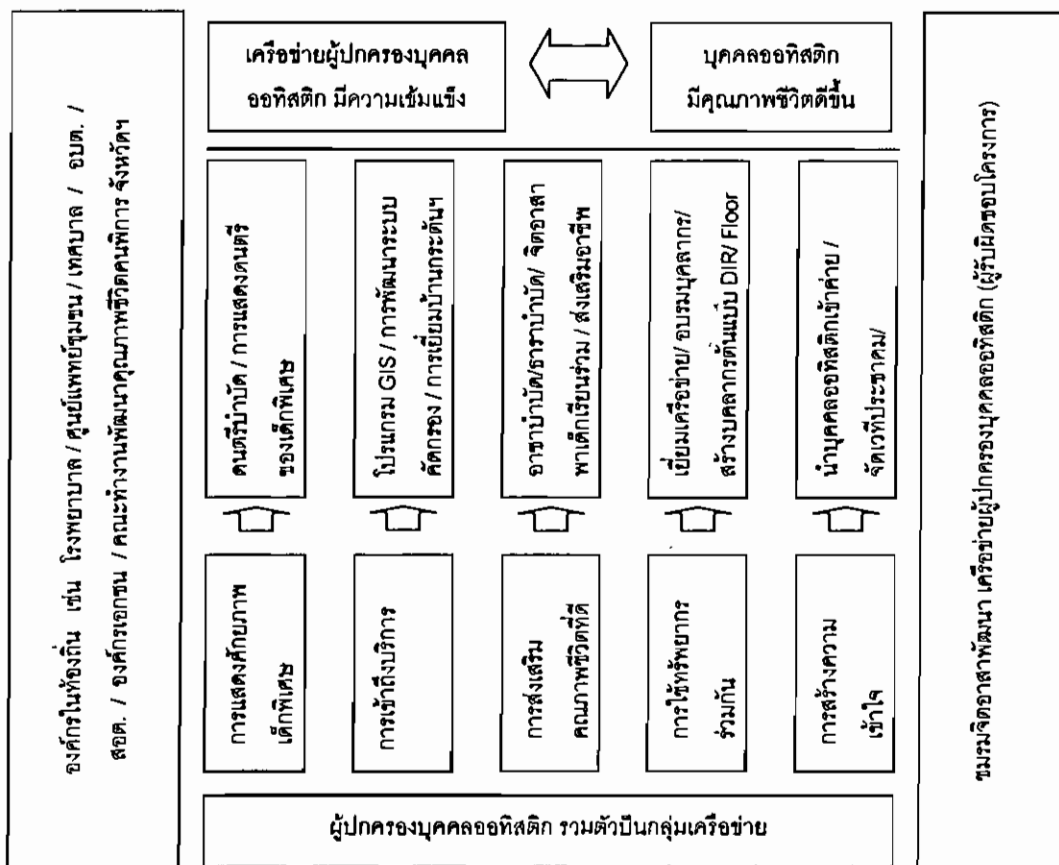
4.1.4 การสร้างความเข้าใจของชุมชนของจังหวัด มีกิจกรรมเข้าค่าย Happy G Family Camps มีครอบครัวเด็กพิเศษร่วมกิจกรรม 61 ครอบครัว กิจกรรมเวทีประชาคม "บทบาทของชุมชนต่อเด็กพิเศษ การเปลี่ยนภาวะเป็นพลัง " มีการดำเนินงานต่อเนื่องตามวัตถุประสงค์ สร้างความเข้มแข็งเครือข่ายการดูแลบุคคลออทิสติก ให้เกิดต่อเนื่องแบบบูรณาการทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา และสวัสดิการสังคม

แต่เนื่องจากบางกิจกรรมยังไม่แล้วเสร็จ จึงยังไม่ได้สรุปผลการดำเนินงานให้เห็นชัดเจน แต่จากการติดตามครั้งนี้สรุปได้ว่า แนวโน้มของการดำเนินงานจะบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

4.2 นวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้

โครงการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก มีนวัตกรรมสำคัญคือการส่งเสริมให้ผู้ปกครองรวมตัวกันเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งในเชิงบูรณาการทั้งด้านการแพทย์ การศึกษา และการส่งเสริมอาชีพ กิจกรรมของชมรมมีทั้งที่เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง กิจกรรมบำบัดบุคคลออทิสติก และกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ

แนวคิดหลักของนวัตกรรมนี้ คือการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (Community-based Rehabilitation : CBR) ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ยอมรับกันว่ามีประสิทธิภาพ และมีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางในทุกชาติ โดยมีรูปแบบการดำเนินการดังนี้

แผนภาพที่ แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ปกครองบุคคลออทิสติก

4.2.1 ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

ผู้รับผิดชอบโครงการส่วนใหญ่เป็นกลุ่มข้าราชการสังกัดกระทรวงสาธารณสุข แต่ทุกคนเป็นผู้ปกครองของบุคคลออทิสติก ซึ่งมีทั้งที่อาการมาก และมีอาการน้อย ความมุ่งมั่นตั้งใจของบุคคลคณะนี้คือการได้บำบัดเยียวยาลูกของตนเองและเมื่อแผ่ไปถึงลูกคนอื่นด้วย แต่เนื่องจากทุกคนมีหน้าที่การงานประจำทำให้การสื่อสารกับพ่อแม่ผู้ปกครองอื่นๆ ไม่สะดวกเว้นแต่พ่อแม่ผู้ปกครองที่ทำงานในที่เดียวกัน หรือมีบ้านเรือนอยู่ใกล้ หรือ

มีความคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัว หรือมีงานที่เกี่ยวข้องกัน ดังนั้น จึงพบว่าสมาชิกที่มีโอกาสเข้าถึงบางกิจกรรมจึงมีจำนวนไม่มาก เว้นแต่กิจกรรมเกี่ยวกับการอบรม ให้ความรู้ ซึ่งค่อนข้างทั่วถึง

4.2.2 ด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

ผู้ประกอบการบุคคลออกทัศนคติ ที่รู้จักและเกี่ยวข้องร่วมกิจกรรมกับชมรม ส่วนใหญ่ได้รับคำแนะนำจากแพทย์ในโรงพยาบาลที่นำบุตรไปรักษาอาการผิดปกติ และการชักชวนจากคนรู้จักให้มาร่วมกิจกรรมกับชมรม

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

1) กิจกรรมของชมรม ส่วนหนึ่งสอดคล้องกับภาระงานของผู้รับผิดชอบโครงการซึ่งเป็นบุคลากรเกี่ยวกับการพยาบาลในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ของรัฐ ดังนั้นบางกิจกรรมจึงค่อนข้างทั่วถึงเนื่องจากการร่วมกิจกรรมของโรงพยาบาล ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสเข้าถึงของผู้ปกครองทั่วไป

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

4.3.1 โรงพยาบาลประจำจังหวัด ควรศึกษานวัตกรรมการทำงานดำเนินงานของชมรมฯ ที่ “มองรอบด้าน – ตลอดแนว” เพื่อนำไปเป็นแนวทางดำเนินการเกี่ยวกับการนำบัดฟื้นฟูผู้พิการในหน้าที่ของโรงพยาบาล

4.3.2 สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ควรสนับสนุนให้เกิดชมรมที่มอง “รอบด้าน-ตลอดแนว” เช่นนี้ อย่างแพร่หลาย

4.3.3 สำหรับหน่วยงานระดับสูงที่รับผิดชอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรส่งเสริมให้คนพิการในชุมชนต่างๆ มีโอกาสเข้าถึงบริการสุขภาพ การศึกษา อาชีพ อย่างรอบด้าน-ตลอดแนว

การประกันสุขภาพของคนพิการ ควรทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความมั่นใจว่าจะได้รับการดูแลด้วยวิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพ

การประกันการศึกษาของผู้พิการ ควรทำอย่างมีความหมายเพื่อให้ผู้พิการได้รับการศึกษาตามศักยภาพ ด้วยโอกาสเช่นเดียวกับคนปกติและด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับความพิการ

การประกันอาชีพของผู้พิการ ควรทำอย่างมีเป้าหมายว่าผู้พิการที่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพ ได้ต้องได้ประกอบอาชีพ ผู้ที่ไม่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพต้องได้รับความมั่นใจว่าสังคมจะดูแลเขาอย่างดีในฐานะเพื่อนร่วมสังคม

โครงการลำดับที่ 3 การพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการ โดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองและความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง

1. ความเป็นมา

เด็กพิการที่มารับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 ร้อยละ 90 มีพัฒนาการล่าช้าด้านทักษะทางภาษาและการสื่อสาร ส่งผลให้เด็กมีความยุ่งยากในการดำเนินชีวิตประจำวัน การพัฒนาทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ทักษะวิชาการในชั้นสูง ทั้งนี้ทักษะการสื่อสารมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ทุกคนซึ่งหากบุคคลใดที่มีความยากลำบากในการสื่อสารย่อมส่งผลถึงพัฒนาการในด้านต่างๆ และทำให้มีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม รูปภาพเป็นภาษาสากลที่คนทุกคน ทุกภาษา ทุกชนชาติสามารถเข้าใจได้ตรงกัน ไม่ว่าจะเป็น รูปถ่าย รูปภาพ สัญลักษณ์ ภาพวาด หรือป้ายโฆษณา รูปภาพจึงเป็นสื่อในการพัฒนาความเข้าใจด้านภาษาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการนำสื่อสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการมองมาใช้ในรูปแบบของตารางเวลาหรือตารางกิจกรรม การแลกเปลี่ยนข้อมูล การตรวจสอบรายการ และการปรับพฤติกรรม ที่เป็นปัญหาการใช้รูปภาพจึงเป็นสื่อในการช่วยให้เด็กพิการประสบผลสำเร็จสามารถทำงานได้ด้วยตนเอง พ่อแม่ ผู้ปกครอง และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญ และใกล้ชิดกับเด็กพิการในการส่งเสริมการเลี้ยงดู การกระตุ้นพัฒนาการ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือต่างๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

จากการทดลองใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองกับครอบครัวเด็กพิการของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 จังหวัดขอนแก่นแล้ว ผู้ปกครองพบว่าลูกประสบความสำเร็จและมีความสุข โดยรูปภาพสามารถลดข้อจำกัดของลูกพิการที่ไม่สามารถทำตามคำสั่งอย่างง่ายได้ด้วยตนเอง ไม่สามารถบอกความต้องการได้ และทำให้เด็กพิการสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้อย่างรวดเร็ว สามารถทำกิจกรรมได้ด้วยตนเองไม่เป็นภาระกับบุคคลอื่นในการกระตุ้นเตือน มุลินธิสากลเพื่อคนพิการ สาขาศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 จังหวัดขอนแก่น เป็นองค์กรสาธารณกุศลที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมศักยภาพผู้พิการ ทุกประเภท ทุกระดับความรุนแรง ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพเด็กพิการ จึงได้จัดอบรมผู้ปกครองในการใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมอง เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิการโดยเครือข่ายผู้ปกครองมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและจะทำให้เด็กพิการได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อให้ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ และเจตคติที่ถูกต้องในการใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองเพื่อพัฒนาเด็กพิการด้านการสื่อสาร

2.2 เพื่อจัดทำสื่อสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการมองและใช้ในการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการตามความต้องการจำเป็น โดยความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง

2.3 เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายผู้ปกครองและครอบครัว ในการใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองเพื่อการสื่อสารของเด็กพิการในการดำเนินชีวิตประจำวัน

3. วิธีดำเนินการ

3.1 รวบรวมข้อมูลเด็กพิการที่มารับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 ที่มีปัญหา ด้านการสื่อสาร จัดประชุมทีมสหวิชาชีพ ประกอบด้วย ครูการศึกษาพิเศษ ครูศิลปะบำบัด นักจิตวิทยาคลินิก นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด เพื่อหาศึกษาเนื้อหาสาระที่จำเป็นในการนำมาพัฒนาเด็กพิการและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

3.2 ประชาสัมพันธ์ รับสมัครและคัดเลือกผู้ปกครองเข้าร่วมเครือข่ายในโครงการ ฯ โดยเลือกเด็กพิการที่มีปัญหาด้านการสื่อสารและเป็นกลุ่มผู้ปกครองที่มีระยะทางจากบ้านมาศูนย์การศึกษาพิเศษฯ ตั้งแต่ 50 กิโลเมตรขึ้นไป สร้างเจตคติและสร้างความตระหนักในการพัฒนาทักษะการสื่อสารสำหรับเด็กพิการด้วยตนเอง อบรมกลวิธีการรับรู้ผ่านการมอง เพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กพิการด้านการสื่อสาร และจัดทำสมุดภาพเพื่อการสื่อสาร โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม และให้ผู้ปกครองเครือข่ายนำสมุดภาพเพื่อการสื่อสารกลับไปใช้ในการพัฒนาเด็กพิการที่บ้าน

3.3 ประเมินความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองจากการเข้าร่วมอบรมเครือข่ายผู้ปกครอง และเสนอแนวทางการแก้ไข ออกเยี่ยมบ้าน เพื่อติดตามและแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นเครือข่ายในการใช้สมุดภาพเพื่อการสื่อสาร ประเมินพัฒนาการของเด็กพิการโดยนักจิตวิทยาคลินิก

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

1) การประชาสัมพันธ์ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้ปกครองที่นำเด็กพิการมารับบริการที่ ศูนย์ ฯ ทั้งที่มารับบริการอย่างต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่องกลุ่มเป้าหมายรับรู้ทั่วถึง

2) ความเหมาะสมของเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เดิมได้กำหนดคุณสมบัติของผู้จะมาร่วมโครงการโดยเน้นผู้ที่มีบ้านอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ตั้งแต่ 50 กิโลเมตรขึ้นไป แต่มีการเปลี่ยนเกณฑ์เนื่องจากมีผู้ปกครองที่มีระยะทางจากบ้านมาศูนย์การศึกษาพิเศษไม่ถึง 50 กิโลเมตร จำนวนมากที่เด็กพิการมีปัญหาด้านการสื่อสารและสมควรได้รับการบำบัดด้วยกิจกรรมตามโครงการ ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีการที่เหมาะสม

3) ปกครองของเด็กพิการ เกินกว่าร้อยละ 90 ยืนยันว่าตนเองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองอย่างชัดเจน และผู้ปกครอง ร้อยละ 100 สามารถร่วมกันผลิตสมุดภาพสื่อสารสำหรับเด็กพิการในส่วนทักษะการเคลื่อนไหว ภาษา สังคม การช่วยเหลือตนเองและวิชาการ โดยมีทางเลือกภาพประกอบได้อย่างเหมาะสม และมีความมั่นใจว่าสามารถนำสมุดภาพไปใช้ในการสื่อสารกับเด็กพิการที่บ้านได้

4) คุณภาพของสื่อที่ผู้ปกครองร่วมกันผลิต สื่อที่นำมาผลิตตามโครงการ ได้แก่ สื่อรูปภาพในการสื่อสาร ประกอบด้วยตารางทบทวนกิจวัตรประจำวันและป้ายกระตุ้นเตือน สื่อรูปภาพในการสื่อสารเพื่อฝึกเด็กในเรื่องของการช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลืองานบ้าน การอบรมทั้ง 4 ครั้ง กำหนดตารางการอบรมชัดเจนแบ่งผู้ปกครองตามกลุ่มของความพิการ จำนวนวิทยากรมีมากพอ ทำให้สามารถควบคุม ดูแลให้ความรู้กับกลุ่มผู้ปกครองทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง

5) ผู้ปกครองทุกคนที่เข้าร่วมโครงการ พอใจที่ได้รับโอกาสให้เข้าร่วมโครงการ บางครอบครัวนำญาติมาเข้าร่วมกิจกรรมในการอบรมด้วย นำอุปกรณ์เช่น กระดาษ พริ้นเตอร์ มาจากบ้านเพื่อที่จะผลิตสื่อให้สวยงาม คงทน และพึงพอใจกับการให้ความรู้ของวิทยากร มีความมั่นใจว่าสามารถนำความรู้ไปใช้ได้

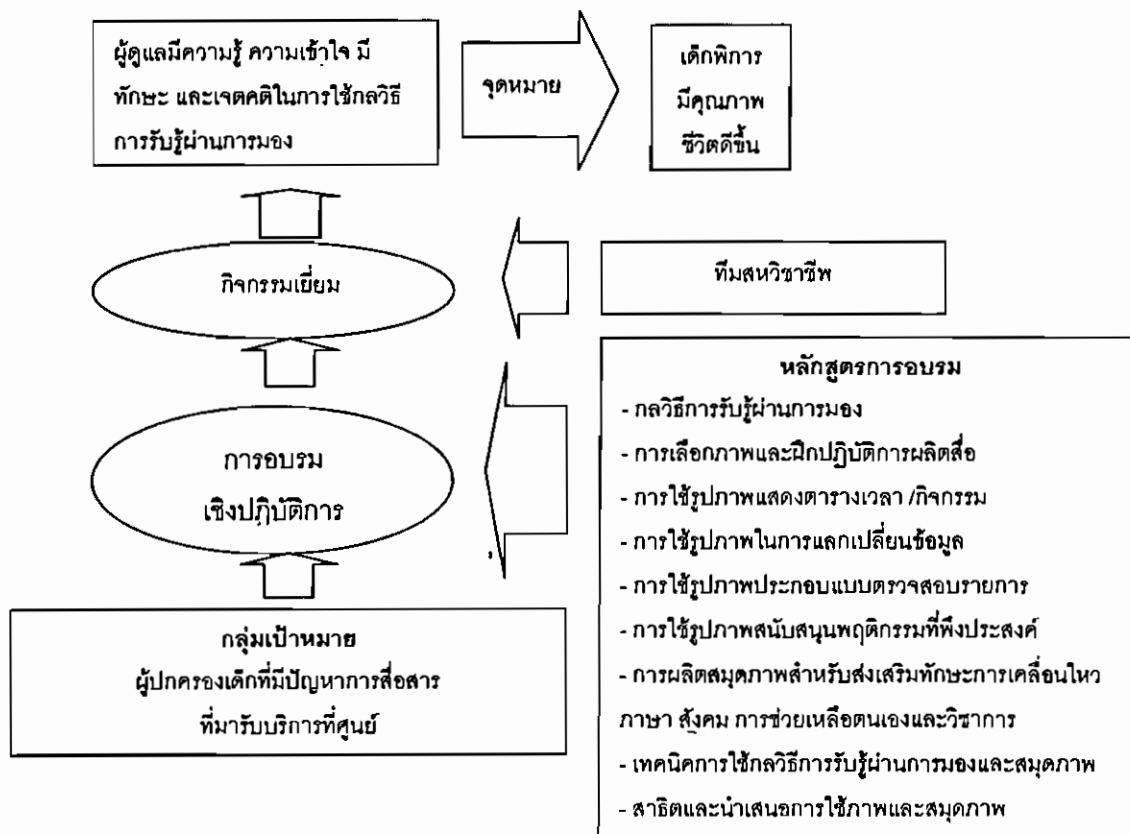
6) ผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรมและมารับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ฯ อย่างต่อเนื่อง สามารถนำความรู้ที่ได้รับ นำสื่อที่ผลิตไปใช้สื่อสารกับเด็กพิการ เพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) ผู้ปกครองร้อยละ 70 ที่นำเด็กมารับบริการที่ศูนย์อย่างสม่ำเสมอ และได้วิเคราะห์พัฒนาการของเด็กพิการร่วมกับครูการศึกษาพิเศษ ครูศิลปะบำบัด นักจิตวิทยาคลินิก นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด เป็นระยะ สามารถผลิตสื่อเพิ่มเติมอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กพิการและนำไปใช้ที่บ้านอย่างต่อเนื่องควบคู่กับการมาเรียนรู้ที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ฯ

4.2 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้

นวัตกรรมที่ใช้ในโครงการนี้มี 2 เรื่อง เรื่องแรกคือ การใช้สื่อสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการมอง เรื่องที่สอง คือการอบรมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้ปกครองเด็กพิการเพื่อให้สามารถผลิตสื่อคุณภาพสื่อสารสำหรับเด็กพิการและนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการอย่างจริงจัง

ลักษณะการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและมีการเยี่ยมครอบครัว เป็นนวัตกรรมที่พัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิการที่ใช้กันอยู่ทั่วไป มีรูปแบบการดำเนินงานซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

แผนภาพที่ แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของเด็กพิการโดยใช้กลวิธีการรับรู้ผ่านการมองและความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง

4.2.1 ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

เนื่องจากพบว่ายังมีเพียงครอบครัวของเด็กพิการเท่านั้นที่มีบทบาทสูงในการดูแลเด็กพิการ ส่วนในเรื่องการพัฒนาความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครองยังไม่ปรากฏเด่นชัด ดังนั้นทางศูนย์การศึกษาพิเศษฯ จึงควรเพิ่มกระบวนการในการให้ผู้ปกครองของเด็กพิการได้ทำกิจกรรมร่วมกันตามความเหมาะสมเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม

4.2.2 ด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

การจัดกิจกรรมเยี่ยมครอบครัวเป็นกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของโครงการนี้ ซึ่งนอกจากเป็นการติดตามการนำความรู้ของผู้ดูแลเด็กพิการไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของเด็กพิการแล้วยังส่งผลให้ชุมชนรอบด้านที่ได้สัมผัสกับกิจกรรมดังกล่าว รู้ เข้าใจ และประทับใจกับกิจกรรมเยี่ยมครอบครัว มองเรื่องความพิการเป็นเรื่องปกติหรือเป็นเรื่องที่คนทั่วไปควรเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการให้การดูแลเด็กพิการเท่าที่จะทำได้

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

ในการอบรมพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถใดๆ ของผู้ดูแลเด็กพิการ พบว่าบางครอบครัวผู้ที่มาอบรมกับผู้ที่เป็นผู้ดูแลเด็กพิการเป็นคนละคน เช่น คนที่มาอบรมคือ ตาของเด็ก แต่คนที่ดูแลจริงๆ เป็นแม่ของเด็ก เป็นต้น ดังนั้นมักมีปัญหาเรื่องการนำความรู้ความเข้าใจไปปฏิบัติ การจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคตหากศูนย์ฯ กำชับว่าผู้เข้ารับการอบรมต้องเป็นผู้ดูแลเด็กจริงๆ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นพ่อ แม่ เด็กพิการเสมอไป จะส่งผลต่อความยั่งยืนในระยะยาว เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการนำความรู้ความสามารถไปใช้ในการพัฒนาเด็กพิการได้อย่างอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

4.3.1 ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 ควรให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง โดยให้ผู้ปกครองในพื้นที่เดียวกันรวมกันเป็นกลุ่มภาคีและเชื่อมโยงไปยังกลุ่มอื่นๆ ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้เอง แทนการรอความช่วยเหลือจากศูนย์ฯ

4.3.2 การขยายเครือข่ายไปสู่ชุมชน ควรมุ่งไปที่องค์กรส่วนท้องถิ่น หน่วยงานทางการศึกษาในท้องถิ่น สถานพยาบาลในท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมรับรู้และพัฒนาศักยภาพของเด็กพิการร่วมกัน โดยมีแนวทางที่ชัดเจนที่เกิดจากความต้องการของชุมชน

4.3.3 ในภาครัฐ ควรมีความพยายามในการใช้สื่อผ่านการมองในที่สาธารณะให้มากขึ้น เพื่อสนับสนุนให้คนพิการสามารถเข้าใจกฎ ระเบียบ มารยาท และสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ และช่วยเหลือให้คนพิการสามารถสื่อสารความเข้าใจ นอกความต้องการของตนกับบุคคลอื่นได้

โครงการลำดับที่ 4 การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชน โดยครอบครัวมีส่วนร่วม

1. ความเป็นมา

จากข้อมูลที่พบว่ามีคนพิการในจังหวัดขอนแก่น 14,084 คน และจากการสำรวจเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชนจังหวัดขอนแก่นพบว่า มีจำนวน 158 คน และครอบครัวของเด็กกลุ่มนี้ต้องรับภาระในการดูแลทั้งสุขภาพ อนามัย และขาดความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมพัฒนาการ การเล่น การผลิตเครื่องช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตประจำวันแก่คนพิการอย่างเหมาะสม นอกจากนี้พบว่า การมารับบริการทางการแพทย์ ผู้ปกครองต้องใช้ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง การเดินทางมารับบริการไม่สะดวกเนื่องจากผู้ปกครองไม่มีรถส่วนตัว ต้องนั่งรถโดยสารทำให้มีความยุ่งยากในการเคลื่อนย้ายคนพิการ สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการระดับรุนแรงในชุมชน การส่งเสริมความเข้มแข็งแก่ครอบครัว โดยเริ่มจากการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการช่วยเหลือและการผลิตอุปกรณ์เครื่องช่วยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตให้ผู้ปกครองสามารถผลิตเครื่องช่วยและพัฒนาคนพิการได้เองที่บ้าน เป็นการลดค่าใช้จ่าย และเป็นการสร้างเจตคติและความรู้พื้นฐานแก่คนในชุมชนด้านการดูแลคนพิการ

มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สาขาศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 จังหวัดขอนแก่นจึงเสนอโครงการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชนโดยครอบครัวมีส่วนร่วม เพื่อให้เด็กพิการระดับรุนแรงได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและลดภาระของครอบครัวและ ชุมชนได้

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อให้เด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยผู้ปกครองมีส่วนร่วม

2.2 เพื่อให้ผู้ปกครองของเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และมีเจตคติที่ดี เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการด้วยตนเอง

3. วิธีดำเนินการ

3.1 สำรวจข้อมูลพื้นฐานจากองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดขอนแก่นและความต้องการจำเป็นของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชน

3.2 ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกผู้ปกครองหรือผู้ดูแลที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1) ดูแลเด็กพิการระดับรุนแรง 2) มีข้อจำกัดในการมารับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ เช่น ที่อยู่อาศัยห่างจากศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 ตั้งแต่ 60 กิโลเมตรขึ้นไป ไม่มีรถส่วนตัว และ 3) ผู้ปกครองขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาศักยภาพและมีความต้องการในการร่วมโครงการฯ

3.3 อบรมเชิงปฏิบัติการ สร้างเจตคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการด้วยตนเอง พัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ ประโยชน์ แนวทางการพัฒนาศักยภาพ การประดิษฐ์สื่ออุปกรณ์

กายภาพบำบัด เครื่องช่วยเหลือนในการดำเนินชีวิตอย่างอิสระแก่ผู้ปกครองเด็กพิการระดับรุนแรง ตามหลักสูตรอบรมผู้ดูแลบุคคลพิการระดับรุนแรงในชุมชน โดยทีมสหวิชาชีพ ที่รับผิดชอบโครงการฯ

3.4 ทีมสหวิชาชีพของมูลนิธิฯ ร่วมกับครอบครัวประเมินความสามารถและข้อจำกัด จุดเด่น จุดอ่อน และวางแผนการให้ความช่วยเหลือ

3.5 ผู้ปกครองและทีมสหวิชาชีพ ผลิตสื่อการเรียนรู้ เครื่องช่วยเหลือนในการดำเนินชีวิตและสื่อการเรียนรู้ตามความต้องการจำเป็นนำไปใช้ในการช่วยเหลือเด็กพิการระดับรุนแรงที่บ้าน

3.6 ทีมสหวิชาชีพ และบุคลากรมูลนิธิฯ ติดตามผลการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการระดับรุนแรงของผู้ปกครองเพื่อให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุนและลดข้อจำกัดรวมทั้งอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการอย่างต่อเนื่อง

3.7 ประเมินผลการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการระดับรุนแรงโดยผู้ปกครองและทีมสหวิชาชีพ ตามแผนการช่วยเหลือที่กำหนด

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ในขณะติดตามประเมินโครงการพบว่ามีการดำเนินงานและสรุปผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 -2 ไปแล้ว แต่ยังไม่ได้ดำเนินการระยะที่ 3 ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้ว มีดังนี้

4.1.1 เด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชนจำนวน 42 คน ที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการทำกิจกรรมอิสระได้มากขึ้น และมีอุปกรณ์กายภาพบำบัดจากวัสดุหาง่ายในชุมชน อย่างน้อยคนละ 3 ชิ้น และผู้ปกครองของเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชนร้อยละ 100 มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และมีเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพเด็กพิการด้วยตนเอง พบว่าผู้ปกครอง/ผู้ดูแลที่นำ เด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษฯ อย่างต่อเนื่อง หลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการผ่านไป มีผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็กประมาณร้อยละ 40 สามารถดัดแปลงสื่อ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับส่งเสริมการดำเนินชีวิตของเด็กพิการได้เพิ่มเติมและหลากหลายยิ่งขึ้น

4.1.2 กระบวนการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ตามโครงการดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่บางกิจกรรมยังไม่เป็นไปตามปฏิทินการดำเนินงานที่กำหนดตามแผน

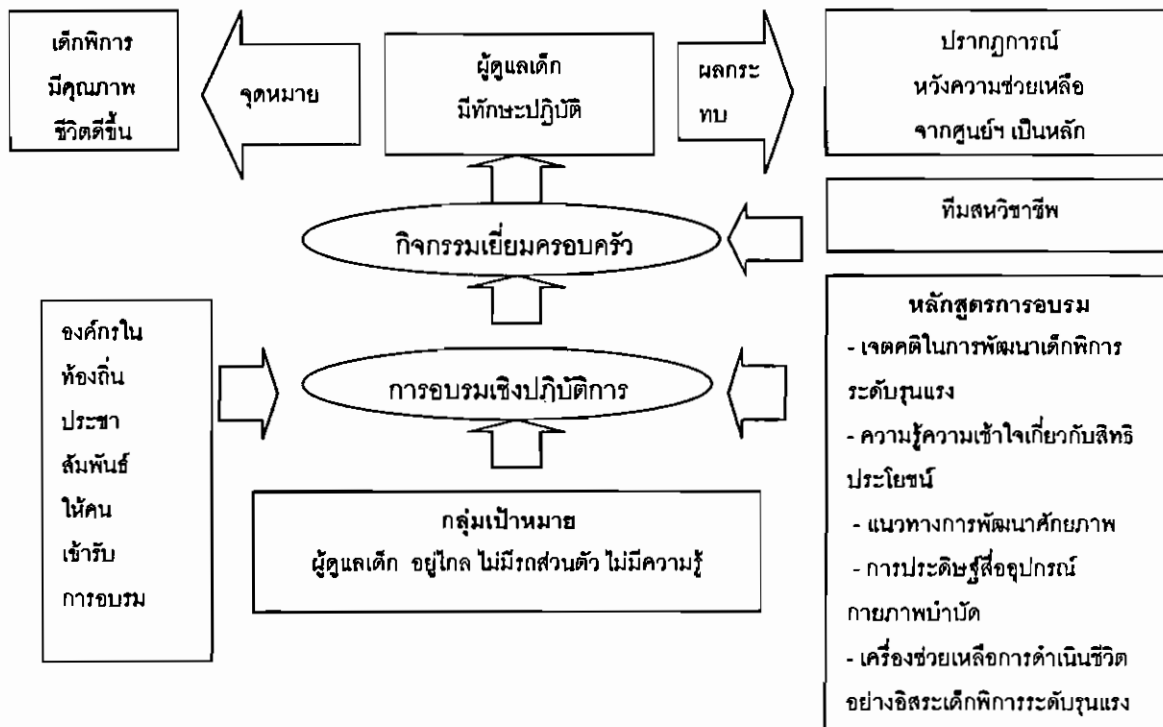
4.1.3 เจตคติ ความรู้ ความสามารถ ของผู้เข้าร่วมโครงการหลังร่วมดำเนินงานตามโครงการ ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลทุกคนที่เข้าร่วมโครงการฯ มีกำลังใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อการได้รับการบริการจากศูนย์การศึกษาพิเศษฯ ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลทุกคนที่นำเด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง มีความมั่นใจและมีกำลังใจว่าเด็กพิการในการปกครองจะสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ และหลายครอบครัวมีความหวังว่าเด็กพิการที่อยู่ในการดูแลจะมีโอกาสได้เรียนในโรงเรียนเรียนร่วมได้ เฉพาะผู้ที่นำเด็กพิการมารับบริการที่ศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพ กฎหมาย สิทธิประโยชน์ และมีความพึงพอใจในความก้าวหน้าของพัฒนาการเด็ก สามารถผลิต ดัดแปลงอุปกรณ์กายภาพบำบัด จากวัสดุหาง่ายในชุมชนที่จำเป็นสำหรับเด็กพิการแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม และสามารถแนะนำผู้ดูแลผู้พิการในครอบครัวอื่นๆ ให้สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้พิการในครอบครัวของตนเองได้

4.2 นวัตกรรมจัดการศึกษาเรียนรู้

นวัตกรรมที่ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการครั้งนี้ คือการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็กพิการมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถผลิตสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับส่งเสริมการดำเนินชีวิตของเด็กพิการระดับรุนแรงได้ ซึ่งปรากฏว่าทำให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กพิการได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และมีบางคนสามารถนำวัสดุอุปกรณ์ที่หาง่ายจากท้องถิ่นมาพัฒนาสื่อ อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับเด็กพิการได้อย่างเหมาะสม

ตัวนวัตกรรมประกอบด้วย หลักสูตรการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลบุคคลพิการระดับรุนแรงในชุมชน จำนวน 21 ชั่วโมง มีจุดหมายเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิทธิ ประโยชน์ แนวทางการพัฒนาศักยภาพ การประดิษฐ์สื่ออุปกรณ์กายภาพ บำบัด เครื่องช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตอย่างอิสระ ผู้เข้ารับการอบรมได้แก่ ผู้ปกครองเด็กพิการระดับรุนแรง โดยทีมสหวิชาชีพที่รับผิดชอบโครงการเป็นวิทยากร กิจกรรมในการฝึกอบรม ประกอบด้วย การบรรยาย การสาธิต การฝึกปฏิบัติเพื่อให้ได้ชิ้นงานที่สามารถนำไปใช้กับเด็กพิการในความดูแลได้ทันที หลังการฝึกอบรมมีการติดตามเยี่ยมครอบครัวโดยทีมสหวิชาชีพจากศูนย์ฯ เพื่อให้คำแนะนำในการปรับสภาพบ้าน การใช้สื่อการเรียนรู้ และการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ และจากการติดตามครั้งนี้พบว่า เป็นนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ หากสามารถคัดกรองผู้เข้ารับการอบรมให้ตรงกับคุณลักษณะที่กำหนดไว้แต่แรก

ลักษณะการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและมีการเยี่ยมครอบครัว เป็นนวัตกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิการที่ใช้กันอยู่ทั่วไป มีรูปแบบการดำเนินงานซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

แผนภาพแสดงรูปแบบการดำเนินงาน

โครงการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเด็กพิการระดับรุนแรงในชุมชนโดยครอบครัวมีส่วนร่วม

4.2.1 ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

การดำเนินงานตามโครงการนี้ระบุชัดเจนว่า “โดยครอบครัวมีส่วนร่วม” ซึ่งสะท้อนว่า เจตนาคือไม่หวังความช่วยเหลือจากองค์กรในท้องถิ่น องค์กรในท้องถิ่นจึงไม่มีบทบาทในการดูแลเด็กพิการ ในโครงการนี้

องค์กร ฯ มีบทบาทเป็นผู้ส่งข่าว ซึ่งส่วนใหญ่คนที่ทราบและมาร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็น "ลูกค้ำแก้ว" ของ ศูนย์ ฯ ดังนั้นหลังจากอบรมแล้ว ควรมีการสร้างเครือข่ายผู้ดูแลเด็กพิการ ซึ่งจะจำแนกตามความพิการหรือไม่ จำแนกก็ได้ ตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดเครือข่ายของชุมชนขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดูแลเด็กพิการระดับรุนแรงในระยะยาว

4.2.2 ด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

การจัดกิจกรรมเยี่ยมครอบครัวเป็นกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของโครงการนี้ ซึ่งนอกจากเป็นการติดตาม การนำความรู้ของผู้ดูแลเด็กพิการไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของเด็กพิการแล้วยังส่งผลให้ชุมชนรอบด้านที่ได้ สัมผัสกับกิจกรรมดังกล่าว รู้ เข้าใจ และประทับใจกับกิจกรรมเยี่ยมครอบครัว มองเรื่องความพิการเป็นเรื่องปกติ หรือเป็นเรื่องที่คนทั่วไปควรเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการให้การดูแลเด็กพิการเท่าที่จะทำได้

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

หากสามารถจัดกิจกรรมให้ผู้ดูแลเด็กพิการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองในชุมชนได้เป็นระยะ โดยมีทีมสหวิชาชีพ ไปพบกลุ่มตามปฏิทินที่กำหนด ย่อมจะส่งผลถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและการผ่อนคลาย ความเครียดของผู้ดูแลเด็กพิการได้มากขึ้นและยังส่งผลให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นเช่นกัน

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

4.3.1 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรมีนโยบายและแนวปฏิบัติให้ชัดเจนในการ สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายผู้ปกครองคนพิการ โดยสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม หรือ มูลนิธิ ใน ระดับชุมชน สร้างบรรยากาศให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ปกครองคนพิการแต่ละประเภทของความพิการได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งจากการฟัง การเล่า การถ่ายทอดความรู้สึก ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมกลุ่ม กันทำกิจกรรมทั้งด้านอาชีพหรือด้านการพัฒนาสังคม มีการนำเสนอผลงานความสำเร็จ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ ต่างๆสู่สาธารณชนผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งนี้ควรเริ่มจากการจัดทำฐานข้อมูลที่ ทุกหน่วยงานสามารถนำมาใช้ พัฒนาศักยภาพของผู้พิการได้อย่างถูกต้อง ตรงกับความพิการของแต่ละบุคคลและทันต่อการใช้งาน โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล ศูนย์แพทย์ชุมชน สถานีอนามัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียน หรือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นร่วมกันพัฒนาในเชิงบูรณาการ

4.3.2 สสพ. ควรสนับสนุนแหล่งความรู้ที่ผู้ปกครองเด็กพิการสามารถเข้าถึงได้ง่ายจากที่บ้าน เช่น รายการ ทางสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทต่าง ๆ การจัดทำสื่อประเภทมัลติมีเดียที่ผู้ปกครองสามารถเปิดใช้แล้วปฏิบัติตามได้ เช่น วีซีดี การวาดเพื่อบำบัด การอาบน้ำ การเรียนรู้ทางการศึกษาสำหรับผู้พิการประเภทต่างๆ การทำอุปกรณ์ เครื่องช่วยประเภทต่างๆ เป็นต้น

4.3.3 หน่วยงานระดับสูงควรตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กพิการอย่างจริงจัง โดยการกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้การปฏิบัติงานด้านคนพิการสำหรับองค์กรระดับท้องถิ่น ให้เห็นความเป็น กระบวนการพัฒนาที่ชัดเจน

โครงการลำดับที่ 5 การปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านภัยโลกร้อน ตามหลักสมดุระบบนิเวศ เพื่อการอาชีวะบำบัดและปูพื้นฐานการทำงานอาชีพสำหรับบุคคลออทิสติกและครอบครัว จังหวัดขอนแก่น

1. ความเป็นมา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการ พ.ศ.2540 รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ พ.ศ.2551 ได้กล่าวถึงสิทธิผู้พิการที่จะต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านการแพทย์ การศึกษา การอาชีพ และสังคมด้านอื่นๆ โดยเท่าเทียมและเสมอภาคในฐานะมนุษย์คนหนึ่งในสังคม และเนื่องจากบุคคลออทิสติกหรือผู้มีภาวะออทิสซึมเป็นอาการหนึ่ง เป็นโรคความผิดปกติในโครงสร้างการทำงานของสมอง ทำให้มีความบกพร่องของพัฒนาการทั้งด้านสังคม การสื่อความหมาย ไม่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้าง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ อาการดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่กำเนิดโดยไม่ทราบสาเหตุแน่ชัด จึงไม่อาจหาทางป้องกันได้ และที่แตกต่างจากความพิการประเภทอื่นๆ คือ บุคคลออทิสติกมีบุคลิกภายนอกเหมือนคนปกติ แต่ไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองได้ และหากไม่ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการ การกระทำทุกอย่างจะเป็นไปโดยสัญชาตญาณ แต่ถ้าได้รับการอบรมเลี้ยงดูโดยมีการกระตุ้นพัฒนาการอย่างเหมาะสม บุคคลเหล่านี้สามารถมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ดีกว่า หรือใกล้เคียงกับบุคคลปกติได้

ชมรมเครือข่ายผู้ปกครองเด็กออทิสติกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น) เห็นความสำคัญของการจัดการปัญหาเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลออทิสติกและครอบครัวโดยยึดหลักการบูรณาการการแก้ปัญหาในหลายๆ ระดับอย่างรอบด้าน และครบทุกมิติในแต่ละบริบท กับปัญหาด้านสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกัน จึงจัดโครงการ “การปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านภัยโลกร้อน ตามหลักสมดุระบบนิเวศเพื่อการอาชีวะบำบัดและปูพื้นฐานการทำงานอาชีพสำหรับบุคคลออทิสติกและครอบครัว จังหวัดขอนแก่น” เน้นที่ครอบครัวบุคคลออทิสติกในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 ครอบครัว เพื่อพัฒนานวัตกรรมด้านรูปแบบของการสร้างสวนปลูกมีค่า เปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง ให้บุคคลออทิสติกและครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในครอบครัวและสังคมได้อย่างมีความสุขตามศักยภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. พัฒนาอาชีพเพาะพันธุ์กล้วยไม้ด้านภัยโลกร้อนตามหลักสมดุระบบนิเวศแก่บุคคลออทิสติกและครอบครัว
 2. เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคคลออทิสติกและครอบครัวให้ถึงขีดความสามารถในการสร้างรายได้จากการปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านภัยโลกร้อนตามหลักสมดุระบบนิเวศ
 3. เพื่อส่งเสริมการตลาด กลุ่ม “ปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านภัยโลกร้อน” ของบุคคลออทิสติกและครอบครัว
- เป้าหมายของโครงการ

3. วิธีดำเนินการ

ขั้นเตรียมการ

- 1 ประชุมคณะกรรมการฯ เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
- 2 จัดหลักสูตร ตารางเรียน ติดต่อวิทยากรและสถานที่จัดงาน

3. สรรพคุณผู้สนใจที่สามารถร่วมโครงการได้ตลอด เพื่อจัดตั้ง กลุ่ม"ปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านภัยโลกร้อน" ของบุคคล
 ออทิสติกและครอบครัว

ขั้นตอนการ

1. ดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการ ครั้งละ 1 วัน ทุก 2 เดือน โดยจัดหลักสูตรการเรียนรู้พร้อมสื่ออุปกรณ์ เพื่อ
 เพิ่มพูนความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก

2. บุคคลออทิสติกและครอบครัวฝึกปฏิบัติจริงที่บ้าน

3. ติดตามเยี่ยมบ้านทุก 6 เดือน

ขั้นประเมินผล

1. ประเมินผลจากจำนวนและความสม่ำเสมอในการมาร่วมกิจกรรมของผู้ร่วมโครงการ

2. ประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการทุก 3 เดือน

3. ประเมินการทำบัญชีครัวเรือนเป็นระยะ ทุก 3 เดือน

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์โครงการ

1. ด้านกระบวนการดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และตามปฏิทินงาน
 เนื่องจากจำนวนผู้ร่วมโครงการไม่มาก การติดต่อถึงกันของครอบครัวผู้ร่วมโครงการซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอ
 เมืองมีความสะดวก ส่วนครอบครัวที่อยู่ห่างไกลเขตอำเภอเมืองนั้น ได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษจากคณะทำงาน
 โดยติดต่อได้ทางโทรศัพท์ และการเยี่ยมครอบครัวเป็นครั้งๆ

2. ด้านเจตคติของผู้เกี่ยวข้อง ทุกครอบครัวมีทัศนคติที่ดีต่อการอาชีพบำบัด ครอบครัวที่รับรู้ระดับความ
 รุนแรงของอาการออทิสซึมไม่คาดหวังว่าบุคคลออทิสติกจะต้องปฏิบัติกิจกรรมได้ แต่ร่วมโครงการเพื่อต้องการ
 ให้บุคคลออทิสติกเรียนรู้ที่จะทำกิจกรรม และเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้บุคคลในครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน
 และสร้างความอบอุ่นให้กับครอบครัว

3. ด้านความรู้หลังเข้าร่วมโครงการ ครอบครัวที่สามารถสร้างทางเลือกด้านการอาชีพให้กับบุคคลออทิสติกได้
 เป็นครอบครัวที่มีความใกล้ชิดและสังเกตพฤติกรรมของบุคคลออทิสติกจนสามารถฝึกฝนให้มีส่วนร่วมในอาชีพได้

4. ด้านความสามารถของผู้เข้าร่วมโครงการ บุคคลออทิสติกที่สามารถปฏิบัติกิจกรรมเพาะพันธุ์กล้วยไม้ฯ
 ตามแนวทางที่รับความรู้ เป็นบุคคลออทิสติกที่มีอาการในระดับไม่รุนแรง

4.2 นวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้

นวัตกรรมที่ใช้ในโครงการนี้คือ การให้บุคคลออทิสติกทำกิจกรรมเพาะพันธุ์กล้วยไม้ตามศักยภาพ ทำ
 กิจกรรมซ้ำๆ เพื่อให้เกิดทักษะ โดยคาดหวังว่าจะเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ ในโอกาสต่อไป แนวคิด
 หลักของนวัตกรรมคือการใช้กิจกรรมบำบัดพัฒนาศักยภาพของบุคคลออทิสติก ด้วยกิจกรรมปลูกต้นไม้ และเห็นว่า
 สอดคล้องกับสภาวะของโลกในปัจจุบัน ที่อาจเป็นทางเลือกอาชีพอิสระของบุคคลออทิสติกและครอบครัว

แนวทางที่นำมาใช้คือ การจัดกิจกรรมอาชีพบำบัด (การเพาะพันธุ์และเลี้ยงกล้วยไม้) มีเป้าหมายในการ
 พัฒนาศักยภาพของบุคคลออทิสติกเป็นหลัก มีกิจกรรม คือ การเชิญชวนสมาชิก เข้าร่วมกิจกรรม ให้ความรู้และ
 ทักษะในการเลี้ยงกล้วยไม้แก่สมาชิก ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ แล้วติดตาม สอบถาม ช่วยเหลือ และเรียนรู้สิ่งใหม่
 ในการพบกันแต่ละครั้ง ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะปฏิบัติ (Psycho-motor Domain) อย่างเป็น
 กระบวนการ จุดเด่น ของรูปแบบ คือ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ มีกิจกรรมชัดเจน คือ

1. แบ่งกิจกรรมการเรียนรู้เป็น 3 ส่วนใหญ่ คือ การให้ความรู้ การนำความรู้ความเข้าใจไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และการประเมินความสำเร็จ

2. การให้ความรู้แก่ผู้เรียน (บุคคลออทิสติกและผู้ปกครอง) เป็นการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นระยะ กำหนด 2 เดือน อบรม 1 วัน กิจกรรมในการอบรมคือการอธิบาย ฝึกปฏิบัติ ศึกษาฐานที่ฟาร์มกล้วยไม้ของวิทยากร และได้รับแจกต้นกล้วยไม้เพื่อเริ่มต้นเลี้ยงและขยายพันธุ์ที่บ้าน

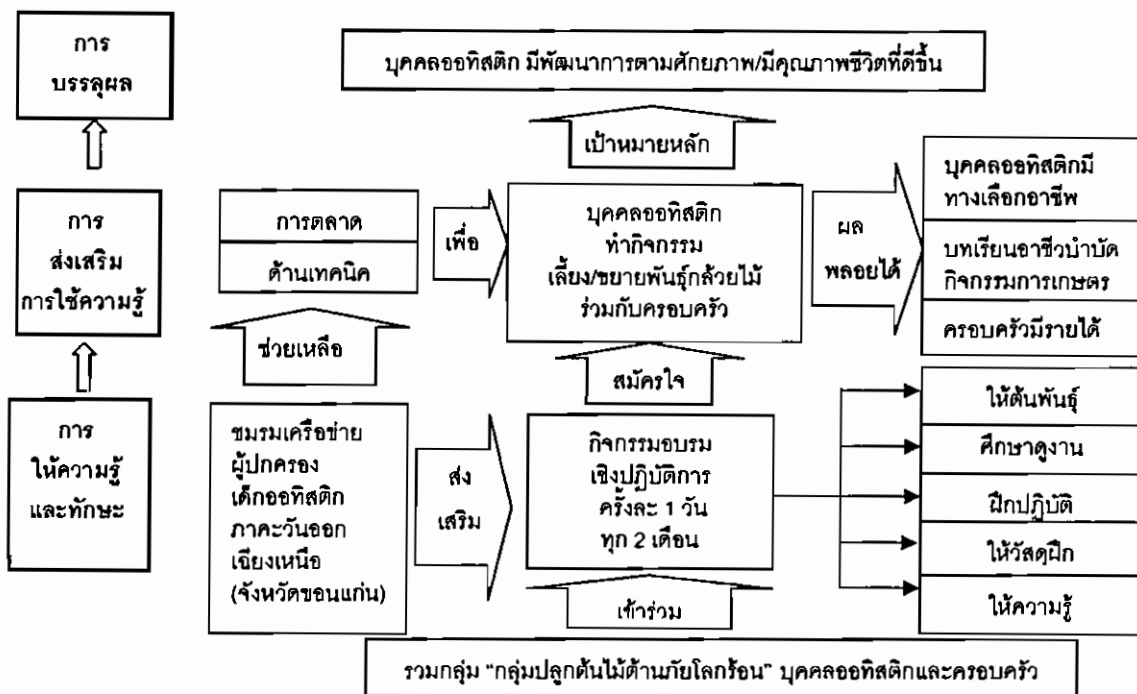
ในการเรียนการสอนทักษะปฏิบัตินี้มีหลักการคือ ทักษะส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยทักษะย่อยจำนวนมาก จะต้องฝึกให้ผู้เรียนสามารถทำทักษะย่อยๆ เหล่านั้นให้ได้เสียก่อนแล้วค่อยเชื่อมโยงต่อกันเป็นทักษะใหญ่ ซึ่งเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้บุคคลออทิสติกมาก

3. ในการส่งเสริมให้ใช้ความรู้ คือการสนับสนุนให้ผู้ปกครองและบุคคลออทิสติกร่วมกันทำงานด้วยทักษะที่เรียนรู้มา โดยวิทยากรติดตามสอบถามผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค ในการฝึกปฏิบัติเป็นระยะ และหากมีผลผลิตเกิดขึ้นทางชมรมเครือข่ายฯ จะส่งเสริมให้มีที่จำหน่ายตามแผนที่วางไว้ต่อไป

4. การประเมินผลสำเร็จ ศึกษาจากผลผลิต บัญชีครัวเรือน และพัฒนาการของบุคคลออทิสติก

ข้อสังเกตของการนวัตกรรมคือ การเลี้ยงกล้วยไม้เป็นอาชีพนำบัดนี้ อาจใช้ได้กับบุคคลออทิสติกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีระดับความรุนแรงของอาการไม่มาก ที่สำคัญคือครอบครัวต้องชอบและมีสถานที่ในการจัดกิจกรรมที่บ้าน และแนวทางอาชีพนำบัด อาจใช้การส่งเสริมอาชีพอื่นๆ ได้อีก ตามความเหมาะสมกับเด็กพิเศษและบริบทของครอบครัว

นวัตกรรมการดำเนินโครงการสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการปลูกพืชพันธุ์ไม้ด้านกัยโลกร้อน ตามหลักสมดุระบบนิเวศเพื่อการอาชีพนำบัดและปูพื้นฐานการทำงานอาชีพสำหรับบุคคลออทิสติกและครอบครัว จังหวัดขอนแก่น

4.2.1 ผลของนวัตกรรมด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

การพัฒนาบุคคลออทิสติกที่ได้ผลต้องใช้ความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งเรื่องการดูแล-บำบัด การสร้างแนวคิดเพื่อส่งเสริมให้บุคคลออทิสติกอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นภาระต่อครอบครัวน้อยที่สุดเท่าที่

ศักยภาพของบุคคลออทิสติกจะเอื้ออำนวย ซึ่งหลายฝ่ายต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในระดับครอบครัว เครือข่าย ครอบครัว หน่วยงานในชุมชน และการสนับสนุนจากส่วนกลาง

4.2.2 ผลของนวัตกรรมด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

การอาชีวบำบัดเพื่อพัฒนาบุคคลออทิสติกเป็นเรื่องที่ดี ซึ่งต้องมีการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้อย่างจริงจัง มีเครือข่ายดูแลกันและกัน และให้ความช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอ การให้ความรัก ความใส่ใจและเห็นว่าบุคคลออทิสติกเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวที่มีความสามารถและต้องพัฒนาให้เต็มประสิทธิภาพ เหมาะกับศักยภาพของแต่ละบุคคล และการพัฒนาในเรื่องนี้เป็นหน้าที่ของทุกฝ่าย

4.2.3 ผลของนวัตกรรมด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

หากมีการส่งเสริมการอาชีวบำบัดให้กับบุคคลออทิสติกในอนาคต สิ่งที่ต้องตระหนักคือ

- 1) มีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง ทั้งถึงครอบครัวบุคคลออทิสติก ให้ข้อมูลและทำความเข้าใจ วัตถุประสงค์โครงการ เพื่อแต่ละครอบครัวมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการร่วมกิจกรรมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการ
- 2) มีทางเลือกอาชีพเพื่อการอาชีวบำบัดที่หลากหลายเหมาะสมกับอาการและความสามารถของบุคคลออทิสติก เพื่อให้ผู้ปกครอง/ครอบครัวได้พิจารณาเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพครอบครัวและอาการของบุคคลออทิสติก
- 3) มีเครือข่ายดูแลกันและกัน ซึ่งมีความพร้อมทั้งการให้คำปรึกษาเรื่องอาการและพัฒนาการของบุคคลออทิสติก และเกี่ยวกับการอาชีวบำบัด ทั้งในระหว่างการดำเนินโครงการและหลังจากโครงการสิ้นสุด
- 4) มีแนวทางการส่งเสริมการตลาดที่ชัดเจน เช่น การขอความร่วมมือหน่วยงาน

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

- 1) กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคคลออทิสติก ควรสนับสนุนและส่งเสริมการจัดกิจกรรมอาชีวบำบัดและการพัฒนาอาชีพให้กับครอบครัวผู้พิการมากขึ้น ตลอดจนสนับสนุนและส่งเสริมการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของครอบครัวผู้พิการอย่างกว้างขวาง

2) สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ ควรสนับสนุนองค์ความรู้แก่กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย เกี่ยวกับการจัดทำโครงการเกี่ยวกับการบำบัดด้วยนวัตกรรมต่างๆ ให้หลากหลาย เพื่อเป็นการเปิดมุมมองของคนในกลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย เช่น กิจกรรมบำบัด ศิลปะบำบัด ดนตรีบำบัด การศึกษานำบัด อาชีวบำบัด พหุกิจกรรมบำบัด ฯลฯ โดยควรส่งเสริมให้ทั่วถึงทุกประเภทความพิการ และควรเน้นโครงการที่ดำเนินงานอย่างเป็นกระบวนการและส่งผลต่อคนพิการทุกระดับในสังคม

3) หน่วยงานระดับสูงควรตระหนักถึงความสำคัญของการ เปิดโอกาสให้ผู้พิการได้นำเสนอผลิตภัณฑ์อย่างกว้างขวาง รวมทั้งสนับสนุนให้มีการรับเข้าทำงานในสถานประกอบการเพื่อบุคคลออทิสติกได้ปฏิบัติอาชีพตามศักยภาพ โดยในระยะสั้นอาจใช้การรณรงค์ปลุกกระแสสังคมให้หันมาจ้างงานคนพิการเพิ่มขึ้นตามลักษณะงาน และศักยภาพของบุคคล ส่วนในระยะยาวอาจใช้วิธีการทางกฎหมาย เช่น การกำหนดสัดส่วนบุคคลปกติ-บุคคลพิการ หรือการมาตรการทางภาษี เป็นต้น

โครงการลำดับที่ 6 ตามฝัน ปั่นดิน...เป็นเพื่อนกัน

1. ความเป็นมา

ในสังคมไทยมีกลุ่มคนด้อยโอกาสในสังคม เช่น คนยากจน คนพิการ รวมถึงกลุ่มเยาวชนที่พิการทางสติปัญญา (กลุ่มดาวน์ซินโดรม) และเยาวชนที่พิการทางจิต/พฤติกรรม (กลุ่มออติสติก) ซึ่งเป็นเด็กที่มีความผิดปกติทางพัฒนาการ ด้านสังคม ภาษา และการสื่อความหมาย พฤติกรรมอารมณ์ และจินตนาการ ในทางการศึกษาพิเศษจัดเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มหนึ่ง กระบวนการหนึ่งเพื่อช่วยเหลือบำบัดเยียวยาเด็กกลุ่มนี้ คือ การศึกษา ซึ่งหมายรวมถึงตั้งแต่การช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม การเตรียมความพร้อม การจัดการศึกษาพิเศษ การเรียนร่วม จนถึงการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ

กลุ่ม C.I.A (Creative Idea of Art) ได้ระดมความคิดเพื่อหากิจกรรมเชิงชุมชนให้เยาวชนปกติกับเยาวชนที่บกพร่องทางสังคมมาสร้างงานศิลปะร่วมกัน ภายใต้ชื่อ โครงการ ตามฝัน ปั่นดิน... เป็นเพื่อนกัน เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันผ่านกิจกรรมการสร้างบ้านดินร่วมกัน

2. วัตถุประสงค์

1. พัฒนาเยาวชนให้มีความคิดความเชื่อและความเห็นที่ถูกต้องดังงามมีเหตุผล
2. เยาวชนปกติสร้างองค์ความรู้ให้คิดพิจารณาทำให้เห็นความจริงสามารถแก้ปัญหาหรือทำกิจกรรมต่างๆ ได้สำเร็จ
3. เยาวชนปกติมีความเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ไม่ยึดติดกับวัตถุเพียงอย่างเดียว

3.วิธีการดำเนินงาน

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการโครงการตามฝัน ปั่นดิน...เป็นเพื่อนกัน

กิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน
1. ประสานกับที่ปรึกษาเพื่อจัดทำโครงการ	- ปรึกษารื้อกับที่ปรึกษาโครงการเพื่อหาวิธีการดำเนินโครงการ - ประสานกับทางโรงเรียนกาวิละอนุกุล เพื่อเสนอโครงการที่จะทำพร้อมรับฟังข้อเสนอแนะ
2. ประกาศ เชิญชวน เยาวชน เข้าร่วมโครงการ	- ประสานกับสภาเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพายัพและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกาศเชิญชวนเยาวชนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 30 คน (ไม่จำกัดชาย-หญิง) - ประสานกับโรงเรียนกาวิละอนุกุลคัดเลือกเยาวชนตามความเหมาะสม 20 คน เข้าร่วมโครงการ
3. จัดเวทีให้เยาวชนสองกลุ่มได้พบกัน	- ประสานสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันจำนวน 2 วัน 1 คืน มีกิจกรรม คือ 1) ทำความรู้จักกัน ทำความเข้าใจกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับกัน โดยใช้กิจกรรมมัดดี ให้เพื่อนดูแลเพื่อน 2) ศึกษาฐานตัวอย่างบ้านดินที่ศูนย์พันพรรณ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ 3) ร่วมกันออกแบบบ้านดินที่จะสร้างด้วยกัน และ 4) นัดวันลงมือสร้างบ้านดิน
4.สำรวจพื้นที่สร้างบ้านดิน	- ประสานงานกับโรงเรียนกาวิละอนุกุล เลือกสถานที่ภายในโรงเรียน เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งมิตรภาพ และนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งอาจเป็นห้องสมุด หรือห้องอเนกประสงค์
5.ประสานวิทยากรผู้เชี่ยวชาญการสร้างบ้านดิน	- ให้ผู้เชี่ยวชาญบ้านดินวิเคราะห์ความเหมาะสมของดินที่จะใช้ และกำหนดวัสดุที่ใช้ - วางแผนก่อสร้าง โดยนำแบบที่ได้จากการร่วมกันคิด มาคำนวณพื้นที่ที่ใช้ วัสดุก่อสร้าง กำหนดขนาดโครงสร้างของบ้าน-หลังคา เตรียมอุปกรณ์และเตรียมสถานที่ - ประสานงานและนัดเวลากับเยาวชนทั้ง 2 กลุ่ม และผู้สนใจมาร่วมกันสร้างบ้านดิน
6.ดำเนินการสร้างบ้านดิน	ร่วมกิจกรรม ประมาณรวม 7 วัน โดยมีกิจกรรมคือ ประชุมชี้แจงแบ่งหน้าที่กันสร้างบ้านดิน โดยให้เยาวชนทั้งสองกลุ่มได้จัดคู่เป็นกลุ่มร่วมกันทำงาน ดำเนินการสร้างตามแผนงานที่กำหนด คณะทีมงานจัดฝ่ายอาหารน้ำดื่ม คอยบริการตลอดระยะเวลาการสร้างบ้านดิน เก็บบันทึกภาพ คำสัมภาษณ์ ภาพVDO การสร้างบ้านดินเพื่อเป็นข้อมูลสรุปงาน

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการโครงการเติมฝัน ปันดิน...เป็นเพื่อนกัน (ต่อ)

กิจกรรม	วิธีการดำเนินงาน
7.จัดเวทีสรุปบทเรียนจากการสร้างบ้านดิน	1) ประสานเยาวชนที่เข้าร่วมมาสรุปบทเรียนร่วมกัน เชิญที่ปรึกษาโครงการ และผู้ที่ให้การสนับสนุนทุกท่านเข้าร่วม 2) จัดกิจกรรมฉลองบ้านดินตอนกลางคืน มีการแสดงของเยาวชนทั้งสองกลุ่ม และมีนิทรรศการแสดงผลงานสร้างบ้านดิน เชิญสื่อมวลชน ประชาชน กลุ่มเพื่อนเยาวชนที่สนใจ ร่วมกิจกรรม
8.สรุปผลโครงการ	- สรุปประมวลกิจกรรม

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ผู้รับผิดชอบโครงการจัดทำรายงานสรุป และคณะทำงานติดตามประเมินโครงการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร และลงภาคสนามเยี่ยมสถานที่ดำเนินการและสถานที่ตั้งผลงาน สรุปผลการติดตามประเมินตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. เยาวชนกลุ่มปกติที่เข้าร่วมโครงการมีความเข้าใจความบกพร่องของเยาวชนที่เป็นเด็กพิเศษ เปิดใจรับความผิดปกติ และเชื่อว่าเยาวชนกลุ่มที่มีความบกพร่องมีความสามารถหลายอย่าง เช่น การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น การร่วมกิจกรรมสร้างห้องสมุดดินจนครบขั้นตอน นอกจากนั้นเยาวชนกลุ่มปกติได้เรียนรู้การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองในการเรียนรู้สิ่งใหม่ คือการสร้างบ้านดิน และการใช้ชีวิตร่วมกับเยาวชนกลุ่มที่มีความบกพร่องซึ่งมีโอกาสน้อยมากในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นที่ไม่ใช่ครอบครัวของตนเอง

2. เยาวชนกลุ่มปกติสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตร่วมกับเยาวชนกลุ่มที่มีความบกพร่อง สร้างองค์ความรู้ในการผสมดินให้เหมาะสมสำหรับการสร้างห้องสมุดดิน ได้ลงมือฝึกปฏิบัติสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้องค์ความรู้ การวางแผน การแก้ปัญหา การฝึกปฏิบัติ และองค์ความรู้สำหรับการทำงานร่วมกับคนหมู่มาก และการทำงานร่วมกับเยาวชนที่มีความบกพร่อง

3. เยาวชนกลุ่มปกติมีทัศนคติที่ดีต่อการสร้างบ้านดินและการทำห้องสมุดดินที่สร้างจากวัสดุที่สังคมมองว่าไม่มีราคา ไม่สวย ไม่ทันสมัย แต่เยาวชนมองเห็นประโยชน์ใช้สอย ความเรียบง่าย และที่สำคัญคือเกิดจากการรวมพลังของกลุ่มบุคคลที่มีความเข้าใจกันและกันและพร้อมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4.2 นวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้

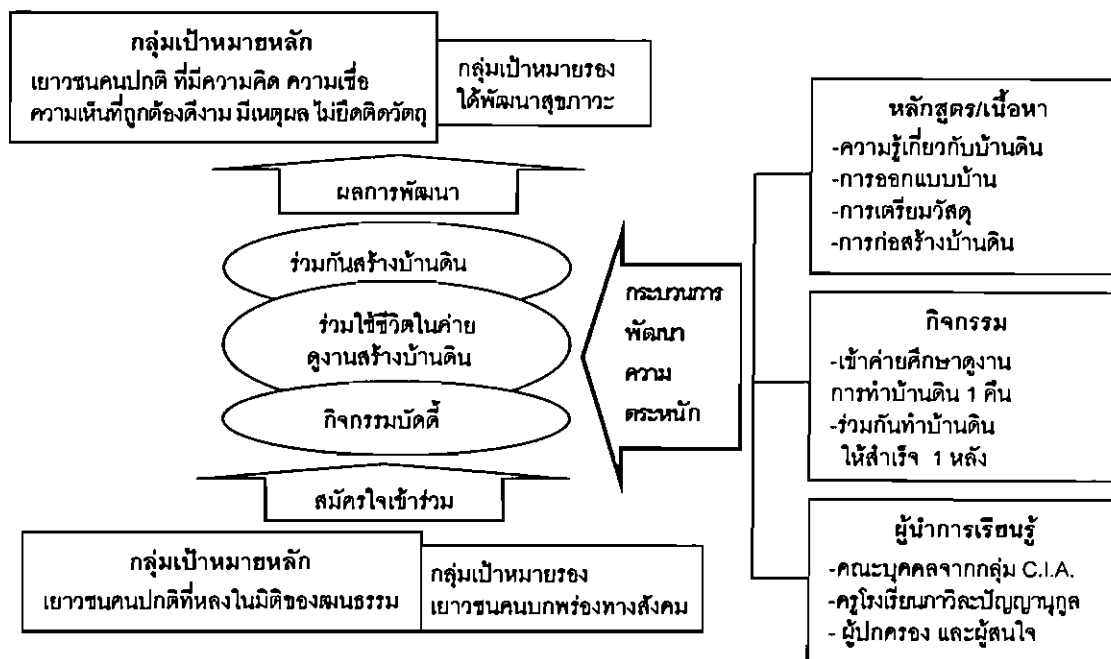
แนวคิดหลักของกิจกรรมที่ใช้ในโครงการนี้ คือ การที่บุคคลมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันและมีจุดหมายร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การร่วมแรง ร่วมใจกันเป็นเบื้องต้น การเรียนรู้และความผูกพันเกิดขึ้นทีละน้อย จนเมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมาย ความปิติจากความสำเร็จจะทำให้เกิดการยอมรับและความทรงจำที่ยาวนาน

แนวทางที่นำมาใช้ คือ การใช้กระบวนการสร้างความตระหนักให้เยาวชนปกติเรียนรู้จากการทำงานร่วมกับเยาวชนบกพร่องทางสังคม เพื่อให้เยาวชนปกติเห็นคุณค่าของตนเอง โดยมีจุดเด่น คือ

1. เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริง (Authentic Learning) เยาวชนปกติผู้ร่วมกิจกรรมได้ตระลองประสบการณ์จากการร่วมทำงานกับเยาวชนผู้บกพร่องทางสังคม ในลักษณะของ “บัดดี้” ที่ต้องใช้ชีวิตทำงานร่วมกันระยะเวลาหนึ่ง ทำให้เกิดความรู้จัก ความเข้าใจ ความเห็นใจ ภายในตัวเองด้วยตนเอง กิจกรรมนี้ใช้ กระบวนการสร้างความตระหนักประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) สร้างภาค (เพื่อรับรู้) – 2) ไรด์ (หรือทรง) (วิจารณ์) – 3) ไรด์สรุปความเข้าใจ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะแบบบูรณาการจากการปฏิบัติงานร่วมกันของเยาวชนทั้งสองกลุ่ม การรับรู้เกิดจากการสื่อสาร การมอง เห็น การสังเกต

พฤติกรรมของบัดดี้ของตน แล้วแปลความสิ่งที่เห็นด้วยวิจารณ์ญาณ ซึ่งแต่ละคนมีมากน้อยต่างกัน เกิดความเข้าใจแล้ว จึงสรุปเป็นความคิดของตนเอง ซึ่งโดยปกติมักมีการสรุปหลังการทำงาน

2. เป็นกิจกรรมที่ให้โอกาสแก่เยาวชนผู้บกพร่องทางสังคมพัฒนาทักษะทางสังคมของตนโดยมี "บัดดี้" ร่วมดูแล ซึ่งอาจเป็นวิธีการเรียนรู้ (Learning Style) ของเยาวชนผู้บกพร่องบางคน ซึ่งสามารถนำมาเป็นวิธีกล่อมเกล่าพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของเยาวชนนั้นในอนาคตได้

แผนภาพที่ 3 แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการตามฝัน บ้านดิน...เป็นเพื่อนกัน

4.2.1 ผลของนวัตกรรมด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

1) สามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาเยาวชนทั้ง 2 กลุ่ม ได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางทั้งการสร้างเจตคติในการดำรงชีวิตของเยาวชนกลุ่มปกติ การปรับมุมมองต่อผู้พิการ การพัฒนาแนวคิดของผู้ปกครองเยาวชนกลุ่มที่มีความบกพร่องให้ส่งเสริม ให้เยาวชนที่มีความบกพร่องได้ร่วมกิจกรรมกับสังคมที่กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างพัฒนาการทางด้านอารมณ์ และสังคม

2) เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคี ได้แก่ เยาวชนกลุ่มปกติ ที่ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้ที่มีความบกพร่อง การยอมรับความแตกต่างและความผิดปกติ รวมทั้งการเรียนรู้แนวทางการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ยึดติดกับวัตถุ เยาวชนกลุ่มที่มีความบกพร่อง ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับสังคม การแสดงออกถึงความสามารถตามศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ในกิจกรรมต่างๆ ผู้รับผิดชอบโครงการได้เรียนรู้ช่องทางการจัดกิจกรรมพัฒนาที่ต่อเนื่อง

3) การประสานงานระหว่างโรงเรียนภาวิไลอนุบาลกับผู้ปกครองเยาวชนที่มีความบกพร่องมีความชัดเจน ครูสามารถให้ความมั่นใจกับผู้ปกครองได้ว่าการนำเยาวชนร่วมกิจกรรมเป็นประโยชน์โดยตรงกับเยาวชนกลุ่มบกพร่องเพราะได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมกับสังคมที่ใหญ่ขึ้น ถึงแม้ผู้ปกครองมีความห่วงใยว่าเยาวชนอาจแสดงพฤติกรรมความบกพร่องแต่เชื่อมั่นในการดูแลของครูที่รับผิดชอบการดูแลและกระบวนการจัดกิจกรรมของคณะทำงานที่แสดงเจตนารมณ์ชัดเจนที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาร่วมกัน และผู้ปกครองส่วนใหญ่ภูมิใจว่าเยาวชนในความปกครองของตนมีพัฒนาการที่ดีจนสามารถร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ แสดงให้เห็นว่าผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจตรงกัน และร่วมกันทำงานตามบทบาทอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาที่มั่นคง

4.2.2 ผลของนวัตกรรมด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

1) เยาวชนกลุ่มปกติมีทัศนคติที่ดีต่อการร่วมกิจกรรม เห็นความแตกต่างของมนุษย์ และมีความเข้าใจว่าทุกคนมีจุดเด่นและจุดด้อย หากเข้าใจถึงสิ่งเหล่านั้นชัดเจน ทุกคนเข้าใจซึ่งกันและกัน ย่อมทำให้อยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันได้ ในขณะเดียวกันการเปิดใจยอมรับความบกพร่องของผู้อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งความบกพร่องของเด็กพิเศษซึ่งแสดงออกทางด้านอารมณ์ พฤติกรรมอย่างเปิดเผย ซึ่งบุคคลปกติซึ่งมีวุฒิภาวะย่อมต้องเข้าใจและยอมรับความแตกต่างนั้น

2) เจตคติของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการจัดโอกาสให้เยาวชนที่มีความบกพร่องได้แสดงออกและร่วมกิจกรรมทางสังคม เป็นการนำเสนอความพิเศษที่ซ่อนอยู่ในความบกพร่อง ทำให้สังคมได้รับรู้ว่าคุณคณกลุ่มนี้มีความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่

3) กลุ่มคนปกติมีความตระหนักต่อการสร้างบ้านดินว่าเป็นการนำวัสดุที่ดูเหมือนไร้ค่ามาทำให้เป็นสิ่งมีค่าในการดำรงชีวิต และยังเป็นผลงานที่แสดงถึงสัมพันธภาพของผู้เกี่ยวข้องทุกคนที่ต้องอุทิศทั้งกำลังร่างกาย แรงใจ ความมานะอดทน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้ได้ผลงานที่มีความมั่นคง และหลากหลายประโยชน์ใช้สอย

4.2.3 ผลของนวัตกรรมด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

ผลการดำเนินโครงการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับความแตกต่างเกิดหลังจากการทำความรู้จัก การร่วมมือกันทำงาน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งระหว่างเยาวชนกลุ่มปกติจากต่างสถาบัน และการอยู่ร่วมกันของเยาวชนกลุ่มปกติและเยาวชนที่มีความบกพร่อง แสดงให้เห็นชัดเจนว่าการมีกิจกรรมร่วมกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทำให้เด็กพิเศษได้มีโอกาสพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพของตน

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

1) การให้บุคคลปกติร่วมทำงานกับบุคคลพิการเป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าแก่ชีวิต เยาวชนในโรงเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ควรได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่านี้ โดย ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา ควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนนักศึกษามีโอกาสใช้ชีวิตการทำงานร่วมกันกับคนพิการ โดยวางแผนจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพความพิการแต่ละประเภท และมีระยะเวลาการร่วมกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เป็นกระบวนการ และยาวนานมากขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้เยาวชนเริ่มเปิดใจให้พื้นที่แก่คนพิการมากขึ้น เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของค่านิยมที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการและประชากรของสังคม

2) สสพ. ควรสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมที่เยาวชนปกติร่วมทำงานกับเยาวชนพิการที่เป็นกระบวนการระยะยาว ต่อเนื่อง ส่งผลต่อไปถึงการมีครอบครัวชุมชนเอื้ออาทร(ใหม่) และควรสนับสนุนให้มีพื้นที่สำหรับการนำเสนอผลงานของผู้พิการอย่างหลากหลาย เช่น การแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี ผลงาน/ชิ้นงานการฝีมือ สิ่งประดิษฐ์ รวมทั้งการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่พักพาตนเองได้มากที่สุดตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

3) เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่จะทำให้สังคมปรับเปลี่ยนมุมมองต่อผู้พิการ โดยเห็นว่าผู้พิการมีศักยภาพในการทำงานและดำรงชีวิต เป็นกลุ่มบุคคลที่พร้อมสำหรับพัฒนา และแต่ละคนมีความ สามารถและต้องการพื้นที่สำหรับแสดงความสามารถ ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการควรมีเวทีสำหรับเรื่องนี้ โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่เข้าถึงง่ายจากทุกพื้นที่ โดยคนทุกกลุ่ม เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ที่ควรมีพื้นที่สำหรับเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น และอย่างต่อเนื่อง โดยอาจมีเรื่องราวของครอบครัว/ชุมชน(ใหม่) ที่เป็นแบบอย่างของสังคมเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของคนปกติให้เห็นภาพคนพิการชัดเจนขึ้น

โครงการลำดับที่ 7 ค่ายครู-ผู้ปกครองสร้างสำนึกรักเด็กปัญญา

1. ความเป็นมา

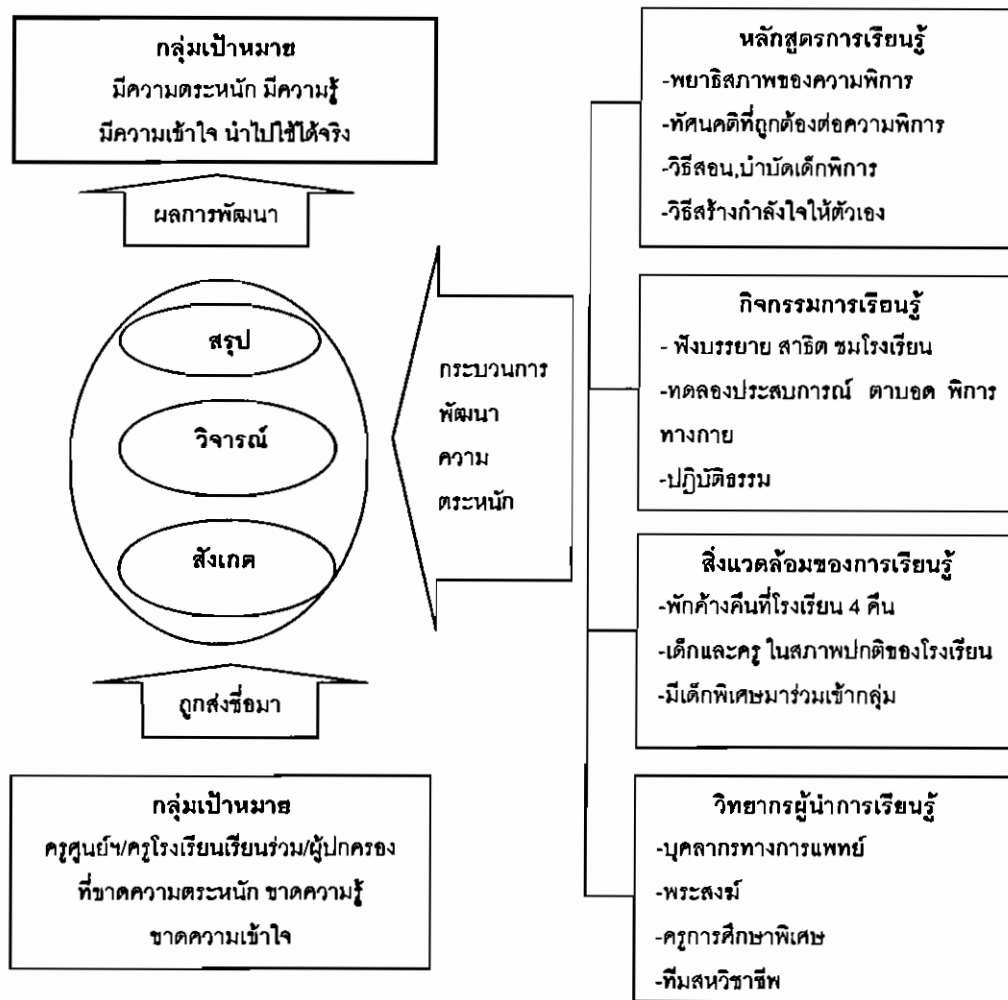
เด็กนับว่าเป็นต้นกล้าที่จะเติบโตเป็นทรัพยากรที่ล้ำค่าในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจากภาวะของโลกปัจจุบัน ต้นกล้าเหล่านี้มีความเสี่ยงในการถูกทำลายด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ยิ่งถ้าต้นกล้าเหล่านี้เป็นต้นกล้าที่ด้อยทางสติปัญญายังมีโอกาสที่จะเป็นต้นกล้าที่มีคุณภาพน้อยมาก แม้กระทั่งการดำรงชีวิตให้อยู่ได้ โรงเรียนจะเชิงเทรา ปัญญานุกูล จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการทางสติปัญญา เด็กนักเรียนส่วนหนึ่งเป็นเด็กกำพร้า อยู่มูลนิธิ เด็กอีกส่วนหนึ่งผู้ปกครองไม่ยอมรับความพิการ รวมทั้งครูส่วนหนึ่งซึ่งเป็นบุคลากรที่เพียงทำงานตามหน้าที่ ขาดความรัก ความผูกพัน ในการจะหล่อหลอมให้เด็กพิการเหล่านี้เป็นต้นกล้าที่สมบูรณ์ได้ทั้งที่พิการทางสติปัญญา โรงเรียนได้พยายามในการพัฒนา ครูและผู้ปกครองควบคู่กันไปในหลายปีที่ผ่านมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจความพิการของเด็กอย่างถ่องแท้ แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จึงคิดว่าการพัฒนาจะได้ผลต้องเป็นการพัฒนาจิตเพื่อให้ลดความเครียด ความทุกข์ของใจ เกิดการยอมรับ และมีเมตตาจากภายในรวมทั้งเสริมสร้างความสุขอันเนื่องมาจากปัญญา โรงเรียนจึงจัดโครงการค่ายครู-ผู้ปกครอง สร้างสำนึกรักเด็กปัญญาขึ้น

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ด้านความผิดปกติของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก
2. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีเทคนิควิธีในการบำบัด ผ่อนคลายและการจัดการความเครียดของตนเอง
3. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายอยู่ร่วมกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติกได้อย่างมีความสุข

3. วิธีดำเนินการ

การดำเนินโครงการมุ่งสร้างเจตคติของคนปกติให้รู้จัก เข้าใจ ให้พื้นที่แก่เด็กพิเศษ แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการ ดังแผนภาพ ต่อไปนี้

แผนภาพ แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการค่ายครู-ผู้ปกครองสำนักirkเด็กปัญญา

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

จากการดำเนินการตามหลักสูตรการจัดอบรมครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนมีความพึงพอใจกิจกรรมตลอดทั้ง 4 วัน ทุกคนได้รับความรู้ด้านความผิดปกติของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก มีเทคนิควิธีการในการบำบัด ผ่อนคลายและการจัดการความเครียดของตนเอง โดยนำแนวทางของวิถีพุทธนำมาใช้ได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้อยู่ร่วมกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติกได้อย่างเข้าใจในธรรมชาติของเด็ก และมีความสุขมากขึ้น ผู้ปกครองรู้สึกมีกำลังใจที่พบเห็นเด็กพิเศษที่เป็นนักเรียนของโรงเรียนจะเชิงเทราปัญญานุกูล ซึ่งมีความบกพร่องหลากหลายประเภท บางคนมีความบกพร่องรุนแรงกว่าลูกหลานของตนเอง บางคนมีพัฒนาการเกือบจะเป็นเด็กปกติ โดยเฉพาะนักเรียนซึ่งเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ สามารถทำกิจกรรมช่วยเหลืองานต่างๆ ของโรงเรียน ได้เป็นอย่างดี ส่งผลต่อความรู้สึกและกำลังใจแก่ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรโรงเรียนจะเชิงเทราปัญญานุกูลและครูโรงเรียนเรียนร่วม ให้มีกำลังใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กอย่างไม่ทอดทิ้งต่อไป ผู้รับผิดชอบโครงการกำหนดหลักสูตรขึ้นโดยคำนึงถึงการพัฒนาเจตคติ (Attitude) ความรู้ ความเข้าใจ (Knowledge) และความสามารถในการนำความรู้ ความเข้าใจไปปฏิบัติอย่างมีทักษะ (Performance or Skill) ของ

ครู และผู้ปกครองกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นไปตามหลักการทางการศึกษา หลักสูตรและกิจกรรมสอดคล้องกับความจริง สำหรับครู ผู้ปกครอง ระยะเวลาที่ใช้เรียนรู้ในแต่ละเรื่องใช้เวลาสั้น ซึ่งเหมาะสมกับวัยของผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่ ในส่วนของการติดตาม ตรวจสอบการนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น พบว่า ขั้นตอนของการดำเนินการในขั้นนี้ขาดหายไป ไม่มีแผนการติดตามความคงทนของเจตคติของครูและผู้ปกครอง และขาดข้อมูล การนำแนวความคิดไปต่อยอดพัฒนากับบุตรหลานให้เกิดผลอย่างต่อเนื่อง จริงจัง

4.2 นวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้

4.2.1 ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

นวัตกรรมของโครงการ คือ การออกแบบหลักสูตรการอบรม โครงการค่ายครู-ผู้ปกครองสร้างสำนึกรักเด็กปัญญา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเกิดพยาธิสภาพของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก คือ 1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก 2) การฟื้นฟูสมรรถภาพบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก 3) ทักษะการดำรงชีวิตของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก การเปลี่ยนทัศนคติและยอมรับความพิการและเสริมสร้างความสุขอันเนื่องมาจากปัญญา กิจกรรมสร้างคุณค่าแห่งชีวิต เรียนรู้และเข้าใจเด็กพิเศษ กลวิธีสร้างและเสริมพลังใจ จิตสำนึกแก่ตนและบุคคลอื่น การใช้นวัตกรรมนี้ หากกำหนดขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อประเมินความคงทนขององค์ความรู้และความตระหนักของกลุ่มเป้าหมายเป็นระยะๆ ตลอดปีการศึกษา และสร้างเครือข่ายครู-ผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้ความช่วยเหลือกันและกัน ก็จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.2.2 ด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

ผู้รับผิดชอบโครงการมองเห็นการขาดความตระหนักของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครูในโรงเรียนจัดการเรียนร่วม กระทั่งครูการศึกษาพิเศษในศูนย์ฯ บางคน ที่มีเจตคติไม่ถูกต้องเหมาะสมในการดูแลและการให้การศึกษาศิลปะการ ซึ่งนำไปสู่การร่วมมือแบบไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจุดหมายครั้งนี้คือ การสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมาย แนวทางที่นำมาใช้ คือ ใช้กระบวนการสร้างความตระหนัก ในการพัฒนาเจตคติของกลุ่มเป้าหมาย โดยการให้กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้โดยให้สัมผัสของจริง ด้วยอายตนะของตนเองเป็นเวลาถึง 4 วัน ในสถานที่จริง จุดเด่น คือ

1) เป็นการให้กระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า "กระบวนการสร้างความตระหนัก" ซึ่งมีกิจกรรมหลัก 3 ขั้นตอน คือ การสังเกต (เพื่อให้รับรู้ข้อมูล) – การคิดไตร่ตรอง และ วิเคราะห์ – การสรุปความเข้าใจ ในขั้นตอนการรับรู้นั้น ให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้ข้อมูลจากการบอกเล่า การสังเกตบรรยากาศการเรียนการสอน การใช้ชีวิตของครูและนักเรียน การทดลองประสบการณ์ในการเป็นคนพิการ และการสังเกตพฤติกรรมของเด็กพิการในโรงเรียน ในขั้นตอนของการวิพากษ์วิจารณ์มีวิทยากรนำวิทยากรตามประเด็นเป็นช่วงๆ ทำให้สามารถ สรุปเหตุผลของสิ่งที่รับรู้เข้ามาอย่างถูกต้อง

2) การออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุมความรู้ที่พึงรู้ การออกแบบกิจกรรมที่ผู้เรียนได้สัมผัสของจริง เช่น การทดลองประสบการณ์ในการเป็นคนพิการ การมากินนอนที่โรงเรียนถึง 4 วัน ย่อมเพียงพอสำหรับผู้ใหญ่ที่จะเข้าใจ และสัมผัสโดยตรงด้วยตนเอง

3) การจัดหลักสูตรและมีกิจกรรมฝึกให้รู้จักการสร้างกำลังใจให้ตนเอง และการรู้จักผ่อนคลายเป็นพิเศษด้วยธรรมะ เป็นแนวทางที่ดีมาก เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่สุด

ข้อสังเกต คือ หากเป็นโครงการที่มีกิจกรรมต่อเนื่อง ยกระดับขั้นไปสู่การสร้างเครือข่ายจะเป็นโครงการที่มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

จากการดำเนินงานตามโครงการค่ายครู-ผู้ปกครองสร้างสำนึกรักเด็กปัญญา โรงเรียนจะเชิงเทราปัญญา-นุกูลครั้งนี้ หากครูและผู้ปกครองสามารถนำความรู้ ไปใช้ในการปฏิบัติตนอย่างต่อเนื่อง โดยมีคณะวิทยากร ครู โรงเรียนจะเชิงเทราปัญญา-นุกูล และเครือข่ายผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้เด็ก ๆ มีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนได้

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ

4.3.1 การสร้างความตระหนักเป็นความจำเป็นขั้นต้นที่สุดของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการในสังคม ดังนั้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพคนพิการทุกประเภท ควรนำนวัตกรรมนี้ไปใช้ในการพัฒนาความตระหนักของผู้เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ที่รับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่อง และขยายกลุ่มเป้าหมายให้ทั่วถึงทั้งชุมชนควบคู่ไปกับการใช้นวัตกรรมอื่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สำหรับสถานศึกษานั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายน่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมสร้างความตระหนักเช่นนี้ เนื่องจากเป็นวัยที่กำลังแสวงหาสิ่งที่ท้าทาย และมีความคิดเห็นต่อโลกแบบตรงไปตรงมา ย่อมปลูกฝังความนึกคิดที่ดี มีคุณค่าเช่นนี้ได้ดี

4.3.2 สถาบันส่งเสริมสุขภาพคนพิการในสังคม (สสพ.) ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้สังคมเกิดความตระหนักถึงคนพิการอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะด้วยแนวทางของนวัตกรรมนี้หรือแนวทางอื่น เพื่อเผยแพร่ให้กว้างขวาง และควรส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายภาคีในชุมชนเพื่อร่วมมือกันสร้างเสริมคุณภาพคนพิการให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นต่อไป

4.3.3 ในเชิงนโยบาย คนพิการทุกคนควรมีหลักประกันสุขภาวะในการดำรงชีวิตร่วมกับคนไม่พิการในสังคมอย่างเท่าเทียม หน่วยงานระดับสูงควรเริ่มต้นสร้างความตระหนักถึงคุณค่าชีวิตของคนทุกคนอย่างจริงจัง โดยการมีการประชาสัมพันธ์ โฆษณาผ่านสื่อ หรือจัดกิจกรรมเช่นที่โรงเรียนจะเชิงเทราปัญญา-นุกูลจัด ให้ต่อเนื่อง เช่นเดียวกับการประชาสัมพันธ์เรื่อง เมาไม่ขับ จน-เครียด-ดื่มเหล้า ซึ่งปัจจุบันประสบความสำเร็จกลายเป็นปทัสถานสำหรับสังคมไทยไปอีกเรื่องหนึ่งแล้ว ดังนั้นจึงควรมีการประชาสัมพันธ์ๆ เกี่ยวกับการ “เปิดใจ ให้พื้นที่ แก่คนพิการ” ซึ่งจะนำไปสู่บรรทัดฐานที่ดีของสังคมอีกเรื่องหนึ่งด้วย

โครงการลำดับที่ 8 เด็กปัญญามีคุณค่าจากการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรม

1. ความเป็นมาของโครงการ

สังคมไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องสุขภาพเพิ่มมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นและจำกัดอยู่เฉพาะเรื่องสุขภาพกาย เด็กที่นับว่าเป็นต้นกล้าที่จะเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีค่าในการพัฒนาประเทศ มีความเสี่ยงในการถูกทำลายด้วยสิ่งมอมเมาที่หลากหลาย และยิ่งถ้าเด็กเหล่านี้เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติกยิ่งมีโอกาสนี้จะเป็นต้นกล้าที่มีคุณภาพน้อยมาก

โรงเรียนจะเชิงเทราปัญญานุกูล สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โรงเรียนจึงได้จัดทำโครงการเด็กปัญญามีคุณค่า จากการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรม ขึ้น โดยเริ่มต้นด้วยกระบวนการกล่อมเกล่าในห้องปฏิบัติการที่มีสื่ออุปกรณ์ที่เร้าต่อการรับรู้ความรู้สึกด้านต่างๆ ในการส่งเสริมและพัฒนาเด็ก กล่าวคือการจัดสิ่งแวดล้อมให้สัมผัสทั้ง 6 ได้สัมผัสกับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ นำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับพยาธิสภาพของแต่ละบุคคล เรียกว่า กระบวนการซึมซับ ทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) มีการกระทำโต้ตอบ ผูกฝนอบรมตนเองโดยอาศัยสังคมที่อยู่ในสภาวะเป็นน้ำเลี้ยงที่ดี เพื่อพุงให้ต้นกล้าเติบโต ไม่เหี่ยวเฉาแห้งตาย คุณค่าของความดีความงามในเด็กจะเกิดขึ้นได้ สิ่งสำคัญคือต้องสร้างการยอมรับของผู้คนในสังคม การบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรมจึงจะเติบโตขึ้นในจิตใจ ผลิดอกออกใบและแตกหน่อเพื่อรังสรรค์คุณค่าต่อชุมชน สังคมชาติ และสังคมโลก และนับได้ว่ายังคุณประโยชน์นอกนันทต่อการจัดการและแก้ไขปัญหาสังคมโดยรวมในทุกๆด้าน

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับพยาธิสภาพของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก

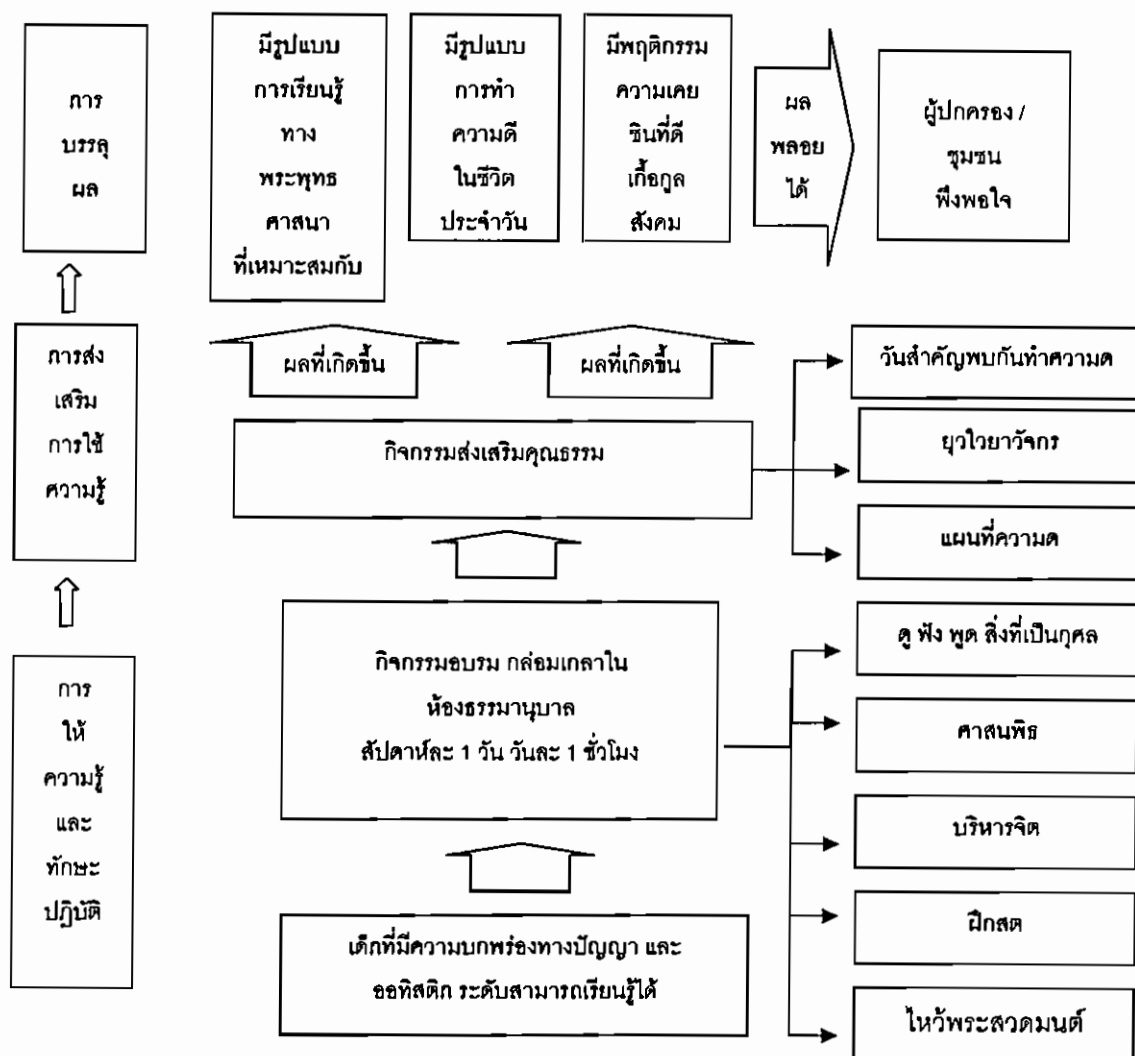
2.2 เพื่อสร้างรูปแบบการทำความดีในชีวิตประจำวันให้เกิดขึ้นแก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก

2.3 เพื่อสร้างพฤติกรรมความเคยชินที่ดี เกื้อกูลสังคมให้เกิดขึ้นแก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติก

3. วิธีดำเนินการ

ผู้รับผิดชอบโครงการ ต้องการให้เด็กที่มีความบกพร่องทางปัญญาและ ออทิสติก ระดับเรียนรู้ได้ มีกระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับพยาธิสภาพของตนเอง มีรูปแบบการทำความดีในชีวิตประจำวัน และมีพฤติกรรมความเคยชินที่ดี เกื้อกูลสังคม

แนวทางที่ผู้รับผิดชอบนำมาใช้คือ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย(Affective Domain) อย่างเป็นกระบวนการ มีทั้งการเรียนรู้ในห้องเรียนและเรียนรู้นอกห้องเรียนตามสภาพจริง มีกิจกรรมส่งเสริมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องตลอดปี ให้เด็กเรียนรู้โดยการซึมซับจนเกิดผล เป็น "ความปกติธรรมดาที่จะทำความดี" ซึ่งวิธีการนี้น่าจะเรียกว่า "พุทธบำบัด" หรือ "พุทธวิธีบำบัด" ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการเด็กปัญญามีคุณค่าจากการบ่มเพาะต้นกล้าคุณธรรม

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

วัตถุประสงค์ของโครงการ จำแนกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ การบำบัดฟื้นฟูด้วยกิจกรรมคุณธรรม เป็นพุทธบำบัด โดยใช้สื่อ สิ่งเร้าต่างๆ ในห้องธรรมานูบาล และส่วนที่สองคือกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนด้วยกิจกรรมรณรงค์การทำความดี กิจกรรมยูวไวยาวัจกร กิจกรรมวันสำคัญ พบกันทำความดี ซึ่งแต่ละกิจกรรมประกอบด้วยกิจกรรมย่อย หลายกิจกรรมมีปฏิทินดำเนินงานตลอดปีการศึกษา 2552 โครงการดำเนินงานได้ตามขั้นตอนกิจกรรมการเตรียมการ ซึ่งระบุไว้ในปฏิทินปฏิบัติงานของโครงการ ส่วนขั้นตอนการอยู่ในช่วงการจัดทำห้องธรรมานูบาล ซึ่งโรงเรียนจัดเตรียมห้องธรรมานูบาลแล้ว ส่วนสื่อ อุปกรณ์ ซึ่งใช้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ บางชนิดอยู่ระหว่างการจัดทำ ยังไม่แล้วเสร็จ ส่วนการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ จะดำเนินงานตามปฏิทินการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ในภาคเรียนที่ 1 และ 2 ต่อไป อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มในการดำเนินงานตามปฏิทินการจัดกิจกรรมที่ผู้รับผิดชอบโครงการกำหนดไว้ การประเมินพบว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนามี

ความเหมาะสม การสร้างรูปแบบการทำความดีในชีวิตประจำวันและพฤติกรรมความเคยชินที่ดีเกื้อกูลสังคม น่าจะเกิดแก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติกได้ตามเป้าหมาย

4.2 นวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้

4.2.1 ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

นวัตกรรมของโครงการ คือ การบำบัดฟื้นฟูด้วยกิจกรรมพุทธบำบัด แนวคิดหลักของนวัตกรรมคือ นักเรียนสามารถบำบัดและฟื้นฟูผ่านกิจกรรมการสัมผัสสิ่งไร้ผ่านอายตนะภายในและภายนอกให้เกิดกระบวนการซึมซับเข้าสู่ภายในจิตใจ เกิดความรู้สึกคล้อย เพื่อฝึกฝนด้านการมีสติ สมาธิ จากสื่อ อุปกรณ์ในห้องธรรมานุบาล (ห้องปฏิบัติการทางพระพุทธศาสนา) และการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และศาสนพิธีของนักเรียนผ่านกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติที่ต่อเนื่อง จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน จะสามารถสร้างพฤติกรรมที่ดีเกื้อกูลสังคมให้เกิดขึ้นแก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติกได้ นอกจากการจัดกิจกรรมบำบัดฟื้นฟูในห้องธรรมานุบาลแล้ว การจัดกิจกรรมโดยใช้พุทธวิธีมาเป็นแนวทางให้เด็กได้นำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การประพฤติตนเป็นคนดี มีน้ำใจ เสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่น ชุมชนและสังคม เรียนรู้การมีชีวิตอยู่เพื่อเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ส่งผลให้เด็กเห็นคุณค่าตนเอง มีความภาคภูมิใจในการมีชีวิตของเด็กๆ ร่วมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี

4.2.2 ด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

1) ผู้ปกครอง ครู และชุมชนมีความสนใจต่อกระบวนการเรียนรู้ด้วยแนวทางวิธีพุทธ โดยมีใจว่า นอกจากเด็กจะได้รับการบำบัดฟื้นฟูแล้ว จะได้เรียนรู้ในสิ่งที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ ได้แก่การฝึกสมาธิ สติ สัมปชัญญะ การปลูกฝังให้เป็นคนดี มีน้ำใจ เสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมรอบข้าง มีจิตสาธารณะ จะทำให้เด็กเห็นคุณค่าความเป็นตัวตนของเขา สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นได้

2) คาดว่าครู และผู้ปกครองจะได้รับผลกระทบในทางบวกจากการบำบัดและฟื้นฟูเด็กด้วยพุทธวิธี (พุทธบำบัด) เพราะครูและผู้ปกครองจะได้รับแรงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ศึกษาพุทธวิธีในแง่มุมต่างๆ ไปพร้อมกับเด็กด้วย แล้วจะเกิดการซึมซับเช่นเดียวกับเด็กๆ ซึ่งค่อยๆ ซึมซับ จนกระทั่งปฏิบัติจนเป็นนิสัยได้

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

จากการติดตามประเมินโครงการครั้งนี้พบว่าการจัดกิจกรรมบำบัดฟื้นฟูเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและออทิสติกด้วยพุทธวิธี ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม จะเป็นการส่งเสริมความเมตตาของผู้ใหญ่ต่อเด็กพิการ ซึ่งน่าจะนำไปสู่การเปิดใจ ให้พื้นที่แก่เด็กพิการในที่สุด

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

4.3.1 องค์การที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพเด็กพิการทางสติปัญญาและออทิสติก ควรนำนวัตกรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ดำเนินการในพื้นที่ที่รับผิดชอบ เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่นับถือและผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา การนำหลักธรรมทางพุทธมาใช้ในการชีวิตประจำวันสอดคล้องกับวิถีทางสังคมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ต้องการให้นักเรียนสงบ มีสมาธิ อาจรับแนวคิดเกี่ยวกับห้องธรรมานุบาลไปดำเนินการได้ดี เนื่องจากค่าจัดทำไม่สูงและดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ดี

4.3.2 สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามแนวคิดของนวัตกรรมการใช้พุทธบำบัดหรือศาสนาบำบัดให้กว้างขวางและแพร่หลายขึ้น เนื่องจากกิจกรรมของพุทธบำบัดนั้น สอดคล้องกับ

วิถีชีวิตเด็กพิการซึ่งส่วนใหญ่บิดามารดานับถือศาสนาพุทธ หรืออาจส่งเสริมการประยุกต์ใช้กับศาสนาอื่นก็น่าจะ
ได้ผลดีเช่นเดียวกัน ตามที่โครงการนี้แสดงทัศนะว่า

4.3.3 ในเชิงนโยบาย หน่วยงานผู้รับผิดชอบด้านคนพิการ ควรสนับสนุนให้นำแนวทางปฏิบัติของศาสนามา
บูรณาการกับภาคส่วนอื่นในสังคมในการบำบัดฟื้นฟูคนพิการ เพื่ออย่างน้อยที่สุดก็จะเป็นคนพิการที่มีคุณธรรมอยู่
ภายในส่งผลในด้านจิตใจที่ดีงามของเด็ก ผู้ปกครอง ชุมชนได้เป็นอย่างดีด้วย

โครงการลำดับที่ 9 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว

1. ความเป็นมา

ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช พบปัญหามูลค่าการงบประมาณ และการมีพื้นที่รับผิดชอบกว้าง ไม่สามารถให้บริการที่ครอบคลุมและทั่วถึง ผู้รับบริการยากจน บ้านอยู่ห่างไกล ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดทักษะ ขาดเจตคติและความตระหนักต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ จึงส่งผลกระทบต่อเสียต่อคนพิการในพื้นที่ห่างไกลโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้พิการที่มีอายุ 3-15 ปี ซึ่งอยู่ในวัยเรียนควรได้รับการฟื้นฟูและให้การศึกษาตามศักยภาพ จึงได้หาแนวทางการแก้ปัญหาโดยทดลองจัดให้บริการเคลื่อนที่ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชีวิตผู้พิการ เพื่อจัดการศึกษาแก่ผู้พิการและให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในการช่วยเหลือ ฟื้นฟูสมรรถภาพและการเตรียมความพร้อมแก่ผู้พิการ โดยใช้วิธีการประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาล และมูลนิธิเพื่อเด็กพิการจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเด็กพิการกลุ่มเป้าหมาย 25 คน ที่มีสภาพความพิการรุนแรง เดินไม่ได้ ทรงตัวไม่ได้ นั่งไม่ได้ พูดไม่ได้ สื่อสารไม่ได้ ผู้ปกครองมีฐานะยากจนไม่สามารถนำมาใช้บริการที่ศูนย์ฯ ได้และศูนย์ฯ ไม่สามารถไปให้บริการที่บ้านได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ได้ร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายผู้ปกครองขึ้น มีการประชุมกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันและกำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน แบ่งภาระงานในการให้บริการตามความถนัดและทรัพยากรที่มีของแต่ละหน่วยงาน

ผลที่เกิดจากการทดลอง พบว่า เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดและเจตคติที่มีต่อเด็กพิการ บุคคลในครอบครัวมีความเข้าใจและให้ความช่วยเหลือต่อเด็กพิการเป็นอย่างดี เด็กพิการได้รับการพัฒนาทักษะด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การสื่อความหมาย การปรับพฤติกรรม การช่วยเหลือตนเอง ทักษะพื้นฐานทางวิชาการ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม สื่อสารกับบุคคลรอบข้าง แสดงความต้องการของตนเองหรือขอความช่วยเหลือได้ เด็กพิการที่มีความพร้อม ทางศูนย์ฯ ส่งต่อเข้ารับการศึกษาระบบ ด้านการแพทย์เด็กพิการได้รับการฟื้นฟูอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ได้พัฒนากล้ามเนื้อส่วนต่างๆ สามารถรับรู้และช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น ทำให้ผู้ปกครองเกิดความตระหนักต่อการบำบัดฟื้นฟูอย่างจริงจัง นอกจากนั้น เด็กพิการบางคน สามารถฝึกอาชีพได้ตามความสามารถของแต่ละบุคคลและความพร้อมของครอบครัว เพื่อให้การดำเนินงานโครงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัวดำเนินต่อไปอย่างมั่นคงและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ขยายเครือข่ายเพิ่มขึ้น และส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนแนวคิดทางสังคมได้ ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงได้เสนอโครงการ "สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว" ขึ้น

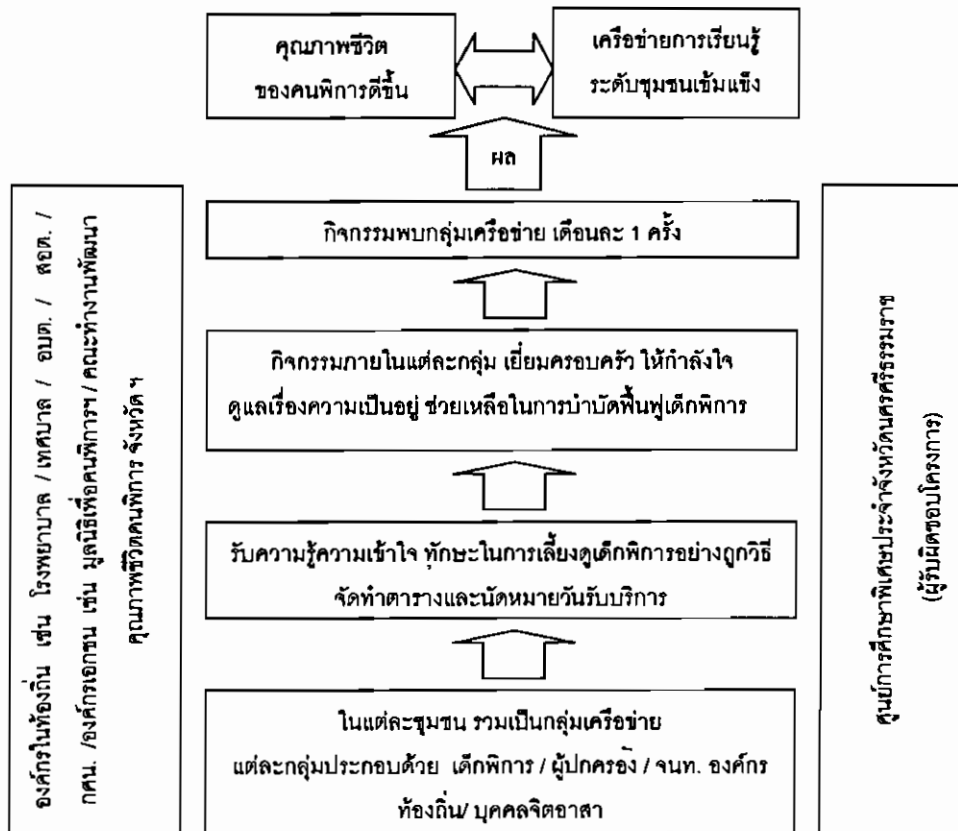
2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกิดกลไกทางสังคมที่สามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว
2. เพื่อให้มีเครือข่ายการทำงานในการสร้างการเรียนรู้แก่สังคมและครอบครัวอย่างมีคุณภาพ
3. เพื่อให้มีสื่อชุดความรู้และเอกสารที่จะเผยแพร่ต่อไปในระดับชุมชนและระดับประเทศ
4. เพื่อให้ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในการเลี้ยงดูคนพิการอย่างถูกวิธี

3. วิธีดำเนินการ

1. สำรวจ และรวบรวมข้อมูลของผู้พิการ ที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบจนถึงอายุ 16 ปี รับสมัครผู้พิการ ประเมินความสามารถพื้นฐานและ จัดกลุ่มผู้รับบริการตามประเภทและสภาพความพิการ เป็น 4 กลุ่มวางแผนการจัดทำ IEP ร่วมกับผู้ปกครอง แพทย์ นักวิชาชีพ ครูการศึกษาพิเศษ
2. ให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ฯ สิทธิตามกฎหมายที่คนพิการพึงได้รับ ให้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการเลี้ยงดูคนพิการ โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ มาให้ความรู้ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติให้ผู้ปกครองสามารถนำไปใช้กับคนพิการได้
3. นัดแนะการรับบริการทางด้านการศึกษา ด้านการแพทย์ ด้านสังคม และอื่นๆ โดยกำหนดพบกลุ่มทุกเดือน เป็นเวลา 1 ปี กิจกรรมในการพบกันแต่ละครั้ง มีการจัดกิจกรรมนันทนาการ(เพลง เกมส์ เล่านิทาน แนะนำสมาชิกใหม่) แล้วจัดกิจกรรมตามฐาน 4 ฐาน ฐานที่ 1 การฟื้นฟูด้านการแพทย์ ฐานที่ 2 การศึกษา ฐานที่ 3 การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ฐานที่ 4 กิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น ศิลปะบำบัด ดนตรีบำบัด โดยให้ผู้ปกครองพร้อมคนพิการปฏิบัติกิจกรรมฐานละ 30-45 นาที หมุนเวียนจนครบ 4 ฐาน
4. ร่วมอภิปรายผลการปฏิบัติกิจกรรมของแต่ละฐาน แล้วร่วมกันสรุป ประเมินผลการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง เพื่อนำปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะไปปรับปรุงการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

นวัตกรรมการดำเนินโครงการสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพ แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและครอบครัว

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานของโครงการ

(1) คุณภาพ/ศักยภาพของเครือข่าย

ด้านความเป็นระบบ : มีระบบที่ชัดเจน มีการจัดโครงสร้างองค์กร กำหนดวิธีการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างภาคีภายในกลุ่มให้เป็น "หุ้นส่วน" ให้มีการร่วมจัดทำแผนงาน ร่วมดำเนินงาน มีปฏิทินปฏิบัติงาน มีการแบ่งหน้าที่ มีการติดตามจากผู้ประสานงาน เพื่อช่วยเหลือแก้ปัญหาและพัฒนาระบบงาน

ด้านความเข้มแข็ง : องค์ประกอบของกลุ่มมีผู้ปกครองและบุคคลเครือข่าย ที่มีหลากหลายมุมมองและหลายความชำนาญ มาเข้าร่วมกลุ่มตามความสมัครใจ มีการสนับสนุนจากภายนอก เช่น งบประมาณ สถานที่ ความรู้ ผู้เชี่ยวชาญ การปรับกระบวนให้เอื้อ จากองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล โรงพยาบาล ในพื้นที่ๆ เครือข่ายตั้งอยู่

ด้านความยั่งยืน : มีปฏิทินที่ชัดเจนในการพบกลุ่ม การประชุมสรุปผลการดำเนินงานและพัฒนา งานเดือนละ 1 ครั้ง และการติดตามช่วยเหลือจากผู้ประสานงานเป็นระยะ

ด้านความเป็นกลไกทางสังคม : เกิดความร่วมมือในระดับชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเป็นระบบ เนื่องจากวิธีการที่เน้นการมีส่วนร่วมในลักษณะหุ้นส่วน เน้นการแก้ปัญหาจากภายในกลุ่ม ซึ่งต้องมีการระดมความคิด ร่วมมือกันวางแผน และร่วมมือกันติดตามผลที่เกิดขึ้น และเป็นจุดกำเนิดหนึ่งของการเป็นชุมชนเอื้ออาทร

(2) คุณภาพและปริมาณของสื่อชุดความรู้และเอกสารเผยแพร่ ของโครงการ

มีการจัดทำสื่อชุดความรู้และเอกสารที่จะเผยแพร่ต่อไปในระดับชุมชนและระดับประเทศ โดยใช้เงินประมาณ 15% ของงบฯ ที่ได้รับการสนับสนุนจาก สสพ. (393,500บาท) มีการจัดทำ VTR Presentation ชื่อ "วิถีทัศน์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิการ" เนื้อหามุ่งสะท้อนบทบาทและการดำเนินงานของศูนย์ฯ ประจำจังหวัดนครราชสีมา และนำเสนอกรณีศึกษาเด็กพิการจำนวนหนึ่งจากแต่ละชุมชน จุดประสงค์ของสื่อต้องการสร้างความตระหนักและความต้องการมีส่วนร่วมของผู้รับสื่อ ซึ่งพบว่าบุคคลในเครือข่ายรับรู้ว่ามีสื่อดังกล่าว แต่มีเพียงส่วนน้อยที่จำได้ว่าเนื้อหาเป็นอย่างไร ส่วนบุคคลอื่นนอกกลุ่มเครือข่ายไม่มีผู้ใดจำได้ อาจกล่าวได้ว่าการผลิตสื่อในครั้งนี้ ยังไม่สามารถทำหน้าทีสื่อสารเรื่องราวของโครงการได้อย่างกว้างขวางเนื่องจากข้อจำกัดของช่องทางการเผยแพร่

(3) ความรู้ความเข้าใจและทักษะของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กพิการหลังจากการรับความรู้จากโครงการ

ผู้ปกครองเด็กพิการที่อยู่ในเครือข่ายเกือบทุกคนเล่าเรื่องการพบกลุ่ม การได้รับคำแนะนำจากครูการศึกษาพิเศษและบุคลากรทางการแพทย์ การมาเยี่ยมบ้านของบุคคลเครือข่ายในชุมชน และอธิบายพัฒนาการของเด็กพิการได้ ซึ่งสะท้อนว่าผู้ปกครองได้เรียนรู้อะไรบางอย่างจากการเข้าร่วมโครงการ และสิ่งที่ได้รับได้แก่ความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติ ยังคงอยู่ ส่วนทักษะการปฏิบัตินั้น จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กพิการ เช่น การอุ้ม การนวดกล้ามเนื้อ พบว่าผู้ปกครองเกิน 90 % ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพการของเด็ก ส่วนใหญ่บอกเหตุผลว่าเป็นเพราะเมื่อได้รับคำแนะนำแล้วทดลองปฏิบัติตามคำแนะนำก็รู้สึกได้เองจากประสบการณ์ทันทีว่าเป็นวิธีที่ถูกต้อง แม้เคยทดลองปฏิบัติเป็นอย่างอื่นก็ไม่เห็นผลแบบเดียวกับที่ได้รับคำแนะนำ จึงปฏิบัติเรื่อยมา ผู้ปกครองพึงพอใจมากต่อคำแนะนำของนักวิชาชีพและบุคลากรทางการแพทย์ที่ให้คำแนะนำ

4.2 นวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้

แนวคิดหลักของนวัตกรรมนี้มาจากความเข้าใจว่า การบำบัด พื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กพิการที่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถเกิดขึ้นในครอบครัวโดยลำพัง แต่บุคคลอื่นๆ ในชุมชน หรือ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ต้องมีส่วนร่วมในลักษณะภาคีเครือข่าย และเป็นแนวคิดที่มีอยู่แล้ว (การบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน : CBR)

คุณค่าของนวัตกรรมที่ควรกล่าวถึง มี 3 ด้าน คือ

4.2.1 ด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

เป้าหมายของการมีเครือข่ายนี้คือการร่วมมือกันดูแล บำบัด ฟื้นฟูเด็กพิการให้เป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของภาคีในชุมชน และพบว่าเด็กพิการมีพัฒนาการด้วยกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างชัดเจนจริง เครือข่ายนี้การเป็นกลไกทางสังคม ที่ทำให้เกิดความร่วมมือในระดับชุมชน และเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเป็นระบบ จากวิธีดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมในลักษณะหุ้นส่วน เน้นการแก้ปัญหาจากภายในกลุ่ม ซึ่งต้องมีการระดมความคิด ร่วมมือกัน วางแผนที่ชัดเจน และร่วมมือกันติดตามผลที่เกิดขึ้น

ผลอีกประการหนึ่งที่ได้รับผิชอบโครงการไม่ได้กล่าวถึง คือ การเป็นจุดกำเนิดหนึ่งของการเป็นชุมชนเอื้ออาทร ซึ่งเกิดจากการที่ภาคีมีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจชีวิตของครอบครัวของเด็กพิการ กับการได้สัมผัสกับเด็กพิการโดยตรง นานเข้าจะทำให้บุคคลผู้นั้นเปิดใจให้พื้นที่สำหรับคนพิการ และเปิดใจกับเรื่องอื่นๆ อีก นำไปสู่สังคมเอื้ออาทรไปในที่สุด

4.2.2 ด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

ความเคลื่อนไหวของกลุ่มภาคีเครือข่าย ส่งผลให้บุคคลอื่นนอกเครือข่ายเริ่มมองเห็นคนพิการชัดเจนขึ้น ผู้ปกครองเด็กพิการที่มีพัฒนาการดีและอยู่ในวิสัยที่จะพาไปไหนไกลๆ ได้ มีความมั่นใจมากขึ้นที่จะพาเด็กพิการออกนอกบ้านไปรับบริการหรือไปพบกลุ่ม เด็กพิการที่มีศักยภาพในการรับรู้และแสดงออกได้ มีสุขภาพจิตดีขึ้นเมื่อมีโอกาสได้พบบุคคลอื่นๆ ในสถานที่ใหม่ และได้รับการปฏิบัติในการดูแลอย่างถูกวิธีจากผู้ปกครอง องค์กรในท้องถิ่น ให้ความสนใจที่จะมีส่วนร่วม เช่น จัดงบประมาณสนับสนุน จัดกิจกรรมส่งเสริม จัดระบบการดูแลสุขภาพของคนพิการและครอบครัว ส่งเสริมเรื่องอาชีพและรายได้ของผู้เกี่ยวข้อง

แต่อย่างไรก็ตาม ผลกระทบดังกล่าว ยังไม่อาจทำนายได้ว่าแต่ละชุมชนจะเกิดขึ้นในทิศทางและระดับเดียวกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้เกี่ยวข้อง

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

ในแต่ละกลุ่มควรมีบุคคลเครือข่าย เช่น สมาชิก อสม. , อบต. , จนท.อนามัย ฯ ด้วยเสมอ การก่อตัว ควรใช้วิธีการชักชวนและโน้มน้าว ให้เกิดเจตคติและความเต็มใจของบุคคลเครือข่ายที่มาร่วมกลุ่ม ควรส่งเสริมให้สัมพันธภาพของบุคคลในกลุ่ม มีลักษณะเป็น "หุ้นส่วน" ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อพัฒนาการของเด็กพิการอย่างเท่าเทียมกัน ควรปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม และเรียนรู้จากบทเรียนของตนเป็นหลัก แนวทางที่ต้องเตรียมการไว้คือ การประสานกับองค์กรระดับอำเภอ เช่น ศูนย์การศึกษาคนออกรเรียน โรงพยาบาลประจำอำเภอ เพื่อสร้างศูนย์เครือข่ายระดับอำเภอรองรับการขยายตัวของกลุ่มเครือข่ายชุมชนไว้ล่วงหน้า โดยรูปแบบของศูนย์เครือข่ายระดับอำเภอไม่ควรเป็นทางราชการ และไม่ผูกมัดไว้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง การแสวงหาเพื่อนร่วมทางที่มีจุดหมายเดียวกัน เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กพิการอย่างยิ่ง กิจกรรมที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายมากคือกิจกรรมการพบกลุ่มตามนัดหมาย เดือนละ 1 ครั้ง เป็นสัญลักษณ์สำคัญของการได้รับการบริการ

ผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรของท้องถิ่นกำลังเพิ่มความสนใจการมีและดำรงอยู่ ของกลุ่มเครือข่ายภาคีเพื่อพัฒนาเด็กพิการมากขึ้น เสมือนเป็นค่านิยมใหม่ ของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นโอกาสที่ดีของการสร้างเครือข่าย รวมไปถึงการขอรับการสนับสนุน และเป็นสัญญาณที่ดีในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมนี้ไปใช้

5. ข้อมูลที่จะนำไปเป็นพื้นฐานของการกำหนดนโยบายสาธารณะ

1. องค์กรในท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ควรจัดตั้งเครือข่ายผู้ดูแลเด็กพิการในชุมชนในพื้นที่ อย่างเป็นรูปธรรม โดยการสำรวจเด็กพิการในพื้นที่รับผิดชอบ ประสานกับศูนย์การศึกษาพิเศษ เพื่อจัดอบรมผู้ดูแล เด็กพิการ สนับสนุนให้มีกิจกรรมในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของผู้ดูแล เด็กพิการ และคุณภาพชีวิตของเด็กพิการ ตามแนวทางของการบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน (CBR)

2. สสพ. ควรสนับสนุนการจัดทำสื่อที่ผู้ดูแลเด็กพิการ สามารถนำไปใช้ด้วยตนเอง เช่น ชุดการเรียนรู้ ชุดฝึกปฏิบัติในการดูแลเด็กพิการประเภทต่างๆ เช่น วิชีดี/คู่มือ เรื่องนวดเพื่อบำบัด เรื่องการสร้างอุปกรณ์ ช่วยเหลือ ฯลฯ ซึ่งผู้ดูแลสามารถเปิดชมและปฏิบัติไปพร้อมภาพในโทรทัศน์ได้ นอกจากนั้น สสพ. ควรส่งเสริม โครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบำบัดฟื้นฟู (CBR) ในลักษณะของเครือข่าย ให้มากขึ้น

3. ในระยะสั้น ควรผลักดันให้เกิดช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้ดูแลเด็กพิการด้วยกัน และระหว่างผู้ดูแล เด็กพิการกับองค์กรที่สามารถให้ความช่วยเหลือฉุกเฉินได้เช่น การมีรายการวิทยุ/โทรทัศน์สำหรับคนพิการ/ความ พิกการ ที่เข้าถึงได้ง่ายจากทั่วทุกส่วน และมีอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นปกติ และการมีโทรศัพท์สายด่วน (HOTLINE) ที่ สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา

4. ในเชิงนโยบายระดับชาติ ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการบำบัดฟื้นฟูคนพิการมากขึ้น ในระยะสั้น อาจแสวงหานักเคลื่อนไหวหรือชุมชนที่ดำเนินการในเรื่องนี้ได้ดีอยู่แล้วเพื่อประกาศเชิดชู และยกย่องให้เป็นต้นแบบของ สังคม เช่นเดียวกับที่มีปราชญ์ทางการเกษตรแบบผสมผสาน หรือ มีชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ใน ระยะยาวควรมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กรในท้องถิ่นเกี่ยวกับคนพิการ ซึ่งต้องกำหนดตัวบ่งชี้ ให้ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการอย่างเป็น กระบวนการ

โครงการลำดับที่ 10 ผู้นำคนหูหนวกเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน

1. ความเป็นมา

เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ไม่สามารถสื่อสารกันด้วยคำพูด การสื่อสารกับเด็กพิการทางหูกับบุคคลใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ก็จะใช้ท่าทางการสัมผัสเพื่อให้เกิดความเข้าใจ แต่หากสื่อสารกับบุคคลอื่นจะเข้าใจไม่ตรงกับความต้องการที่จะสื่อสาร ทำให้สื่อความหมายผิดพลาด เด็กหูพิการในช่วงอายุ 2-4 ขวบ จะไม่สามารถเรียนรู้อะไรได้จากผู้อื่นนอกจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ทำให้มีความรู้ในวงจำกัด การพัฒนาความคิดรวบยอดทางการศึกษาเป็นไปได้ยากและช้า มีผลกระทบอย่างมากต่อโอกาสที่เขาจะได้รับความสำเร็จทางด้านการศึกษาและการงาน เด็กหูหนวกส่วนมากจะถูกตรวจพบเมื่อมีอายุมากแล้ว และเจ้าหน้าที่มักจะไม่ให้คำแนะนำแก่พ่อแม่ถึงขั้นตอนที่จะสามารถช่วยให้เด็กเหล่านี้มีการพัฒนาทางด้านภาษาและสมอง และไม่ได้ให้ข้อมูลกับผู้เกี่ยวข้อง กับการสอนเด็กหูหนวก ส่วนมากจะบอกพ่อแม่ให้กลับบ้านแล้วให้พาลูกมาใหม่เมื่อถึงวัยเรียน (อายุประมาณ 4 ถึง 6 ขวบ) ซึ่งการพัฒนาทางด้านภาษาและสมองของเด็กเข้าไปเสียแล้ว ยิ่งไปกว่านั้นความสัมพันธ์ในครอบครัวก็เป็นไปอย่างไม่ราบรื่น เด็กหูหนวกและครอบครัวไม่สามารถร่วมกันทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้ การที่ครอบครัวเด็กหูหนวกได้รับความช่วยเหลือทำให้เด็กเหล่านี้เสียโอกาสในการพัฒนาภาษาและสมอง ซึ่งอาจจะไม่สามารถหาอะไรมาทดแทนได้ จึงต้องหาวิธีการช่วยเด็กเล็กที่หูหนวกให้ได้เริ่มเรียนภาษาตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินอย่างรุนแรง หมายถึงภาษามือภาษามือไทย ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะรับข้อมูล ข่าวสาร ใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางการศึกษา การใช้ชีวิตประจำวัน การปกป้องสิทธิมนุษยชน ศาสนา และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

มีผู้ใหญ่หูหนวกที่สามารถใช้ภาษามือได้อย่างคล่องแคล่วอยู่ทั่วไปตามชุมชน ที่สามารถใช้ภาษามือในการสื่อสารได้อย่างดีเหมือนคนหูดีใช้ภาษาพูด พวกเขาเข้าใจถึงการเติบโตขึ้นมาในสังคมนี้โดยการเป็นเด็กหูหนวก เพราะฉะนั้น ผู้ใหญ่หูหนวกเหล่านี้คือบุคลากรท้องถิ่นที่จะช่วยเด็กหูหนวกและครอบครัวของเขา เขาสามารถจะช่วยให้พ่อแม่ เด็กหูหนวกมีทักษะในการสื่อสารกับลูกที่หูหนวก ถ้าผู้ใหญ่หูหนวกเหล่านี้อาศัยอยู่ใกล้ๆ บ้านเด็กหูหนวก เขาจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารได้บ่อยๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กหูหนวกและครอบครัวต้องการ

2. วัตถุประสงค์

1 เพื่อเป็นการเตรียมผู้นำคนหูหนวกในชุมชน ให้วิธีช่วยพัฒนาเด็กหูหนวกตั้งแต่แรกเกิดจนอายุ 6 ขวบ อย่างมีคุณภาพ

2 เพื่อให้ผู้นำคนหูหนวกในชุมชนเข้ารับการอบรม มีความรู้ ความคิด ทักษะ และความสนใจเพื่อช่วยในการพัฒนาการของเด็กเล็กหูหนวกตั้งแต่แรกเกิดจนอายุ 6 ขวบ อย่างมีประสิทธิภาพ

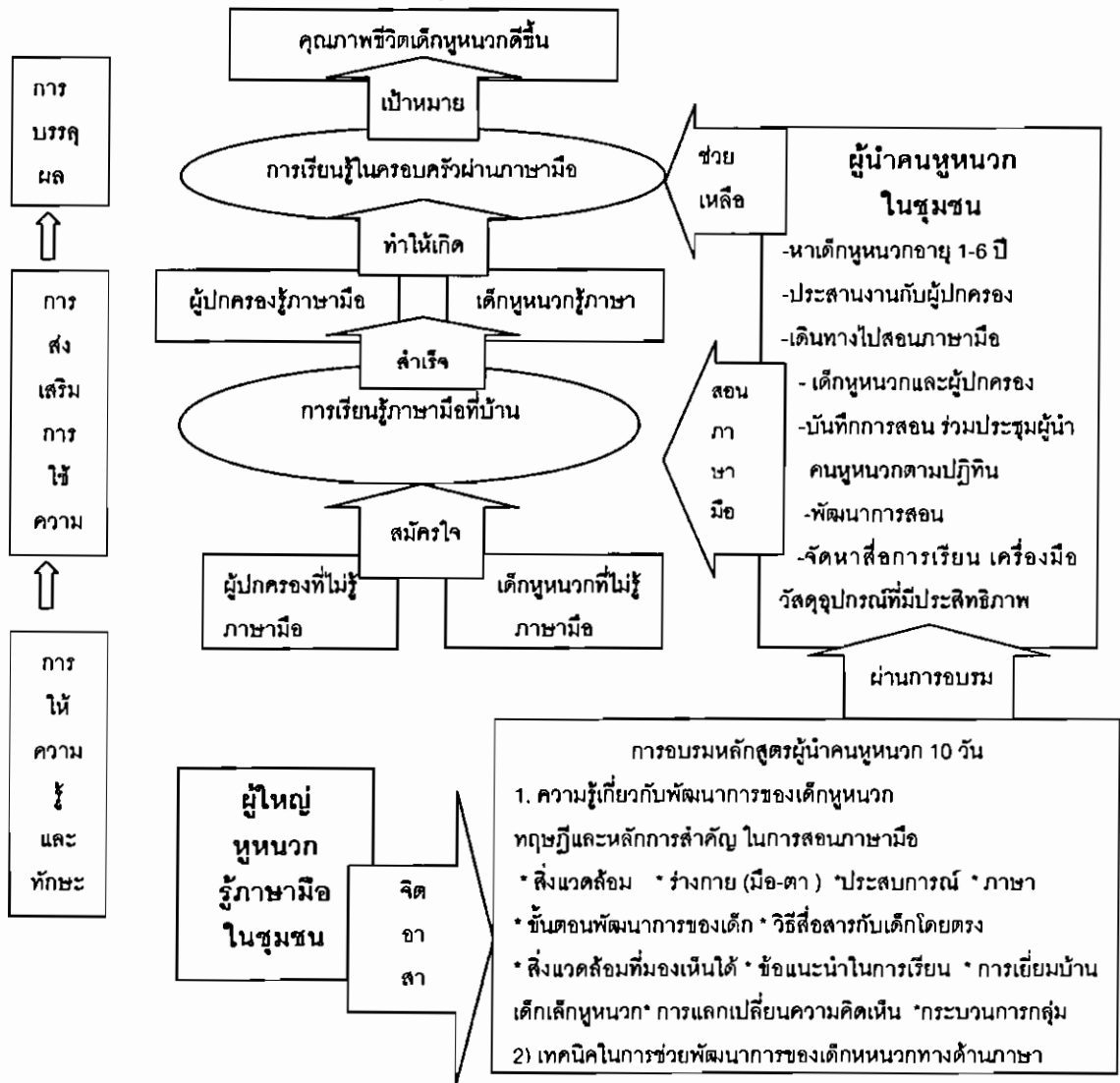
3 เพื่อช่วยให้ผู้นำคนหูหนวกในชุมชนมีพฤติกรรมที่ส่งเสริมภาษามือไทย และส่งเสริมวัฒนธรรมของคนหูหนวกในครอบครัว สมาชิกในชุมชนและบุคคลอื่นๆ

4 เพื่อให้ผู้นำคนหูหนวกในชุมชนทราบถึงแหล่งที่จะสามารถหาอุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กตามวัฒนธรรมของคนหูหนวก

5 เพื่อพัฒนาทักษะของคนหูหนวกในชุมชนให้สามารถสอนเด็กเล็กหูหนวก พัฒนาอุปกรณ์และสื่อการสอนต่างๆ ที่จะช่วยในการฝึกอบรมตลอดจนริเริ่มทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่บ้านและที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ซึ่งจะช่วยให้เด็กหูหนวกรวมทั้งครอบครัวของเขาได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษามือจากคนหูหนวก

3. วิธีดำเนินการ

1. สำรวจเด็กพิการหูหนวกตั้งแต่แรกเกิดจนอายุ 6 ขวบ ในชุมชน
2. คัดเลือกคนหูหนวกผู้ใหญ่ในชุมชนที่สามารถใช้ภาษามือได้ดี แล้วจัดการฝึกอบรม
3. จัดการฝึกอบรมผู้นำคนหูหนวกในชุมชนสำหรับครอบครัวเด็กหูหนวก โดยใช้หลักสูตรฝึกอบรม 10 วัน
4. ผู้นำคนหูหนวกในชุมชนไปสอนเด็กหูหนวกและพัฒนาอุปกรณ์ สื่อการสอนต่างๆ ที่จะช่วยในการสอน ตลอดจนริเริ่มทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กหูหนวกรวมทั้งครอบครัวเรียนรู้ภาษามือจากคนหูหนวก
5. การติดตามประเมินผล โดยการประชุมทุกเดือน

แผนภาพแสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการผู้นำคนหูหนวกเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

1. หลักสูตรการฝึกอบรม กำหนดขึ้นเองจากประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง จำนวนวันในการฝึกอบรม 10 วันต่อเนื่อง มีเนื้อหาสำคัญ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กหูหนวก เทคนิคในการช่วยพัฒนาการ

ของเด็กอนุหนวทางด้านภาษา ผู้ให้การฝึกอบรมเป็นครูอนุหนวจากโรงเรียนโสตศึกษา มีความรู้และความชำนาญ การสอนภาษามือ คนอนุหนวผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมและประสบการณ์ที่ได้รับ มีความ มั่นใจและมีเจตคติที่ดีที่จะปฏิบัติหน้าที่ครูผู้สอนภาษามือไทยให้แก่เด็กอนุหนว มีความพึงพอใจต่อความรู้ที่ได้รับ

2. ศักยภาพของผู้นำคนอนุหนว ผู้นำคนอนุหนวส่วนใหญ่สามารถประสานงานกับครอบครัวของเด็กอนุหนวได้เป็นอย่างดี เด็กอนุหนวที่ร่วมโครงการมีจำนวน 27 คน มีทั้งที่มีความผิดปกติทางการได้ยินอย่างเดียวและ มีความพิการซ้ำซ้อน มีผู้นำคนอนุหนวที่ปฏิบัติงานอย่างจริงจัง และได้ผลดีมาก ประมาณร้อยละ 20-25 นอกเหนือจากนั้นมีศักยภาพระดับดี เหตุปัจจัยเกี่ยวข้องกับเจตคติของผู้นำคนอนุหนว และการมีค่าตอบแทนที่ทำให้ผู้นำคนอนุหนวรู้สึก “พออยู่ได้” โดยไม่ต้องห่วงเรื่องการหารายได้อื่นอีก

3. กระบวนการทำงานของผู้นำคนอนุหนวในชุมชน ผู้นำคนอนุหนวได้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตลอดปี มีการประชุมพัฒนาการทำงานทุกเดือน กระบวนการดำเนินงานดังกล่าวราบรื่นและมี ประสิทธิภาพ ทำให้การปฏิบัติงานของผู้นำคนอนุหนวประสบความสำเร็จ มีความภาคภูมิใจ ผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจต่อ ผลที่เกิดขึ้น

4. ประสิทธิภาพของการทำงาน ผู้นำคนอนุหนวปฏิบัติงานตามวิธีการที่ศูนย์กำหนด สามารถปฏิบัติงาน ได้บรรลุเป้าหมาย อย่างน้อยประมาณร้อยละ 80 ของผู้นำคนอนุหนว

5. การเข้าถึงบริการของเด็กอนุหนวในชุมชนต่างๆ จำนวนเด็กอนุหนวที่เข้าร่วมโครงการไม่สัมพันธ์กับ จำนวนเด็กอนุหนวในพื้นที่ แต่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญบางประการ คือ ศักยภาพของผู้นำคนอนุหนว เจตคติของ ผู้ปกครองเด็กอนุหนว เจตคติของชุมชน และค่อนข้างปรากฏชัดเจนว่า หากไม่ใช่เป็นการบริการในลักษณะให้เปล่า จะไม่มีครอบครัวใดจ้างครูมาสอนภาษามือแก่เด็กพิการ

4.2 นวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้

รูปแบบ ของนวัตกรรม มีดังนี้คือ

1) สรรหาคนอนุหนวที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ มาเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตร ที่ กำหนดขึ้น ผู้ผ่านการอบรม เรียกว่า “ผู้นำคนอนุหนว”

2) ผู้นำคนอนุหนว แสวงหาเด็กอนุหนวอายุระหว่าง 1-6 ปีที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงกับภูมิลำเนาของตน ตามข้อมูลจากหน่วยงาน เช่น โรงพยาบาล ศูนย์การศึกษาพิเศษฯ และ ทั้งโดยการพบด้วยตนเอง

3) ผู้นำคนอนุหนวสอนภาษามือแก่เด็กอนุหนว โดยศูนย์ฯ เป็นผู้จ่ายค่าตอบแทนจากเงินที่ได้รับการ สนับสนุนจากองค์กรภายนอก ตามสัดส่วนจำนวนเด็กอนุหนวในความรับผิดชอบ และมีครูพี่เลี้ยงจากศูนย์ฯ นิเทศ กำกับ ติดตามการปฏิบัติงานเป็นครั้งคราว

4.2.1 ผลของนวัตกรรมด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

นวัตกรรมของโครงการนี้ คือ การพัฒนาคนอนุหนววัยผู้ใหญ่ให้สามารถใช้ภาษามือได้ดีขึ้นรู้เทคนิควิธีการ ถ่ายทอดภาษามือ และสอนภาษามือแก่เด็กอนุหนวที่อยู่ในชุมชน โดยมีแนวคิดหลักของนวัตกรรม คือ การใช้คน อนุหนวสอนภาษามือแก่คนอนุหนว ย่อมรู้ใจและเข้าใจกันดีกว่าคนปกติสอนคนอนุหนว เพราะมีภาษาใจเข้ามา เกี่ยวข้องด้วย

การทำกิจกรรมต้องใช้งบประมาณที่เพียงพอและสม่ำเสมอ เนื่องจากต้องมีค่าตอบแทนสำหรับผู้สอน หากไม่มีการจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมอาจไม่สามารถดำเนินการได้ ในอนาคตอาจต้องเป็นภาระ ขององค์กรในท้องถิ่นเป็นเจ้าของงบประมาณ

4.2.2 ผลของนวัตกรรมด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

ครอบครัวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาการทางภาษาของเด็กอนุวณ ผู้ปกครองกับเด็กอนุวณอาจฝึกซ้อมการใช้ภาษามือซึ่งกันและกัน หรือบางครอบครัวผู้ปกครองมีศักยภาพเพียงพอที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ภาษามือจากสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ผู้นำคนอนุวณนำมาให้เด็กใช้ได้ ดังนั้น บุคคลในครอบครัวเด็กอนุวณควรได้รับการพัฒนาทักษะการใช้ภาษามือสื่อสารกับเด็กอนุวณควบคู่ไปกับการพัฒนาเด็กอนุวณ แต่หากไม่ใช่บริการให้เปล่าแล้ว เด็กอนุวณจากครอบครัวส่วนใหญ่จะขาดโอกาสเรียนรู้การใช้ภาษามือ เนื่องจากผู้ปกครองไม่คิดหรือไม่อยู่ในฐานะที่จะหาครูมาสอนภาษามือที่บ้าน ดังนั้น การการสอนภาษามือต้องเกี่ยวข้องกับการแสวงหาแหล่งทุนเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างๆ

4.2.3 ผลของนวัตกรรมด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

การนำแนวคิดไปปฏิบัติมีเงื่อนไขความสำเร็จดังนี้

- 1) การแสวงหาผู้นำคนอนุวณที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น มีจิตอาสา มีบุคลิกภาพเหมาะสม มีพื้นฐานความรู้ที่เหมาะสม เป็นต้น
- 2) การจัดกิจกรรมฝึกอบรม สามารถปรับเปลี่ยนความเข้มข้นของแต่ละเนื้อหาได้ตามความเหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรม แต่ควรเน้นให้มีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง
- 3) การจัดค่าตอบแทนให้แก่ผู้นำคนอนุวณเพื่อการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
- 4) การขยายผู้เรียนภาษามือไปสู่ผู้ปกครอง/บุคคลในครอบครัว เพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างเด็กอนุวณและบุคคลในครอบครัว ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้ที่รวดเร็วของเด็กอนุวณต่อไป

5. ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

- 1) องค์การที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กอนุวณ ควรนำนวัตกรรมนี้ไปดำเนินการในพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่อง และขยายเป้าหมายกลุ่มผู้เรียนให้ทั่วถึงทั้งครอบครัว
- 2) สำหรับสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ควรสนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้ภาษามือ เช่น วีซีดี ที่เด็กอนุวณหรือผู้ปกครองสามารถเปิดชม ทบทวน เรียนรู้และเลียนแบบได้ตามความต้องการ
- 3) หน่วยงานระดับสูงควรตระหนักถึงความสำคัญของการจัดงบประมาณสนับสนุนการเรียนรู้ภาษามือของเด็กอนุวณ ให้เท่าเทียมกับการให้ความสำคัญของการเรียนฟรีที่รัฐบาลกำลังทำอยู่สำหรับเด็กปกติ
- 4) ในเชิงนโยบาย หน่วยงานผู้รับผิดชอบการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษควรรับประกันคุณภาพว่าเด็กอนุวณอายุ 1-6 ปี สามารถใช้ภาษามือแบบเป็นทางการได้ทุกคนก่อนเข้าเรียนในระบบ โดยควรกำหนดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จขององค์กรที่รับผิดชอบถึงการ “ปลอดผู้ไม่รู้ภาษามือ” ของคนอนุวณในพื้นที่นั้นๆ

โครงการลำดับที่ 11 จัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษ (เด็กที่มีความต้องการพิเศษ)

1. ความเป็นมา

“ห้องเรียนต้นรัก” เป็นอีกกลุ่มหนึ่งของสังคมที่เกิดจากการรวมตัวของพ่อ แม่ ผู้ปกครองที่มีลูกเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษซึ่งเห็นปัญหาของการเรียนร่วม จึงได้ร่วมกันหาแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับศักยภาพของเด็กแต่ละคน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความมั่นใจว่าตนเองก็เป็นปัจเจกชนคนหนึ่ง สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ หากได้รับโอกาสและวิธีการสอนที่เหมาะสม จากการศึกษาร่วมกันของพ่อ แม่และครูดังกล่าว มีความเห็นร่วมกันว่าการศึกษาแนว วอลดอร์ฟ เป็นแนวทางการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งได้มีการดำเนินการอย่างได้ผลในหลายประเทศที่ผ่านมา เช่น ประเทศเยอรมัน อังกฤษ เนเธอร์แลนด์และอเมริกา เป็นต้น

มูลนิธิห้องเรียนต้นรักเพื่อเด็กพิเศษ ได้จัดทำ “โครงการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษ (เด็กที่มีความต้องการพิเศษ)” ทั้งนี้ หัวใจสำคัญที่สุดในการบำบัดช่วยเหลือเด็ก ๆ คือการทำงานร่วมกันระหว่างบ้านและโรงเรียน เพื่อประโยชน์สูงสุดของนักเรียนทุกคน โดยการใช้พุทธวิธีที่เน้นการมีสติ การรู้ตัว เข้าใจในตนไม่ยึดมั่นถือมั่น เป็นแนวทางเกื้อหนุนกันอย่างยิ่งระหว่างวิถีพุทธ ภูมิปัญญาไทย และการศึกษาบำบัด (CURATIVE EDUCATION) ซึ่งยังมีได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายนักในประเทศไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางกลุ่มจะต้องศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเองในฐานะผู้ปกครอง ครูและอาสาสมัครผู้สนใจการศึกษาบำบัด เพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กและเป็นทางเลือกหนึ่งในสังคมไทยที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กพิเศษให้เติบโตขึ้นเป็น “ผู้ใหญ่” ที่มีคุณธรรม มีคุณภาพ

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อจัดการศึกษาและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยมุ่งให้เด็กได้พัฒนาตนตามวัยตามศักยภาพของแต่ละคน มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.2 เพื่อพัฒนา “ห้องเรียนต้นรัก” เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยจัดการศึกษาบำบัดทั้งเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล โดยใช้หลักการศึกษานวอลดอร์ฟ ผสานกับภูมิปัญญาไทยและวิถีพุทธในการจัดการเรียนรู้

2.3 เพื่อเชื่อมโยงและสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้ปกครอง ครู นักบำบัด บุคลากรผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจเพื่อเป็นแหล่งในการศึกษาเรียนรู้ ค้นคว้า วิจัย พัฒนาเกี่ยวกับการศึกษาบำบัดแนวอลดอร์ฟในประเทศไทย

2.4 เพื่อสร้างชุมชนที่เหมาะสมสำหรับคนที่มีความต้องการพิเศษได้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีคุณค่าร่วมกับบุคคลทั่วไปที่มีแนวคิดในการยอมรับ เคารพ และเข้าใจคนที่มีความต้องการพิเศษ อยู่ร่วมกัน ด้วยพื้นฐานความเข้าใจในแนวมนุษยปรัชญา

3. วิธีดำเนินงาน

3.1 พัฒนารูปแบบการเรียนรู้/การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนที่เหมาะสมสำหรับคนพิเศษ ตามแนวทางการศึกษาบำบัด ได้แก่ พัฒนาหลักสูตรและการจัดการความรู้การสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยการจัดทำ

แผนการศึกษาเป็นรายบุคคล (IEP-Individualize Educational Program) การจัดการเรียนการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยใช้ห้องเรียนต้นรัก เป็นโครงการนำร่อง ตามแนวทางการศึกษานำบัด กลุ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษ พัฒนาการเรียนรู้ของครูและผู้ปกครองกลุ่มห้องเรียนต้นรัก โดยจัดประชุมเครือข่ายครอบครัวและครู เพื่อศึกษาเด็กแต่ละคน

3.2 การพัฒนาบุคลากร โดยการจัดอบรมบุคลากร ผู้ปกครองและหน่วยงาน ภาคีเครือข่ายที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามแนวทางการศึกษานำบัด โดย เข้าร่วมอบรม Waldorf Teacher Seminar ซึ่งจัดเป็นระยะตลอดปี โดยเฉพาะช่วงปิดเทอมในเดือนตุลาคม และเมษายน จัดอบรมครูการศึกษานำบัด และ Art Therapy ในแขนงต่าง ๆ เช่น Painting, Sculpture, Drawing, Eurhythmics (3 ครั้ง/ปี ผู้เข้าร่วม 40 คน/ครั้ง รวมผู้เข้าร่วม 100-120 คน) มีวิทยากรจากต่างประเทศจะสามารถเดินทางมาช่วยเหลืองานในห้องเรียนและงานพัฒนาบุคลากรได้ ในช่วงฤดูร้อนของยุโรป ประมาณเดือนกรกฎาคม-สิงหาคมของทุกปี

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษ(เด็กที่มีความต้องการพิเศษ) ยังอยู่ในระหว่างดำเนินโครงการ แต่จากการติดตามประเมินมีข้อมูลที่จะยืนยันแนวโน้มของผลที่จะเกิดขึ้น ได้ดังนี้

1) ที่มาของห้องเรียนต้นรักเกิดจาก พ่อ แม่ ผู้ปกครองที่มีลูกเป็นเด็กพิเศษ เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนร่วมของลูกว่าลูกควรได้รับการศึกษาต่อไป จึงเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อเรียนรู้เรื่องการศึกษานำบัด เพื่อจัดการศึกษาให้กับลูกๆ ของตนเอง มีการตกลงเห็นชอบในแนวทางการจัดการศึกษาแนววอลดอร์ฟ โดยยึดการจัดการศึกษานำบัดเพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพของเด็กพิเศษโดยเฉพาะ ซึ่งสามารถยืนยันได้ว่าการดำเนินงานตามโครงการ ๔ สามารถทำให้เกิดสถานที่และสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่ทำให้สามารถจัดการศึกษาให้กับเด็กพิเศษได้ตามเป้าหมายและตัวชี้วัดของโครงการ

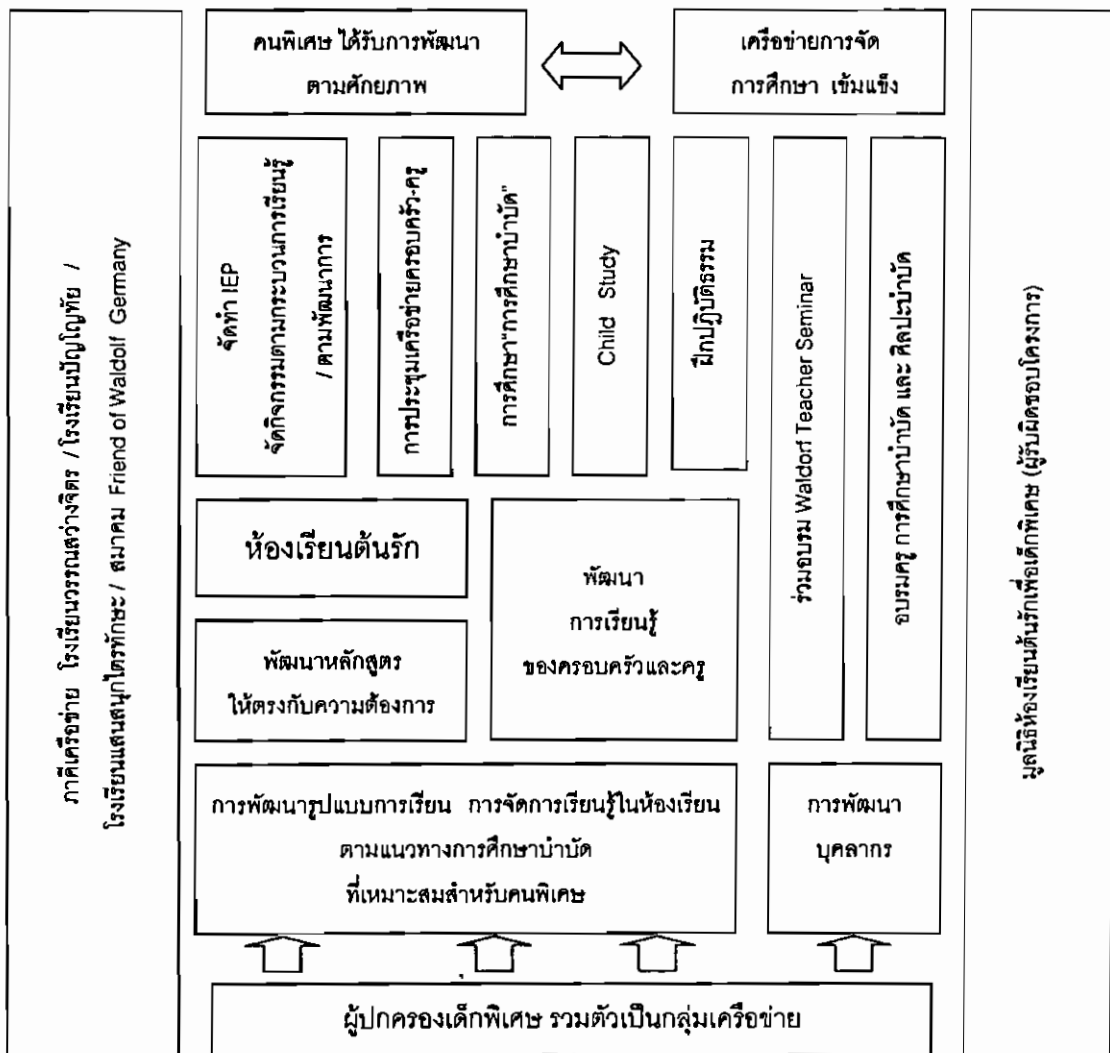
2) ห้องเรียนต้นรัก เป็นสถานที่ที่ใช้ในการเรียนรู้สำหรับเด็กพิเศษ มีการจัดกลุ่มเรียนตามศักยภาพของเด็กพิเศษ มีการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็กทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล มีการจัดทำแผนการศึกษาเป็นรายบุคคล (IEP) โดยใช้การศึกษานำบัดแนววอลดอร์ฟ

3) เนื่องจากผู้เกี่ยวข้องที่เป็นผู้ก่อตั้งห้องเรียนต้นรัก เป็นผู้พัฒนาหลักสูตรการศึกษานำบัดแนว วอลดอร์ฟด้วยตนเอง โดยอาศัยประสบการณ์จากการไปทำงานอาสาสมัครในโรงเรียนเด็กที่มีความต้องการพิเศษแนววอลดอร์ฟที่ต่างประเทศ ตลอดจนห้องเรียนต้นรักมีกิจกรรมของเครือข่ายเพื่อให้ผู้ปกครอง ครู นักบำบัด ร่วมอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินงานของห้องเรียนต้นรักมาอย่างต่อเนื่อง มีวิทยากรจากต่างประเทศมาพัฒนาบุคลากรของห้องเรียน ต้นรักทุกปี จึงสามารถเชื่อมโยงและสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

4) มีการร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง ในแต่ละวันทุกคนได้เรียนรู้ ทำงานร่วมกัน ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ท่ามกลางความสนใจ ความเข้าใจ และความเอาใจใส่ของครูประจำห้องเรียน รวมทั้งพ่อ แม่ ผู้ปกครองบางคนที่สามารถมาเป็นครูของเด็กๆ ด้วย จิตอาสาที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของเด็กพิเศษอย่างแท้จริง

4.2 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้

นวัตกรรมที่ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการครั้งนี้ คือ การส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างๆ ในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กพิเศษ โดยใช้การศึกษานำบัดตามแนวคิดวอลดอร์ฟ ซึ่งจัดเป็นห้องเรียนต้นรัก ที่เกิดจากการรวมตัวของพ่อ แม่ที่มีลูกที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งเห็นปัญหาบางประการของการเรียนร่วม เนื่องจากความแตกต่างในการรับรู้โลกของเด็ก จึงร่วมมือกันจัดชั้นเรียน และหลักสูตรที่เหมาะสมกับศักยภาพของเด็กแต่ละคน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข แนวคิดหลักของนวัตกรรม คือ การบำบัด ฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กพิเศษไม่ควรเป็นหน้าที่ของครอบครัวโดยลำพัง แต่บุคคลอื่นๆ ในชุมชน หรือ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีส่วนร่วม ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินการดังนี้

แผนภาพที่ แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษ (เด็กที่มีความต้องการพิเศษ)

1) เนื่องจากเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษ คือการที่พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู นักการศึกษานำบัดและผู้เกี่ยวข้องร่วมมือกันดูแล บำบัด ฟื้นฟูเด็กพิเศษให้เป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของภาคีในชุมชนและพบว่าเด็กพิเศษมีพัฒนาการด้วยกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายที่เข้มแข็งและชัดเจน

2) การเป็นกลไกทางสังคม ที่ทำให้เกิดความร่วมมือในระดับชุมชน และเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเป็นระบบ เกิดจากวิถีดำเนินงานของเครือข่ายเน้นการมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มคนที่มีความ

ต้องการเดียวกัน เน้นการแก้ปัญหาจากภายในกลุ่มซึ่งต้องมีการระดมความคิด ร่วมมือกันวางแผนที่ชัดเจนและร่วมมือกันติดตามผลที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้ภาคีในกลุ่มเครือข่ายเรียนรู้วิธีคิดและรู้จักคิดผ่านบทเรียนของตนได้ในที่สุด และเป็นจุดเด่นมากที่เครือข่ายทั่วไปไม่ค่อยปรากฏคือ “ระบบการพัฒนางานองค์ความรู้ของเครือข่าย” ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง

4.2.2 ด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

การก่อรูปเครือข่ายเกิดจากการริเริ่มสร้างสรรค์ของกลุ่มผู้ประกอบการที่มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความตระหนักและตื่นตัว รวมตัวกันเป็นกลุ่ม โดยมีองค์การพัฒนาเอกชน และองค์กรวิชาการมีส่วนช่วยสนับสนุนทำให้ มีความเข้มแข็งโดยกำเนิด เพราะเกิดจากความตระหนักของบุคคล “ตัวจริง” ไม่ได้เกิดจากการโน้มน้าวของบุคคลอื่นมีจุดร่วมของผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนั้นปัจจัยเอื้อในการดำรงอยู่ของเครือข่ายค่อนข้างสมบูรณ์ เช่น การเป็นนิติบุคคล การมีแกนนำที่มีความรู้ และมีความพร้อมทาง ครอบครัวย เศรษฐกิจ และสังคมสูง และการมีแนวร่วมที่ดี

4.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

ควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับองค์กรอื่นในลักษณะเป็นเครือข่าย และแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรประเภทเดียวกันทั้งในประเทศและต่างประเทศให้มากขึ้น

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

4.3.1 สสพ. นอกจากสนับสนุนการขยายเครือข่ายแล้ว ควรแสวงหาบุคคล หรือองค์กร ที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ มีหลักคิดร่วมสมัย มีใจสาธารณะ เพื่อเชิดชูและส่งเสริมให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม โดยควรให้ความสำคัญกับการร่วมมือกันเป็นกลุ่มภาคี เครือข่าย ในชุมชนต่างๆ

4.3.2 สำหรับหน่วยงานระดับสูง ควรตระหนักถึงความสำคัญและความต่อเนื่องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษอย่างจริงจัง ในระดับโรงเรียนควรมีห้องเรียนคู่ขนานที่ “เป็นจริง” อย่างน้อยชุมชนละ 1 – 2 แห่ง ตามบริบท เพื่อให้เด็กพิเศษทั่วไปมีโอกาสได้เรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพ เช่นเดียวกับที่เด็กปกติได้รับโอกาสในปัจจุบัน แนวทางที่ควรดำเนินการคือการสนับสนุนให้มืองค์กรเอกชนเข้ามารับบทบาทช่วยเหลือภาครัฐในการจัดการเรียนรู้เพื่อคนพิเศษให้มากขึ้น ห้องเรียนพิเศษสำหรับคนพิเศษอาจเกิดขึ้นในสถานศึกษาเอกชน หรือโรงเรียนในบ้าน (Home School) โดยมีเครือข่ายภาคีของชุมชนเป็นผู้ดูแล เท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งภาครัฐควรเปิดใจเรียนรู้ ศึกษาแนวทาง และสนับสนุนอย่างจริงจัง

โครงการลำดับที่ 12 การเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา “เสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเพื่อการบำบัดเยียวยา คนพิเศษของคนศิลปะ”

1. ความเป็นมา

ศิลปะมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการและเป็นเครื่องเยียวยามนุษย์ มีการนำศิลปะมาใช้นำบำบัดผู้ป่วยในโรงพยาบาล สถานพักฟื้น บ้านเด็กกำพร้า และสถาบันหรือหน่วยงานที่ดูแลผู้มีความพิการด้านต่างๆ ศูนย์ศิลปะฮิวแมนเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้และให้บริการจัดกิจกรรมศิลปะเชิงบำบัดเยียวยาและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยาเด็กและผู้ป่วยที่เป็นโรคเรื้อรังระยะสุดท้าย การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยาตามหน่วยงานและองค์กรที่มีความสนใจ ตลอดจนการใช้ศิลปะในการบำบัดเด็กออทิสติก

ศูนย์ศิลปะฮิวแมน ต้องการจัดกิจกรรมเพื่อสื่อสารความรู้สึกและความแตกต่างของคนในสังคมผ่านผลงานศิลปะ ด้วยเชื่อว่าการเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้รับรู้ความแตกต่างของกันและกัน จะนำไปสู่การยอมรับซึ่งกันและกัน และสังคมจะได้รับการเยียวยาให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ จึงจัดกิจกรรมคนพิเศษของคนศิลปะ ประกอบด้วยกิจกรรมนิทรรศการศิลปะ การเสวนาเชิงปฏิบัติการ และนิทรรศการภาพยนตร์ เพื่อสื่อสารความรู้สึกและความเข้าใจในการใช้ศิลปะเชิงบำบัด ผ่านรูปแบบของกิจกรรมศิลปะที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือเยียวยามนุษย์ โดยนำเสนอแนวคิดของความแตกต่างอย่างกลมกลืน ซึ่งหวังว่าหากคนในสังคมเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของการให้โอกาสกันและกัน เชื่อมมั่นว่าจะสร้างสรรค์ให้สังคมอยู่ได้อย่างสันติ เทศกาลภาพยนตร์ความพิเศษของคนพิเศษ “แตกต่างกันอย่างกลมกลืน” จึงเป็นเครื่องจุดประกายพลังแห่งการสร้างสรรค์สังคม เปิดมิติแห่งการยอมรับในความแตกต่างของคนในสังคมด้วยความเข้าใจ

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ สร้างความเข้าใจและความรู้ด้านการบำบัดเยียวยาด้วยศิลปะ และความแตกต่างของคนพิเศษ
2. เพื่อเข้าถึงองค์ประกอบสำคัญของการใช้ศิลปะเชิงบำบัดเยียวยาต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิเศษ
3. เปิดพื้นที่ให้กับคนพิเศษ สร้างกระแสคนในสังคมได้รับรู้ถึงความแตกต่างที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียม

3. วิธีดำเนินการ

กลยุทธ์การสร้างทัศนคติใหม่ต่อเด็กออทิสติกประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ การทำงานผ่านสื่อในรูปแบบการเสวนาร่วมกับผู้ที่กำลังเผชิญกับปัญหาจริง และภาพยนตร์สั้นเพื่อสร้างกระแสดูความคิดและความเข้าใจในเรื่องของเด็กพิเศษ โดยเฉพาะกลุ่มออทิสติก กิจกรรมแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ กิจกรรมเสวนาเชิงปฏิบัติการ และ กิจกรรมฉายภาพยนตร์ การผลิตหนังสือและการ์ตูน มีรายละเอียด ดังนี้

1. กิจกรรมเสวนาเชิงปฏิบัติการ เนื้อหาและรูปแบบเป็นการเสวนาเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ฟัง เพื่อสร้างความรู้ตระหนักในการมีอยู่ของ “คนพิเศษ” ในฐานะที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม ประเด็นสำคัญในการเสวนา คือ 1) คนพิเศษมีความสำคัญอย่างไร ทำไมเราจะต้องมาทำความเข้าใจคนพิเศษ 2) - ทำอย่างไรหรือมีวิธีการอย่างไร เราจึงจะสามารถเข้าถึงคนพิเศษ และ 3) ความพิเศษของคนเหล่านั้นมีคุณค่าต่อสังคมอย่างไร

2. กิจกรรมฉายภาพยนตร์ การผลิตหนังสือและการ์ตูน มีรายละเอียดแต่ละกิจกรรมย่อย ดังนี้

กิจกรรมย่อยที่ 1 การจัดฉายภาพยนตร์ โดยคัดเลือกภาพยนตร์จำนวน 10 เรื่อง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กออทิสติก

กิจกรรมย่อยที่ 2 การผลิตภาพยนตร์สั้น ใ ้นักคนพิเศษที่เกี่ยวข้องกับความพิเศษของคนกลุ่มต่างๆ ผลิตภาพยนตร์สั้น เข้าร่วมฉายในเทศกาลภาพยนตร์

กิจกรรมย่อยที่ 3 การอบรมและเสวนา ระหว่างเทศกาลภาพยนตร์ จัดให้มีการเสวนา 3 ครั้ง และการอบรมเชิงปฏิบัติการ 1 ครั้ง โดยการเสวนาจัดขึ้นหลังจากการชมภาพยนตร์ กำหนดหัวข้อการเสวนา คือ 1) การตั้งรับของคนในครอบครัวเมื่อต้องเผชิญหน้ากับคำว่าออทิสติก 2) เข้าใจในความแตกต่างสร้างโอกาสในการเปิดพื้นที่ให้กับเด็กออทิสติก และ 3) ศักยภาพของเด็กออทิสติกกับการยอมรับของคนในสังคม

4. ผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินโครงการ

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์โครงการ

1) การเผยแพร่ สร้างความเข้าใจและความรู้ด้านการบำบัดเยียวยาด้วยศิลปะได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง ทั้งกิจกรรมเทศกาลภาพยนตร์คนพิเศษ และการเสวนาเชิงปฏิบัติการ มีรายละเอียดดังนี้

- กิจกรรมฉายภาพยนตร์ การผลิตหนังสือและเสวนา มีการประสานงานกับครอบครัวคนพิเศษเพื่อนำเสนอเรื่องราวผ่านภาพยนตร์สั้น ในส่วนของการฉายภาพยนตร์และเสวนานั้น มีผู้สนใจและร่วมเสวนาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าบุคคลที่มีความพิเศษซ่อนอยู่ในตัวเอง ทั้งคนที่เป็นคนปกติและคนพิเศษ ถ้าทุกคนเปิดใจก็จะพบความพิเศษนั้น ทุกคนมีโอกาสนำเสนอความพิเศษได้ด้วยตัวของเขาเอง แต่สำหรับคนพิเศษ ผู้ใกล้ชิด ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงสังคมต้องค้นหาความพิเศษและสร้างโอกาสให้พวกเขาได้นำเสนอความพิเศษต่อสาธารณชน การบำบัดเยียวยาคนพิเศษเป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นหนทางหนึ่งในการค้นหาความพิเศษของพวกเขา

- กิจกรรมเสวนาเชิงปฏิบัติการ พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมมีความตระหนักในเรื่องการบำบัดเยียวยาด้วยศิลปะ และความต่างของคนพิเศษมากขึ้น พิจารณาจากการเรียกร้องให้นำเสนอกระบวนการใช้ศิลปะบำบัดให้มากขึ้นเพื่อนำไปใช้กับบริบทและสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ เช่น ในครอบครัวบุคคลออทิสติก ในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ ในโรงเรียนที่มีเด็กพิเศษเรียนร่วม เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีความคิดเห็นว่าการให้จัดกิจกรรมเช่นนี้ให้บ่อยครั้งมากขึ้น และให้เสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการบำบัดเยียวยาด้วยศิลปะ ที่สามารถนำไปปรับใช้กับประเภทความพิการอื่นๆ ได้อย่างกว้างขวาง

2) ทศนคติของผู้ร่วมกิจกรรม

- มีผู้ร่วมกิจกรรมทุกครั้งตามเป้าหมายที่กำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเสวนาเชิงปฏิบัติการในสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีทั้งผู้ปกครอง ครู และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกิจกรรมและต้องการให้มีการให้ความรู้เรื่องการบำบัดเยียวยาด้วยศิลปะให้ทั่วถึงกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนพิเศษโดยตรง โดยเห็นว่ากิจกรรมศิลปะดำเนินการได้ไม่ยาก เป็นเรื่องใกล้ตัว สามารถแทรกกิจกรรมได้ในสถานการณ์ชีวิตประจำวันของคนพิเศษและผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างกลมกลืน

- ผลตอบรับส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี ทศนคติก่อนและหลังการเข้าฟังเสวนาและร่วมกิจกรรมนิทรรศการภาพยนตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี ส่วนใหญ่มีความเข้าใจถึงความต่างกันในสังคม แต่ในความต่างนั้นทุกๆ คนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมโครงการ

1) กิจกรรมฉายภาพยนตร์ การผลิตหนังสือและเสวนา มีการจัด "เทศกาลภาพยนตร์คนพิเศษ" ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ภายใต้แนวคิด "การเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มคนที่มีความต้องการการช่วยเหลือพิเศษ" และมีการจัดนิทรรศการควบคู่กับฉายภาพยนตร์ เพื่อสร้างความตระหนักต่อกลุ่มคนที่มีความต้องการการช่วยเหลือพิเศษ และให้ได้รับทราบข้อมูลและมุมมองจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง

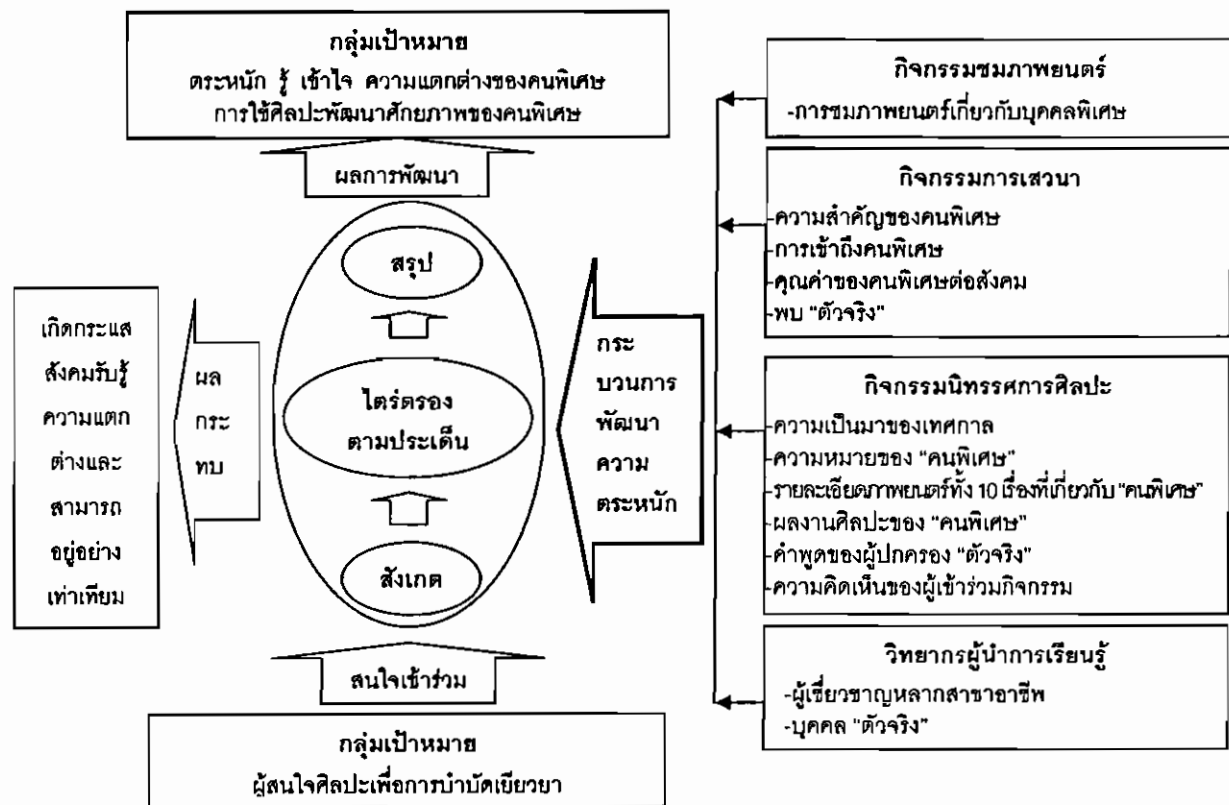
2) การจัดทำภาพยนตร์สั้น ได้ประสานงานกับไทยชอตฟิล์ม ได้ภาพยนตร์สั้น ที่เกี่ยวกับคนพิเศษ 3 เรื่อง คือ เด็ก โอร่า และ ศึกษาพันธุ์ และ เรื่องที่ 4 เพื่อนกัน เป็นผลงานผลิตโดยผู้ปกครองเด็กที่มีความต้องการช่วยเหลือพิเศษ

3) กิจกรรมเสวนาเชิงปฏิบัติการ คณะทำงานสามารถจัดกิจกรรมได้ครบถ้วนตามที่กำหนด โดยปรับเปลี่ยนเวลาและสถานที่จากกำหนดในแผนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ กิจกรรมเสวนาครอบคลุมสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถาบันทางการแพทย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่ตั้งใจไว้

4.2 นวัตกรรมการจัดการศึกษาเรียนรู้

โครงการนี้มีแนวคิดที่ว่า ถ้าคนมองเห็นและเข้าใจว่าทุกคนมีความแตกต่าง การเข้าถึงความแตกต่างและการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างจะเป็นปัจจัยในการสร้างความอบอุ่น ช่วยเหลือเกื้อกูล และห่วงใยกันและกันของคนในสังคม การเข้าถึงความแตกต่างดังกล่าวจะเกิดบุคคลรับรู้ข้อมูลและแง่มุมต่างๆ ของคนพิเศษ แล้วนำข้อมูลมาคิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรอง และวิพากษ์วิจารณ์ แลกเปลี่ยนกับผู้อื่น แล้วบุคคลจะเกิดความเข้าใจ และมองเห็นความเป็นเหตุเป็นผล ของสิ่งนั้นขึ้นในตัวเอง วิธีการดังกล่าวคือกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักแก่ผู้เรียนนั่นเอง ดังนั้นนวัตกรรมที่ใช้ในโครงการนี้คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนัก โดยการนำเสนอความแตกต่าง ที่เป็นความพิเศษของบุคคลที่มีความต้องการการช่วยเหลือพิเศษ และร่วมกันทำความเข้าใจความพิเศษนั้น

นวัตกรรมของโครงการสรุปได้ตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยา"เสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเพื่อการบำบัดเยียวยา คนพิเศษของคนศิลปะ

แนวทางของนวัตกรรม คือ การสร้างความตระหนัก อย่างเป็นกระบวนการ โดยใช้สื่อที่คนทั่วไปเข้าถึงสารได้ ได้แก่การชมภาพยนตร์เกี่ยวกับคนพิเศษ การชมนิทรรศการงานศิลปะของคนพิเศษ และการเสวนาเรื่องของคนพิเศษกับคนพิเศษ "ตัวจริง" ซึ่งมีจุดเด่น คือ

1. เป็นการใช้กระบวนการสร้างความตระหนักที่ชัดเจน มีกิจกรรมให้ข้อมูล เพื่อให้เกิดการรับรู้/สนใจ – มีกิจกรรมคิดไตร่ตรอง วิพากษ์วิจารณ์ ตามประเด็นที่ผู้จัดทำหนดไว้ โดยการเสวนากับ "ตัวจริง" มุ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะบำบัด เป็นเนื้อหา มีประสบการณ์ของ "ตัวจริง" เป็นกรอบการสร้างความเข้าใจ และมีการสรุปความเข้าใจเป็นขั้นสุดท้าย

การมีเนื้อหาของสิ่งที่ต้องการให้รับรู้ การมีประเด็นที่ชัดเจนในการไตร่ตรอง การมีวิทยากรที่เป็นตัวจริง และบางคนเป็นผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายอาชีพ ทำให้การสรุปองค์ความรู้ไม่มีโอกาสคลาดเคลื่อนจากวัตถุประสงค์

2. โครงการกล่าวถึงผลกระทบด้านบวก (ผลพลอยได้) ที่จะเกิดขึ้นในสังคมวงกว้าง คือกระแสสังคมรับรู้ความแตกต่าง และนำไปสู่การอยู่อย่างเท่าเทียม ซึ่งน่าจะเกิดจากการจัดกิจกรรมในหลายพื้นที่ หลายกลุ่มเป้าหมาย และจัดต่อเนื่องเป็นระยะ

4.2.1 ผลของนวัตกรรมด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการดูแลเด็กพิเศษ

การแก้ปัญหาระหว่างการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามโครงการต้องประสานงานที่ดีกับหน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนอย่างหลากหลาย พยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังด้วยการประชุมคณะทำงาน ฟังความคิดเห็นและข้อจำกัดของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ความสำคัญกับผลกระทบทางจิตใจของครอบครัวบุคคลที่มีความต้องการความช่วยเหลือพิเศษ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาระหว่างการดำเนินงานให้ลุล่วงได้ด้วยดี

4.2.2 ผลของนวัตกรรมด้านการสร้างความตระหนักแก่คนปกติ

ควรมีวิธีการประชาสัมพันธ์อย่างหลากหลาย และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม และควรมีการขยายกลุ่มเป้าหมายให้กว้างขวาง ครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ เช่น ขยายไปในระดับสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู และผู้ปกครองที่ให้ความสนใจและเกิดมุมมองสำหรับการเปิดเวทีและให้พื้นที่คนพิเศษมากขึ้น

4.2.3 ผลของนวัตกรรมด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษในอนาคต

การนำเสนอเกี่ยวกับศิลปะเพื่อการบำบัดเยียวยาเป็นทางเลือกหนึ่งที่ทุกกลุ่มเข้าถึงได้ง่าย แต่สิ่งสำคัญคือการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพื้นที่สำหรับคนพิเศษในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ

1) ควรจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น และกระจายให้ทั่วทุกพื้นที่ ที่มีบุคคลที่มีความต้องการความช่วยเหลือพิเศษ เช่น การจัดกิจกรรมให้ครบทุกภูมิภาคของประเทศ จัดกิจกรรมในช่วงเวลาและสถานที่ ที่คนส่วนใหญ่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ โดยควรเน้นกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากมีโอกาสนำความตระหนักไปคิดจัดกิจกรรมในระดับอุดมศึกษาต่อไป

2) สสพ. ควรสนับสนุนให้มีโครงการ/กิจกรรมสร้างความตระหนักให้แก่สังคมอย่างต่อเนื่อง

3) สนับสนุนและส่งเสริมให้มีพื้นที่สำหรับการนำเสนอผลงานของผู้พิการอย่างหลากหลาย เช่น การแสดงออกด้านความสามารถพิเศษทางศิลปะ ดนตรี การแสดงความสามารถด้านการอาชีพการแสดงผลงาน/ผลิตภัณฑ์ การนำเสนอความพิเศษในการดำรงชีวิตประจำวันภายใต้ความแตกต่างของแต่ละคน เป็นต้น

รายนามคณะทำงาน

คณะผู้ติดตามประเมินชุดโครงการ การเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเด็กพิเศษ
และผู้เขียนรายงาน มีรายนามดังต่อไปนี้

1. ดร.ผจญ โทจารย์ศรี
2. นางนภาพรรณ โทจารย์ศรี
3. นางสุทธิ สงวนถิ่น
4. นางสาวพรณี ลัดเล็ง
5. นางสาวนิรมล แสงศรี